Budowanie, n. n. do 1938 r. Budowanie, obecnie Gross Damerkow, wieś w pow. Lębork, rej. Koszalin, Kaszuby. (I, VIII).

Budry, n. n. Buddern, wieś w pow. Węgobork, rej. Gąbin, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 11. (XXX).

Budy, n. n. Jagdhaus, myśliwstwo w pow. Wałcz, rej. Piła, Krajna. (VIII).

Budy, n. n. Schloss Ottitz, obecnie Ratibor Schloss Neuland, miejscowość w pow. Racibórz, Śl. Opolski. (XVI, XXVIII).

Budynko, n. n. Buschinken See, jezioro w pow. Sławno rej. Koszalin, Pom. Nadodrz.

Budyń, n. n. Budien See, jezioro w pow. Kamień, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Budzie Małe, n. n. Klein Budschen, miejscowość w pow. Węgobork, rej. Gąbin, Pr. Wsch. (XXX).

Budzie Wielkie, n. n. Gross Budschen, miejscowość w pow. Węgobork, rej. Gąbin, Pr. Wsch. (XXX).

Budzin lub Budzisz, n. n. Budzin, obecnie Budin, miejscowość w pow. Kwidzyn, rej. Kwidzyn, Pr. Wsch. (XXX).

Budzisk p. Budziska.

Budziska, n. n. do 1930 r. Budzisk, obecnie Bachweiler, część Raciborskiej Kuźni, w pow. Racibórz, Śląsk Opolski. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 749. Oddział Związku Polaków w Niemczech, Towarzystwo Młodzieży, Towarzystwo Śpiewu „Moniuszko", Oddział męski i żeński Przysposobienia Rolniczego. Kurs języka polskiego. (Fot. str. 95). (XVI, XXVI, XXVIII).

Budziska, n. n. Budzisken, obecnie Herbsthausen, miejscowość w pow. Węgobork, rej. Gąbin, Pr. Wsch. (XIV, XXX).

Budziska, n. n. Budzisken, obecnie Wachau, wieś, dwór w pow. Ządzbork, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 33. (IX).

Budzisken p. Budziska.

Budzisz p. Budzin.

Budzisz, n. n. Budisch, wieś w pow. Sztum, rej. Kwidzyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 6. (XXX).

Budziszce, n. n. Karolinenhof, miejscowość w pow. Słupsk, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Budziszewice, n. n. Budesowerhof, uroczysko w pow. Kamień, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Budziszewo, n. n. Büssow, dwór w pow. Ryngwałd, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Budziszyn, nazwa łużycka Budysyn, n. n. Bautzen (do r. 1868 urzędowa nazwa Budissin), główne miasto Górnych Łużyc i okręgu budziszyńskiego w Saksonii nad rzeką Szprewą, w r. 1910 było tu 3 400 Łużyczan. Stolica duchowa Łużyczan, tu bowiem mieści się ich Matica i Domowina, tu też wychodziły Serbskie Nowiny, jedyne pismo łużyckie, zawieszone w r. 1937 na skutek uwięzienia wydawcy i redaktora. Na cmentarzach przykościelnych w Budziszynie moc napisów łużyckich. Siedziba biskupa Miśnieńskiego. W r. 1018 Bolesław Chrobry zawarł w Budziszynie pokój z Niemcami. Od r. 1031 do 1320 pod panowaniem niemieckim, od r. 1320 do 1635 czeskim, następnie saskim.
W Budziszynie-Malschwitz kurs języka polskiego dla dzieci robotników polskich, obywateli polskich. (Fot. str. 96, 97, 98).

Budzów, n. n. do 1937 r. Busow Rev. Först., obecnie Forstfelde Rev. Först., leśnictwo w pow. Olesno, Śl. Opolski. (XVI, XXVI, XXVIII).

Budzów, n. n. do 1937 r. Busow, obecnie Forstfelde, wieś w pow. Olesno, Śl. Opolski. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 337. (XVI, XXVI, XXVIII).

Budźki p. Buczki.

Buer, miejscowość na Westfalii, duże skupienie Polaków. Patrz Buer-Centrum, Erle, Hassel, Hugo, Ressel.

Buer-Centrum, część Buer, Oddział Związku Polaków w Niemczech.

Buer-Erle, część Buer, Oddział Związku Polaków w Niemczech, Towarzystwo „Jedność", Towarzystwo św. Wojciecha, Towarzystwo św. Józefa, Bractwo Różańca św., Filia Zjednoczenia Zawodowego. W kościele św. Barbary raz na miesiąc polskie nabożeństwo. Parafian-Polaków przeszło 200.

Buer-Hassel, część Buer. W kościele św. Michała 1 nab. polskie na kwartał. Raz w miesiącu nab. różańcowe odprawiane przez członków Bractwa Różańca św. Parafian polskich zgórą 400.

Buer-Hugo, część Buer. Parafian polskich około 800. W kościele św. Ludgera wzgl. w kościele św. Urbana odbywa się raz do roku nab. polskie (nieszpory z kazaniem). Bractwo Różańca św.

Buer-Ressel, część Buer. Polaków około 75. Na nabożeństwa polskie chodzą albo do Buer-Hassel, albo do Buer-Erle (4 km drogi).

Bug p. Bełek.

Bugelhäuser p. Bugłowiec.

Bugłowietz p. Bugłowiec.

Bugłowiec, n. n. do 1935 r. Buglowietz, obecnie Bugelhäuser, osada w pow. Racibórz, Śl. Opolski. (XVI, XXVIII).

Buhlau p. Pulów.

Buhnhausen p. Płociczno.

BRZEŹNICA w pow. raciborskim, Śl. Opolski. Tablica przy wjeździe do wioski oznajmiająca nową nazwę wsi.

Buir, miejscowość w Nadrenii, skupienie polskie. Oddział Związku Polaków w Niemczech. Towarzystwo Młodzieży.
Bujaken p. Bujaki.
Bujaki, n. n. Bujaken bei Wittmannsdorf, wieś, dwór w pow. Ostróda, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 130. (XXX).
Buk lub Buka Nowawieś, n. n. Böck, miejscowość w pow. Kamień, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII, XIX).
Buk, n. n. Böck, dwór w pow. Złotów, rej. Piła, Krajna. (VIII).
Buk, n. n. Böck, wieś, dwór w pow. Randów, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 7. (VIII).
Buka Nowawieś p. Buk.
Buko-Fliess p. Bukownica.
Bukowa, n. n. Buckow, rzeka w pow. Uznam-Wołyń, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Bukowa, n. n. Deutsch Buckow, miejscowość w pow. Słupsk, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Bukowa Góra, n. n. Buchenberg, wieś w pow. Reszel, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 53. (XXX).
Bukowice, lub Bukowiec, n. n. Bauchwitz, wieś, dwór w pow. Międzyrzecz, rej. Piła. (XIX).
Bukowice, n. n. Bukowitz, miejscowość w pow. Morąg, Pr. Wsch. (XXX).
Bukowiec, n. n. Buchberg, góra w pow. Złotów, rej. Piła, Krajna. (VIII).
Bukowiec, n. n. Buchweiz Berg, góra w pow. Wałcz, rej. Piła, Krajna. (VIII).
Bukowiec p. Bukowice.
Bukowina, n. n. Buckowin Fluss, rzeka graniczna na granicy polsko-niemieckiej, przy powiecie Lębork, Kaszuby. (VIII).
Bukowino, n. n. Buckowiner See, jezioro na granicy polsko-niemieckiej, przy powiecie Lębork, Kaszuby. (VIII).
Bukowitz p. Bukowice.
Bukownica, n. n. Buko-Fliess, rzeka w pow. Wałcz, rej. Piła, Krajna. (VIII).
Bukowo, n. n. Buchholz, miejscowość w pow. Wałcz, rej. Piła, Krajna. (VIII, XIX).
Bukowo, n. n. Buchholz, wieś w pow. Człuchów, rej. Piła, Krajna. (VIII, XIX).
Bukowo, n. n. Buckower See, jezioro w pow. Sławno, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Bukowo, n. n. Georgenwerk, miejscowość w pow. Opole, Śląsk. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 76. (IX).
Bukowo, n. n. Buckow See, jebioro w pow. Uznam-Wołyń, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Bukowo, n. n. Buckow See, jezioro w pow. Choszczno, rej. Słubice nad Odrą. (VIII).

BUCZEK WIELKI, pow. złotowski, Pogranicze. Kościół.

Bukowo, n. n. Gross Bukow See, jezioro w pow. Wałcz, rej. Piła, Krajna. (VIII).
Bukowo, n. n. Seebuckow, miejscowość w pow. Sławno, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (IX).
Bukowo Słowiańskie, n. n. Wendisch Buckow, obecnie Buckow (Pomm.), miejscowość w pow. Sławno, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (I, VIII).
Buków, n. n. Buckow See, jezioro w pow. Przesław, rej. Poczdam. (VIII).
Buków Łużycki, n. n. do 1938 r. Wendischbuckow, obecnie Buchenstein, wieś w pow. Słupsk, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (I).
Bukówiec, n. n. Buchwerder, wieś w pow. Nadnotecia, rej. Piła, Krajna. (XIX).
Bulgerin p. Białogórzyn.
Bulgrin p. Białogórzyno.
Bulmke p. Gelsenkirchen-Bulmke.

Bund der Polen in Deutschland e. V., niemiecki tekst nazwy Związku Polaków w Niemczech T. z. Tekst ten w oficjalnym tytule był do r. 1934 zapisany pod tekstem polskim. Obecnie zapisana sądownie jest tylko nazwa polska.

Bund Deutscher Mädel, w skrócie B. D. M., organizacja nacjonalsocjalistyczna dla dziewcząt w wieku 14—21 lat. B. D. M. poprzedzone jest przez Jungmädel, organizację dla dziewcząt od lat 7 do 14. Obie organizacje wchodzą w skład Hitler-Jugend. Dziewczęta, należące do B. D. M., noszą mundur: biała bluzka, granatowa spódniczka, brunatny kubrak, harcerski krawat z chusty, bronzowe trzewiki. Zadaniem B. D. M. jest „wychowanie przyszłych matek w duchu nacjonalsocjalistycznym dla służby narodowi niemieckiemu". Ponieważ w szkołach wprowadza się propagandę, aby cała młodzież należała do H. J., niejednokrotnie polska młodzież wciągana jest do B. D. M. — Literatura: „Kulturwehr", B. v. Schirach „Die Hitlerjugend", „Idee und Gestalt", H. Munske „Mädel im Dritten Reich", czasopismo „Das deutsche Mädel", organ B. D. M.

Bund Deutscher Osten, organizacja założona po wojnie, mająca na celu popieranie Niemczyzny na Wschodzie. Od r. 1933 B. D. O. stał się wyłączną organizacją społeczno-polityczną dla walki na wschodzie i korzysta z poparcia partii jak i władz administracyjnych. Na czele B. D. O. stoi prof. Dr. Oberländer z Królewca. W r. 1937 walny zjazd B. D. O. odbył się w Pile, na którym programowe przemówienie wygłosił Gauleiter i Oberpräsident der Kurmark Stürtz („V. B." Nr. 95). B. D. O. zwalcza niezwykle ostro organizacje polskie, prowadzi akcję niemczenia nazw i nazwisk oraz kasowania polskich nabożeństw. B. D. O. urządza wiece i zebrania, judzące przeciwko Polakom w Niemczech. W Karbie w pow. bytomskim 27 I 1939 r. kierownik B. D. O. na zebraniu publicznym oświadczył, że „i on miał matkę polską, która też mówiła po polsku. Chciał ją nauczyć po niemiecku a ponieważ szło bardzo trudno, wtedy ja, jako Niemiec, matkę swoją wyrzuciłem". („Nowiny Codzienne" z 10 II 1939). Związek Polaków w Niemczech protestował niejednokrotnie przeciw akcji B. D. O., zawsze bezskutecznie. Literatura: „Polak w Niemczech" (1933—39).

Bundki, n. n. Bündtken, miejscowość w pow. Morąg, Pr. Wsch. (XXX).
Bunhausen p. Płociczno.
Buniewice, n. n. Bünnewitz, wieś w pow. Kamień, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. Wg spisu ludności z 1905 r. Polaków 20. (VIII).

Bunkau Mühle p. Baków Młyn.
Bunkow p. Bunków.
Bunków, n. n. Bunkow, obecnie Mühlengrund OS., część wsi Krępy, w pow. Strzelce, Śl. Opolski. (XVI. XXVIII).
Bunków, n. n. do 1935 r. Bunkow, obecnie Wiesental, część wsi Zuzeli, w pow. Opole, Śląsk. (XVI, XXVIII).
Buntowo lub Butowo, n. n. Seefelde, wieś w pow. Złotów, rej. Piła, Krajna. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 129. Szkoła polska zał. 8 6 1929 r. Oddział Związku Polaków w Niemczech, Filia Polskiego Towarzystwa Szkolnego na rej. Piła, Towarzystwo Młodzieży, Sekcja Śpiewacza. Przysposobienie Rolnicze, Zastęp Harcerski. (Fot. str. 100). (VIII, XIX).
Bunzelberg p. Bolesłów.
Bunzlau p. Bolesław.
Burdąg, n. n. Burdungen, wieś w pow. Nibork, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 414. (XXX).
Burdungen p. Burdąg.
Burgdorf p. Grodzisko.
Burgdorf p. Toliszczyk.
Burgfeld p. Błażejowice.
Burgfeld p. Chraczyn.
Burgfelde p. Oracz.
Burggarten p. Grodziski.
Burghof p. Grodzisko.
Burgstätte p. Grodziec.
Burgwall p. Kijów.
Burgwasser p. Dobra.
Burkardsdorf p. Bierdzany.
Burkardsdorf p. Koczymirz.
Burkardsdorf Süd p. Bierdzany.
Burnie, n. n. Burnien, obecnie Kreuzborn, wieś w pow. Ełk, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. na 104 mieszkańców 103 Polaków. (XXX).
Burnien p. Burnie.
Burow p. Borowo.
Bursa — nazwa domu mieszkalnego dla młodzieży uczącej się. Nazwa ta, używana w czasie Złotego Wieku Rzeczypospolitej, szczególnie w Krakowie, zachowała się na Śląsku. W nr. 3 z 1 XII 1925 r. „Akademik Polak w Niemczech" pisał „Polakom studentom w Niemczech brak burs. Dziś braku tego zbytnio się jeszcze nie odczuwa, z chwilą jednakże powiększenia się liczby Polaków studentów, założenie bursy będzie sprawą aktualną". W listopadzie roku 1932, kiedy tworzono w Bytomiu przy powstającym gimnazjum polskim internat, nazwano go „Bursą". Tegoż roku, miesiąc wcześniej, powstała też pierwsza Bursa Akademicka w Berlinie. Obecnie istnieje 5 Burs Polskich w Niemczech, a mianowicie: w Bytomiu, Wrocławiu, Berlinie, Kwidzynie i Królewcu.

BUCZEK WIELKI. Wycieczka dzieci prywatnej polskiej szkoły powszechnej z Buczka Wielkiego w pow. złotowskim na Pograniczu.

Bursa Akademicka w Berlinie jest pierwszą polską bursą akademicką w Niemczech, założoną z inicjatywy Związku Polaków w Niemczech 3 października 1932 r. Początkowo bursa zajmowała mieszkanie 4-pokojowe z kuchnią i łazienką w Charlottenburgu przy Mommsenstr. 27. W roku 1934 Bursę powiększono o dalsze 4 pokoje, jednakże z powodu wielkiego wzrostu liczby studentów Bursa okazała się za mała. W marcu 1937 r. Polski Bank „Unja" w Berlinie zakupił kamienicę z ogródkiem przy ulicy Lutherstr. 17. Dom ten oddany został w całości na Bursę. W nowej Bursie przebywa przeciętnie około 30 młodych Polaków, studiujących czy to na uniwersytecie, czy w szkołach zawodowych, czy też będących w nauce rzemieślniczej. Adres Bursy: Berlin W. 62, Lutherstr. 17 „Bursa Polska" (Telefon: 25 17 63). (Fot. str. 101, 104).

Bursa Akademicka w Królewcu. 1 listopada 1935 r. założona została w Królewcu Polska Bursa Akademicka. Mieści się ona w wynajętym na ten cel mieszkaniu siedmiopokojowym. Miejsc 12. Adres: Königsberg Pr., Münzstr. 10, III piętro.

Bursa Akademicka w Wrocławiu. W listopadzie 1933 r. założona została w Wrocławiu Polska Bursa Akademicka przy ulicy Tauentzienstrasse 90, w domu, będącym własnością Banku Słowiańskiego. Bursa zajmuje 8 pokoi drugiego piętra. Adres Bursy: Breslau 2, Tauentzienstrasse 90. Telefon 530 85.

Bursa gimnazjalna w Bytomiu. Równocześnie z otwarciem w listopadzie 1932 r. pierwszego Polskiego Gimnazjum w Bytomiu otwarty został internat dla młodzieży szkolnej pod nazwą „Bursa Polska". Bursa mieści się w dawnym hotelu Lomnitz przy ulicy Gliwickiej oraz w posiadłości Banku Ludowego w domu przy ulicy Eichendorff. Adres Bursy: Beuthen OS., Gleiwitzer Strasse 10 i Eichendorffstrasse 22.

Bursa gimnazjalna w Kwidzynie. Równocześnie z otwarciem drugiego Polskiego Gimnazjum w Kwidzynie w listopadzie 1937 r. otwarty został internat dla młodzieży szkolnej pod nazwą „Bursa Polska". Bursa mieści się w olbrzymim, specjalnie w tym celu wybudowanym gmachu, łączącym się z gimnazjum. Jest to najnowocześniej urządzona bursa. Adres Bursy: Marienwerder in Ostpreussen, Dousstr. 10.

Burschewen p. Burszewo.
Burszewo, n. n. Burschewen, obecnie Preusshöfen, wieś w pow. Ządzbork, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 157. (XXX).
Burzen p. Borucino.
Burzlaff p. Borzysław.
Buschbach p. Młyniki.
Buschdorf p. Zakrzewo.
Buschgrund p. Strugi.
Buschhausen p. Bąkownia.
Buschinken See p. Budynko.
Buschkowie p. Pustkowie.
Buschmühle p. Baków Młyn.
Buschwalde p. Borowe Nowe.
Buschweiler p. Poczołków.
Busięcino, n. n. Büssenthin, miejscowość w pow. Kamień, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Busin, n. n. Bossin, miejscowość w pow. Uznam-Wolyń, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Busino, n. n. Büssen See, jezioro w pow. Wałcz, rej. Piła, Krajna. (VIII).

Busino, n. n. Bussin, miejscowość w pow. Sławno, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Buslar, wieś, dwór w pow. Perzyce, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 32. (IX).
Busów p. Budzów.
Bussen p. Bozemb.
Bussin p. Busino.
Buszowice, n. n. do 1935 r. Bauschwitz, obecnie Bauschdorf, wieś w pow. Niemodlin, Śl. Opolski. (XVI, XXVIII).
Buszów, n. n. Büssow, folwark w pow. Randów, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Busztych, n. n. Aussendeich, wieś w pow. Sztum, rej. Kwidzyn, Pr. Wsch. W czasie plebiscytu 79 procent głosów za Polską. Porównaj: Ks. Wł. Łęga „Ziemia Malborska" Inst. Bałt. Toruń — 1933. (XIX).
Buszyn lub Byszki, n. n. Bössen, wieś, dwór w pow. Wałcz, rej. Piła, Krajna. (XIX).
Butowo p. Buntowo.
Butrowa Góra, nazwa łużycka Butrowa Hora, n. n. Butterberg bei Bischofswerda, rej. Kamienica, Górne Łużyce. (XXV).
Butryny, n. n. Wuttrienen, wieś w pow. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 707. W kościele Najśw. Marij Panny nab. dwa razy po polsku, raz po niemiecku. Dzieci uczęszczające do szkoły polskiej przygotowuje się do Sakramentów św. w języku polskim. Przy kościele polskie Róże Różańcowe. Do r. 1933 nabożeństwa były polskie a tylko w niedzielę po 1-szym każdego miesiąca niemieckie kazanie i niemiecki śpiew. Od r. 1933 dwa razy kazanie polskie, trzy razy niemieckie. (XXX).
Butschek p. Buczek.
Butterberg p. Butrowa Góra.
Buttken p. Budki.
Buttkuhnen p. Botkuny.
Butzke p. Buczek.
Buwelno p. Buwełno.
Buwełno, n. n. Buwelno, wieś w pow. Jańsbork, Pr. Wsch. (XXX).
Büche p. Wichowo.
Büchow p. Bychowo.
Büdow p. Budowo.
Büls Bach p. Bylica.
Bündtken p. Bundki.
Bünnewitz p. Buniewice.
Bürgerliches Gesetzbuch, w skrócie BGB. kodeks prawa cywilnego, obowiązujący w Rzeszy.
Bürgsdorf p. Brzezinki.
Büssen p. Busino.
Büssenthin p. Busiecino.
Büssow p. Boryszewo.
Büssow p. Budziszewo.
Büssow p. Buszów.
Büster p. Bystra.
Bütow p. Bytowo.

BUDZISKA, pow. Racibórz, Śląsk Opolski. Towarzystwo młodzieży.

Bütow p. Bytów.
Bütower Fluss p. Bytowa rzeka.
Bütschen See p. Byczyna jezioro.
Bychower Bach p. Zbychownica.
Bychowo, n. n. Büchow, dwór w pow. Lębork, rej. Koszalin, Kaszuby. (VIII, XIX).
Bycina, n. n. do 1936 r. Bitschin, obecnie Fichtenrode, wieś w pow. Gliwice, Śl. Opolski. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 694. (XVI, XXVI, XXVIII).
Bycze, n. n. Bötsche Berge, góry w pow. Bobolice, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Byczyna, n. n. Pitschen, miasto w pow. Kluczborek, Śl. Opolski. Około 3 tys. mieszkańców, pamiętne zwycięstwem wojsk polskich pod wodzą Jana Zamojskiego w dniu 14 stycznia 1588 r. nad hufcami ks. Maksymiliana austriackiego.
Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 415. — Kościół z r. 1767. — Język polski i niemiecki. (XVII).
Byczyna, n. n. Bütschen See, jezioro w pow. Miastko, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Byczynica, n. n. Bitschinitz, obecnie Lindenhöh, część wsi Steblów w pow. Kozle, Śl. Opolski. Wg. spisu ludności z 1910 r. w Byczynicy zamieszkują sami Polacy w liczbie 183. (XVI, XXVIII).
Bylener See p. Bieleńskie Jezioro.
Bylica, n. n. Büls Bach, rzeka w pow. Sławno, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Bylice, n. n. Bilitzen, obecnie Waldenfried, wieś w pow. Jańsbork, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 139. (XIV, XXX).

BUDZISZYN. Dom Macicy Serbskiej, naczelnej organizacji Serbołużyczan. W domu tym mieściło się wydawnictwo gazety łużyckiej „Serbske Nowiny"

Bynob See p. Bynowo, jezioro.
Bynowo, n. n. Bynob See, jezioro w pow. Drawsko, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Bynowo, n. n. Binow, miejscowość w pow. Gryfów, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Bynowo, n. n. Binower See, jezioro w pow. Gryfów, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Byntsche p. Bińcz.
Byśino, n. n. Boissin, miejscowość w pow. Białogard, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Bysino, n. n. Boissiner See, jezioro w pow. Białogard, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Bystra, n. n. Biesterbecke, uroczysko w pow. Randów, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Bystra, n. n. Büster, miejscowość w pow. Słupsk, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Bystry, n. n. Biestern, dwór w pow. Łuczany, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 6. (XXX).
Bystrzenica, n. n. Biesternitz, rzeka w pow. Miastko, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Bystrzno, n. n. Beustrin, miejscowość w pow. Białogard, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Bystrzyca, n. n. Habelschwerdt, miasto powiatowe w rej. Wrocław, 6 800 mieszkańców. Przemysł drzewny. (XVII).
Bystrzyca, zwana też z niemiecka Elstera, n. łużycka Halstrow lub Bystrica, n. n. Elster Fluss, rzeka w pow. Kalawa, Dolne Łużyce. W Bystrzycy pod Lipskiem utonął ks. Józef Poniatowski 1813 r. (Fot. str. 105). (XXV).
Bystrzyca Biała i Czarna, n. łużycka Corny i Bely Halstro lub Corna a Bela Bystrica, n. n. Weisse und Schwarze Elster, rzeka w pow. Kamienica, Górne Łużyce. (XXV).
Bystrzyce, n. łużycka Halstro, n. n. Elster, miasto w pow. Kamienica, Górne Łużyce. (XXV).
Byszki p. Buszyn.
Bysztynek, n. n. Bischofsstein, miasto w pow. Reszel, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. (XXX).
Bytków, n. n. Pickau, wieś w pow. Koźle, Śl. Opolski. Wg. spisu ludności z 1910 r. we wsi sami Polacy w liczbie 119. (XXVI).
Bytom, n. n. Beuthen, miasto powiatowe na Śląsku, nad strumieniem Bytomska Woda, dopływem Kłodnicy. W połowie 13 wieku tworzył B. osobne państwo piastowskie. Wspomina o nim Długosz. W r. 1200 zbudował tu zamek król Mieczysław Stary; później przechodził te samę kolej, co i cały Śląsk. Rozkwit swój zawdzięcza miasto bogactwom kopalnym i przemysłowym rozległej okolicy (głównie kopalnie węgla, żelaza i cynku). W r. 1910 było tu 25 905 Polaków. Powiat bytomski wiejski, który tylko w drobnym skrawku przeszedł w r. 1922 do Polski, zamieszkiwało w r. 1910 134 694 Polaków. Bytom jest sławny traktatem w r. 1460 między królem Kazimierzem Jagiellończykiem a królem czeskim.
Bytom jest jednym z centr życia polskiego na Śląsku O polskim. W czasie plebiscytu w Hotelu Lomnitz przy ulicy Gliwickiej umieściła się główna kwatera Komisji Polskiej. W Bytomiu wychodził „Katolik" założony przez Karola Miarkę. W r. 1932 w gmachu „Katolika" założono pierwsze polskie gimnazjum w Niemczech. W Hotelu Lomnitz mieści się obecnie Dom Polski i Bursa Gimnazjalna. Druga Bursa mieści się przy Eichendorffstr. W Bytomiu istnieje Bank Ludowy. Organizacje: Związek Polaków w Niemczech, Towarzystwo Polek, Zjednoczenie Zawodowe Polskie, Towarzystwo Śpiewu „Halka", Drużyny Harcerskie męskie i żeńskie, Koło Przyjaciół Harcerstwa, Zespół Teatralny, Wypożyczalnia kostiumów teatralnych, Biblioteka polska. **W kościele św. Trójcy** co niedzielę 2 nabożeństwa polskie, poza tym polskie nab. majowe, różańcowe, nieszpory, droga krzyżowa. Bractwo Różańca św., Związek Matek Katolickich, Trzeci Zakon, Kongregacja Mariańska. **W kościele Serca Jezusowego** do r. 1931 odbywały się nab. w języku polskim i niemieckim, obecnie

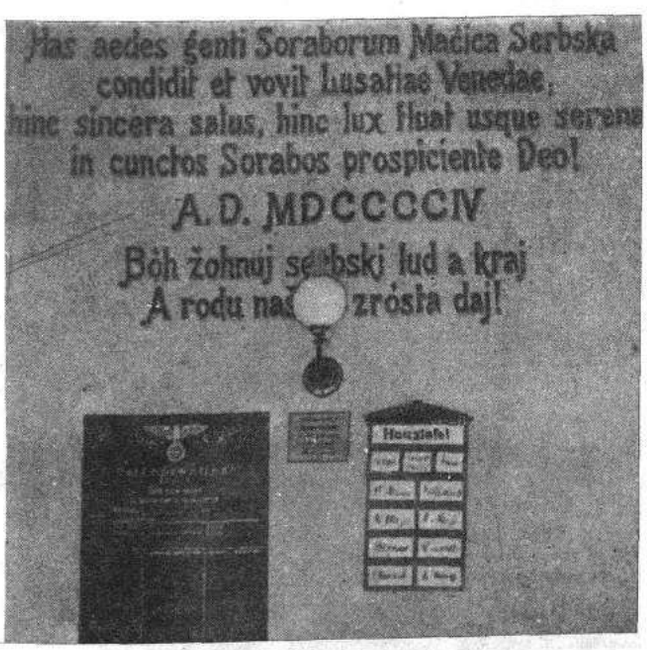

BUDZISZYN Napisy w Domu Serbskim.

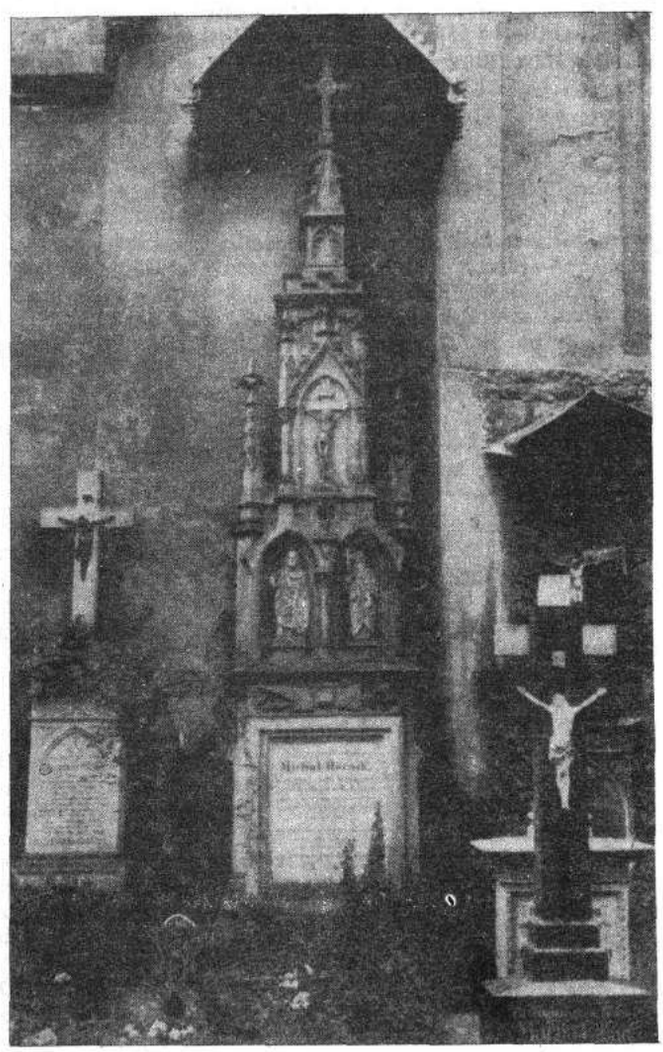
BUDZISZYN. Na cmentarzu katolickim w Budziszynie wiele jest grobów z napisami łużyckimi. Oto grób wielkiego działacza łużyckiego Michała Hórnika.

tylko niemieckie. **W kościele Najśw. Marii Panny,** zał. w 1253, co niedzielę 2 nab. polskie, poza tym Gorzkie Żale, nab. majowe, różańcowe, nieszpory, droga krzyżowa raz po polsku raz po niemiecku. Związek Matek Katolickich, Trzeci Zakon, Bractwo Różańca św., Kongr. Panien. **W kościele św. Jacka** 3 nab. polskie w niedz., Godzinki, nab. do św. Józefa, do św.Teresy, do Dzieciątka Jezus po polsku, Kongregacja Panien, Bractwo Różańca, Apostolstwo Mężów Katolickich, Straż Honorowa, Arcybractwo św. Franciszka i św. Dominika, Arcybractwo Pocieszenia. Od r. 1933 dnie krzyżowe w języku niemieckim. **W kościele św. Barbary** raz w miesiącu nab. polskie. W kościele św. Józefa na przedmieściu Dąbrowa w niedzielę suma po polsku, Kongregacja Panien, Trzeci Zakon, Straż Honorowa, Bractwo Różańca św., Matki Katolickie. We wszystkich kościołach nauka przygotowawcza do Sakramentów św. w języku niemieckim. (Fot. str. 109, 111, 113, 115). (XVII, XXIII, XXVI).

Bytom Dolny p. Białobrzezie.

„Bytomiacy", popularna nazwa dla wychowanków pierwszego polskiego gimnazjum w Bytomiu, podobnie jak „Kwidzyniacy", lub „Raciborzanki".

Bytowa, n. n. Bütower Fluss, rzeka w pow. Bytów, rej. Koszalin, Kaszuby.

Bytowo, n. n. Bütow, dwór w pow. Zadzko, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 7. (VIII).

Bytów, n. n. Bütow, miasto powiatowe na Pomorzu, w rej. Koszalin, 8 354 mieszkańców. Blisko miasta na wysokiej górze ruiny starego zamku z 14 wieku. Kaplica zamkowa i resztki baszt widoczne. Bytów należał już to do Krzyżaków, już to w rękach polskich się znajdował. W r. 1466 pokojem toruńskim Polakom powrócony. W 16 stuleciu książęta pomorscy trzymali w dzierżawie lennej Lębork i Bytów. Stało się to takim sposobem, że w r. 1490 Bogusław, syn Eryka, ks. pomorski poślubił córkę króla Kazimierza Annę i niejako w wynagrodzenie posagu tej księżny otrzymał dzierżawę. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 160. — W Bytowie mieści się Sekretariat Okręgu Kaszubskiego Dzielnicy V Związku Polaków w Niemczech, Polskie Towarzystwo Szkolne na obwód rej. Koszalin oraz Bank Ludowy pod nazwą „Kasa Polska". Adres tych organizacyj i instytucyj: Bütow in Pommern, Schulstr. 19. (Fot. str. 117, 119). (XVII, XXIII).

Bytyń, n. n. Böthin, miejscowość w pow. Wałcz, rej. Piła, Krajna. (VIII).

Bytyń, n. n. Böthin See, jezioro w pow. Wałcz, rej. Piła, Krajna. (VIII).

Bziniec Stary, n. n. do 1936 r. Bzinitz, obecnie Erzweiler OS., wieś w pow. Dobrodzień, Śl. Opolski. Ludność w 90 procent polska. W r. 1934 sołtys zabronił śpiewania po polsku w procesji Boż. Ciała. (XVI, XXVI, XXVIII).

Bzinitz p. Bziniec Stary.

Bziunkau p. Bziunków.

Bziunków, n. n. do 1935 r. Bziunkau, obecnie Johannahof, część wsi Wartów, w pow. Dobrodzień, Śl. Opolski. (XVI, XXVIII).

Bzurren p. Bzury.

Bzury, n. n. Bzurren, obecnie Surren, wieś w pow. Jańsbork, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 128. (XIV, XXX).

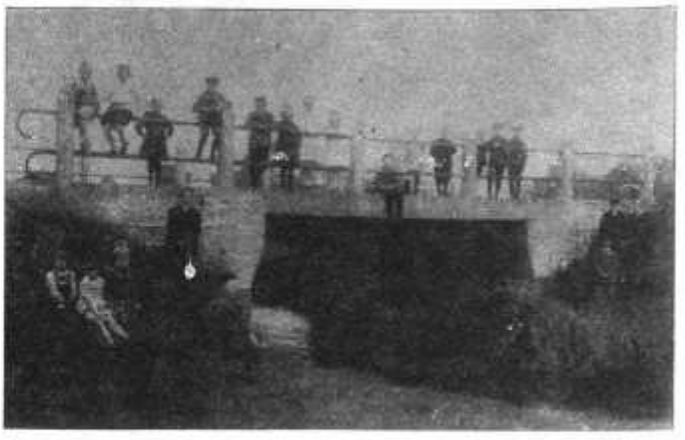

BUNTOWO, pow. Złotów, Pogranicze. Dzieci ze szkoły polskiej.

C

Cadinen p. Kadyny.
Calonder Feliks, szwajcarski mąż stanu, ur. 7 X 1863, w r. 1918 prezydent związkowy Szwajcarii. W latach 1922—1937 przewodniczący Komisji Mieszanej dla spraw ludności polskiej na Śląsku Opolskim i ludności niemieckiej w Województwie Śląskim. Szczególnego uznania wśród Polaków sobie nie zdobył. Obecnie żyje w Szwajcarii, gdzie wydał wspomnienia z okresu swego przewodnictwa w Komisji Mieszanej. Patrz też pod Konwencja Genewska i pod Komisja Mieszana.
Cammin p. Kamień.
Camminke p. Kamionek.
Cammin See p. Kamień, jezioro.
Campenau p. Kępniewo.
Canzig See p. Kańsko, jezioro.
Caplitainen p. Kaplityny.
Cargerwerder p. Karwiągać.
Carlowitz p. Karłowice.
Carlowitz Clodebach p. Karłowice.
Carlsfelde p. Karłowo.
Carlsruhe p. Pokój.
Carlswalde p. Karłowo.
Carmzow p. Karniszów.
Carow p. Karwowo.
Carpangen p. Karpany.
Carpin p. Karpino.
Carpiner Bach p. Karpina, rzeka.
Carpiner See p. Karpino, jezioro.

BURSA Akademicka w Berlinie, 23 VI 37 w czasie poświęcenia jej przez Ks. Dr. Domańskiego.

Carwen p. Karwy.
Carwitz p. Karwica.
Carwitz p. Karwice.
Carwsche See p. Karw, jezioro.
Caseburg p. Karcibór.
Caselow p. Kozłów.
Cassuben p. Kaszuby.
Castrop, miasto na Westfalii, wielkie skupienie polskie. Patrz poniżej: Castrop-Habinghorst, Ickern, Rauxel I, II, Centrum i Schwerin.
Castrop-Habinghorst, przedmieście Castrop, zamieszkałe licznie przez Polaków. W parafii św. Józefa Polaków zgórą tysiąc. Co niedzielę w kościele tym odbywa się dla Polaków Msza św. bez kazania, co drugą niedzielę z kazaniem polskim. Przy kościele Towarzystwo św. Antoniego i Bractwo Różańca św. Oddział Związku Polaków w Niemczech. Kurs języka polskiego.
Castrop-Ickern, przedmieście Castrop, zamieszkałe przez Polaków. Polskie Towarzystwo Szkolne na rej. Arnsberg, Towarzystwo Śpiewu „Krasiński", Oddział Związku Polaków w Niemczech. W kościele św. Antoniego, mającego przeszło 300 parafian polskich, odbywa się co niedzielę Msza św. ze śpiewem polskim o godz. 9-ej rano. Przy kościele Towarzystwo św. Michała i Bractwo Różańcowe.
Castrop-Rauxel, miasto w rej. Arnsberg na Westfalii, położone nad kanałem Ren—Ems. 58 400 mieszkańców. Kopalnie węgla, cementownie, przemysł chemiczny, cegielnie, gorzelnie. Oddział Związku Polaków w Niemczech. Bractwo Różańcowe. Towarzystwo Śpiewu „Harmonia". Towarzystwo św. Antoniego.
Castrop-Rauxel Centrum, część Castrop-Rauxel. Oddział Związku Polaków w Niemczech.
Castrop-Rauxel II, część miasta Castrop-Rauxel, nazwana również Bladenhorst. W kościele Serca Jezusowego, liczącego około 350 parafian Polaków, Msza św. odbywa się 6 razy do roku. Przy kościele Towarzystwo pod opieką św. Szczepana i Bractwo Różańca św. dla niewiast.
Castrop-Schwerin, miasto na Westfalii. Wielkie skupienie Polaków. Oddział Związku Polaków w Niemczech. Kurs języka polskiego. Polskie Towarzystwo Szkolne na rej. Arnsberg. W kościele św. Franciszka, obejmującego z górą 900 parafian polskich, Mszy św. polskich nie ma żadnych, jedynie 3 razy do roku nieszpory polskie ze sposobnością do spowiedzi polskiej. Bractwo Różańca św. dla Niewiast i Mężczyzn, Towarzystwo pod opieką św. Alojzego i Koło Śpiewu „Harmonia".
Castrinowen p. Katrynowo.
Cawallen p. Kowale.
Cebulino, n. n. Zeblin, miejscowość w rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Cecenowo, lub Cycynowo lub Cecznowo, n. n. Zezenow, wieś w pow. Słupsk, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (IX).

„Cech", czasopismo, wydawane w języku niemieckim przez „Masurenbund" (Związek Mazurski) w Berlinie od maja 1928 do marca 1933 r. Początkowo redagowane przez Kurta Obitza, następnie przez Johana Sawitzkiego. Numer pierwszy (maj 1928) nosi tytuł: „Cech Masurischer Brief". Późniejsze numery noszą tytuł: „Cech" — Organ des Masurenbundes. Wiara nasa, trzymaicie sie!" Poza tekstem niemieckim ukazywał się też w „Cechu" felieton p. t. „Fryc z Płowców soli im" w języku polskim, drukowany szwabachą. „Cech" zwalczał Worgitzkiego i jego Heimatdienst i żądał faktycznego równouprawnienia Mazurów z Niemcami, wysuwając hasło „Mazury dla Mazurów". Żądanie swe opierał na fakcie bezwzględnej lojalności Mazurów wobec Prus, czego dowodem miał być plebiscyt. Związkowi Polaków w Niemczech odmawiał „Cech" prawa zajmowania się Polakami na Mazurach, jako organizacji rzekomo politycznej. „Cech" w ostatnim swym okresie uznawał, że Mazurzy są Polakami. „Stwierdzenie to ma jednak dla nas wartość tylko etnograficzną". (Diese Feststellung hat für uns nur einen etnographischen Wert — „Cech" Nr. 1/2, 1933). Początkowo „Cech" ukazywał się jako maszynopis, później drukiem. „Mazur", pismo wychodzące dwa razy w tygodniu w Szczytnie, tak witało „Cech" w nr. 19 z 6 III 1929 r. „Związek Mazurów wydaje od r. 1928 własne pisemko, miesięcznik pod tyt.: „Cech", który wybija się na maszynie do pisania i rozsyła do stron rodzinnych. Trzeba uznać, że z artykułów, pisanych coprawda w języku niemieckim, wieje duch nie rozpaczy, lecz wiary i męstwa, nieugięty, nie wyrzekający się praw do życia, mocny duch polskich Mazurów, przemawia z pisma serdeczna miłość tych tułaczów do ziemi i ludu mazurskiego. W prostym, ludowym językiem mazurskim pisanych gawędach p. t. „Fryc z Plowców soli im!" z zapałem i niemałą szczyptą humoru chłoszcze się pruskich nieproszonych „opiekunów" ludu mazurskiego, co to z Worgitzkim na czele geszeft chytry uprawiają na hańbę i niewolę swego ludu polsko-mazurskiego... Rodakom naszym w Berlinie życzymy, by trud podjęty kontynuowali".
O „Cechu" pisze też M. Wańkowicz „Na tropach Smętka".

Cech Rybacki istnieje w Podmoklach Małych i Wielkich, w pow. babimojskim, Pogranicze Południowe. Wioski te, zamieszkałe przez Polaków, leżą nad rzeką Zgniłą Obrą, bogatą ongi w ryby. Nazwa wioski od podmokłych łąk przybrzeżnych nieuregulowanej, rozlewającej się nieraz szeroko Obry. Największa powódź w r. 1820, kiedy obie wioski zostały całe zalane. Ludność żyła ongi wyłącznie z rybołóstwa. Na początku 17 wieku powstał Cech Rybacki, którego statut, wypisany na świńskiej skórze a zatwierdzony przez króla Jana Kazimierza, znajduje się po dziś dzień w aktach Cechu. Dziś rybaków jest mniej. Cech jednak nadal istnieje. Co kwartał odprawiana jest Msza św. za żywych i zmarłych członków Cechu. W kościele znajduje się chorągiew Cechu, ufundowana w r. 1660. Poza tym rybacy polscy w Podmoklach posiadają rybę w drzewie wyciętą, z datą 1747. W razie śmierci członka Cechu ryba ta obiega wioskę, podawana z rąk do rąk. Zatrzymanie ryby w chacie — głosi legenda — może spowodować śmierć. Podmoklanie dumni są ze swej tradycji rybackiej a ich Cech jest świadectwem ich Polskości. (Fot. str. 122).

Cechy Małe, n. n. Klein Zechen, wieś w pow. Jańsbork, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 99. (XXX).

Cechy Wielkie, n. n. Gross Zechen, wieś w pow. Jańsbork, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 180. (XXX).

Cechynki, n. n. Klein Zechinen, miejscowość w pow. Bytów, rej. Koszalin, Kaszuby. (VIII).

Cecznowo p. Cecenowo.

Cedynia, jezioro w. pow.Choszczno, rej. Słubice nad Odrą. (VIII).

Cedynia, n. n. Zägensdorf, miejscowość w pow. Choszczno, rej. Słubice nad Odrą. (VIII).

Cegielnia, n. n. Ziegelkrug, wieś w pow. Nadnotecia, rej. Piła, Krajna. (XIX).

Cejzy p. Czyże.

Celiny, n. n. Zellin, wieś w pow. Prudnik, Śl. Opolski. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 387. (XX).

Celle, miasto w rej. Lüneburg, Hanover, siedziba sądu kraj. dla spraw zagród dziedzicznych (Landeserbhoffgericht). Patrz pod Ustawa o zagrodach dziedzicznych.

Ceminko, n. n. Klein Zemmin, miejscowość w pow. Szczecinek, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Cemino, n. n. Zemmin See, jezioro w pow. Człuchów, rej. Piła, Krajna. (VIII).

Centawa p. Cetawa.

Centrala Prasowa przy Związku Polaków w Niemczech, powołana została do życia uchwałą Rady Naczelnej Związku Polaków w Niemczech w r. 1924, jako instytucja pomagająca redakcyjnie całej prasie polskiej w Niemczech przez opracowanie artykułów i notatek o sprawach aktualnych Polactwa w Niem-

BURSA Akademicka w Berlinie.

czech. Centrala Prasowa prowadzi również Archiwum wycinków z gazet polskich, niemieckich i zagranicznych, omawiających sprawy Polaków w Niemczech. Na większe uroczystości Centrala Prasowa przygotowywuje obsługę matrycową gazet z fotografij własnych.

Centralą Związku Polaków w Niemczech mieści się w Berlinie przy Potsdamer Strasse 61, patrz pod Związek Polaków w Niemczech.

Centralny Dom Polaków — nazwa Domu Polskiego w Berlinie przy Dresdener Strasse 52, gdzie mieści sie Dzielnica II Związku Polaków w Niemczech. Bank Ludowy „Pomoc", Towarzystwo Szkolne „Oświata" oraz sale na zebrania towarzystw polskich.

Centrum — Katolicka Partia Niemiecka, rozwiązana w r. 1933 a zwalczająca stale Polaków we wszystkich wyborach i prowadząca kampanie germanizacyjne. W latach 1922—1930 próbowano nawiązywać współpracę Centrum z Polakami. Przeciwko temu wystąpił stanowczo Związek Polaków w Niemczech i nie dopuścił do żadnych ugód z Centrum. Metody walki Centrum z Polakami charakteryzują fakty, że księża, należący do partii centrowej, z ambony oświadczyli parafianom polskim, iż grzechem ciężkim jest głosowanie na listę polską. Były też wypadki odmawiania rozgrzeszenia przez zaślepionych partyjnie kapłanów tym, którzy głosowali na listę polską. (Por. „Polak w Niemczech" Rok 1928).

Cepki, n. n. do 1937 r. Cepokmühle, obecnie Dreschermühle, młyn w pow. Toszek-Gliwice, Śl. Opolski. (XVI).

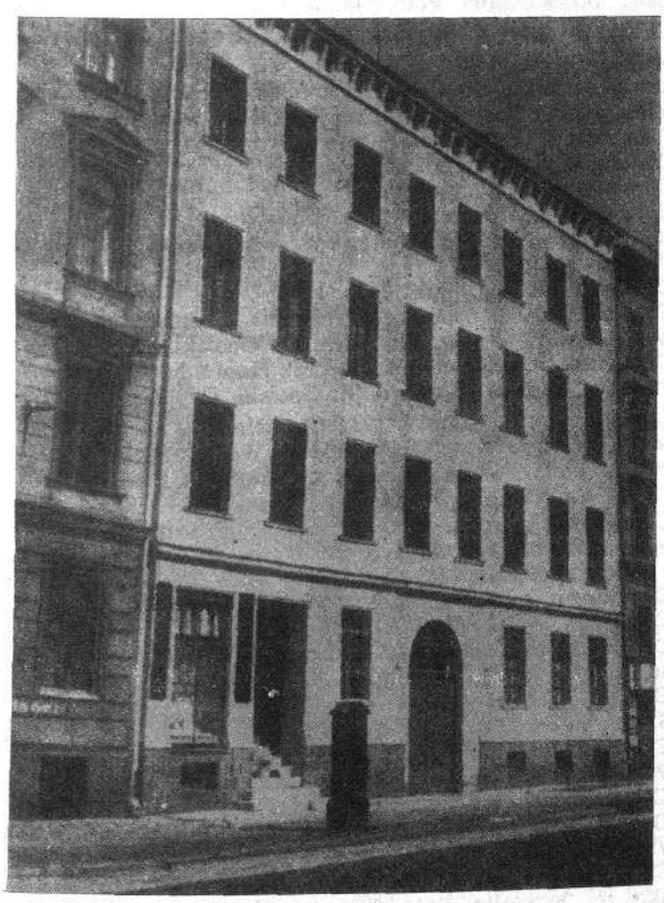

BURSA Akademicka w Wrocławiu. W gmachu tym mieści się również administracja „Młodego i Małego Polaka w Niemczech".

Cepokmühle p. Cepki.

Cerekiew Polska p. Cerkiew Polska.

Cerkiew lub Cerkwia, n. n. Zirchow, wieś w pow. Słupsk, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (IX).

Cerkiew Niemiecka, lub Cerekwica, n. n. Deutsch Neukirch, miasto w pow. Głubczyce, Śl. Opolski, nad rzeką Troją. Niegdyś podobno wielkie miasto, zniszczone przez pożar. (XX).

Cerkiew Polska, lub Cerekiew Polska, n. n. Polnisch Neukirch, obecnie Gross Neukirch, wieś, dwór w pow. Koźle, Śl. Opolski, ongiś własność hr. Gaszynów Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków we wsi 872, we dworze Polaków 120. (XXVI).

Cerkwia p. Cerkiew.

Cerekwica, n. n. Zirckwitz, wieś w pow. Gryfowa Góra, rej Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Cerekwica p. Cerkiew Niemiecka.

Cetuń, n. n. Zetthun, wieś w pow. Koszalin, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Cetyń, n. n. Zettin, wieś w pow. Miastko, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Cewlino, n. n. Zewelin, miejscowość w pow. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Cętawa, zwana też Cieńtawą lub Centawą, n. n. do 1936 r. Centawa, ob. Haldenau, wieś w pow. Strzelce, Śl. Opolski. Wg. spisu ludn. z 1910 r. we wsi Polaków 411, we dworze Polaków 28. Szkoła polska zał. 8 6 1931 r. Kurs języka polskiego. Oddział Związku Polaków w Niemczech. Przysposobienie Rolnicze. Towarzystwo Śpiewu „Słowiczek" Kościół Narodzenia Najśw. Marii Panny, wzniesiony ponoć w r. 1255. Msze św. polskie dwie w każdą niedzielę. Nieszpory i Drogę Krzyżową odprawia się tylko po polsku. Nab. majowe i różańcowe 3 razy w tygodniu po polsku. Kongregacja Mariańska, Trzeci Zakon, Bractwo Różańca św. Nab. majowe i różańcowe w języku niem. 3 razy w tygodniu zaprowadzono w roku 1933. (Fot. str. 123). (XVI, XXVI. XXVIII).

Chabowetz p. Chabowiec.

Chabowiec, n. n. do 1937 r. Chabowetz, obecnie Haberfeld, osada w pow. Racibórz, Śl. Opolski. (XVI).

Chabowo, n. n. Alt Falkenberg, wieś w pow. Perzyce, rej. Szczecin. Pom. Nadodrz. Wg. spisu ludności z 1905 r. 1 Polak. (VIII).

Chabrowo, n. n. do 1938 r. Charbrow, obecnie Degendorf, wieś w pow. Lębork, rej. Koszalin, Kaszuby. (I).

Chabrowo, n. n. Neu Wuttrienen, wieś w pow. Olsztyn, Pr. Wsch. Oddział Związku Polaków w Niemczech, Polskie Towarzystwo Szkolne, Koło Młodzieży, Chór Kościelny, Drużyna Harcerska męska im. Nowowiejskiego i drużyna żeńska im. J. Gnatowskiej, biblioteka, Róża Różańcowa; świetlica w budynku szkoły. Szkoła polska zał. 10 4 1929 r., ochronka polska zał. w roku 1927. (Fot. str. 125). (XXX).

Chachlin, n. n. Kachlin, miejscowość w pow. Uznam-Wołyń, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Chachlin, n. n. Kachliner See, jezioro w pow. Uznam-Wołyń, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Chajdyce, n. n. Neu Jerutten, wieś w pow. Szczytno, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. (XXX).

Chałupki p. Chałupki.

Chałupki, n. n. Annaberg, wieś w pow. Racibórz, Śl. Opolski. (IX).

Chałupki, n. n. do 1935 r. Halupken, obecnie Blockhaus, część wsi Karmonki Nowe, w pow. Olesno, Śl. Opolski. (XVI, XXVIII).

Chałupki, n. n. Chałupki Kol., obecnie Grenzhäuser Kol., osada w pow. Racibórz, Śl. Opolski. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 238. (XVI).

Charbrow p. Chabrowo.

Charlotten p. Szarloty.

Charnowo, n. n. Arnshagen, miejscowość w pow. Słupsk, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Charzyno, n. n. Garrin, miejscowość w pow. Kołobrzeg-Korlino, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Chaust p. Chełst.
Chąsinów, n. n. Ganznow See, jezioro w pow. Angermünde, rej. Poczdam. (VIII).
Chechlau p. Chechło.
Chechło, n. n. do 1935 r. Chechlau, obecnie Bachfeld, część wsi Benkowice, w pow. Racibórz, Śl. Opolski.(XVI, XXVI).
Chechło, n. n. do 1936 r. Chechlau, obecnie Strahlheim, wieś w pow. Gliwice, Śl. Opolski. Wg. spisu ludności z 1910 r. we wsi Polaków 690, we dworze Polaków 123. W kościele św. Walentyna co niedzielę suma polska, ranne zaś nab. niemieckie. Gorzkie Żale, Różaniec, Godzinki, Anioł Pański w języku polskim. Od r. 1930 dzieci przygotowane są do Sakramentów św. w języku niemieckim. Trzeci Zakon, Bractwo Serca Pana Jezusa, Bractwo Różańca św., Kongregacja Mariańska. (XVI, XXVIII).
Chelchen p. Chełchy.
Chełchy, n. n. Chelchen, obecnie Kelchen, wieś w pow. Olecko, rej. Gąbin, Pr. Wsch. (XXX).
Chełchy, n. n. Chelchen, obecnie Kelchendorf, wieś w pow. Ełk, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 157. (XIV, XXX).
Chełchy, n. n. Chelchen bei Kowahlen, obecnie Vorbergen, wieś w pow. Olecko, rej. Gąbin, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 25. (XXX).
Chełm, n. n. Collen Berg, góra w pow. Miastko, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Chełm, n. n. Collen Berge, góry w pow. Koszalin, Pom Nadodrz. (VIII).
Chełm, n. n. Der Golm, góra w pow. Uznam-Wołyń, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Chełm, n. n. Gollen Berg, góra w pow. Ryngwałd, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Chełm, n. n. Gollendorf, wieś w pow. Koszalin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 1.
Chełm, n. n. Gollen See, jezioro w pow. Ryngwałd, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Chełm, n. n. Golm, miejscowość w pow. Angermünde, rej. Poczdam.
Chełmna, n. n. Gollen Berg, góra w pow. Sławno, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Chełmska Góra p. Góra św. Anny.
Chełmski Wierch, nazwa używana przez Polaków na Śląsku Opolskim na określenie Góry św. Anny, w pow. Strelce. Patrz Góra św. Anny. (Fot. str. 128 i 130).

BYSTRZYCA, rzeka, zwana też w Polsce z niemiecka Elsterą. W Bystrzycy pod Lipskiem zginął w r. 1813 śmiercią bohaterską Ks. Józef Poniatowski.

Chełmsko, n. n. Gollmütz, wieś, dwór w pow. Skwierzyna, rej. Piła, Krajna. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 12. (XIX).
Chełst, n. n. Chaust, rzeka w pow. Lębork, rej. Koszalin, Kaszuby. (VIII).
Chełszcząca, n. n. Cholsensta, rzeka w pow. Randów, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Chemigrafia polska w Niemczech p. Kliszarnia.
Chemka, n. n. Chemken Molen, uroczysko w pow. Kamień, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Chemken Molen p. Chemka.
Chemnitz p. Kamienica.
Chinnow p. Chynowo.
Chlastawa, n. n. Klastawe, wieś, dwór w pow. Międzyrzecz, rej. Piła, Krajna. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków we wsi 8, we dworze Polaków 79. (XIX).
Chlebowo, n. n. Klebow, miejscowość w pow. Drawsko, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Chlebowo, n. n. Klebow, wieś w pow. Gryfów, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 24. (VIII).
Chlebowo, n. n. Klebow See, jezioro w pow. Gryfów, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Chlewnik, n. n. Gross Klewnick, uroczysko w pow. Miastko, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Chlewo, n. n. Klewe See, jezioro w pow. Bobolice, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Chlewo, n. n. Klewerhof, miejscowość w pow. Szczecinek, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Chłop, n. n. Klopp See, jezioro w pow. Choszczno, rej. Słubice nad Odrą. (VIII).
Chłop, n. n. Klopp See, jezioro w pow. Żołdyń, rej. Słubice nad Odrą. (VIII).
Chłopi Las, n. n. Klöpperfier, miejscowość w pow. Szczecinek, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Chłopi polscy w Niemczech p. Rolnictwo polskie w N.
Chmielec, n. n. do 1936 r. Chmelenz, obecnie Hammerfelde, wieś w pow. Lębork, rej. Koszalin, Kaszuby. (I).
Chmelenz p. Chmielec.
Chmelnik p. Chmielnik.
Chmielewen p. Chmielewo.
Chmielisz, n. n. Hoppenwalde, miejscowość w pow. Wkra, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 8.
Chmiellowitz p. Chmielowice.
Chmielnik, n. n. Chmielnik, obecnie Hopfgarten, część wsi Kornica, w pow. Racibórz, Śl. Opolski. (XVI).
Chmielnik, n. n. Chmelnik, obecnie Hopfenberg, część wsi Pawłów, w pow. Racibórz, Śl. Opolski. (XXVI, XXVIII).
Chmielowice, n. n. do r. 1934 Chmielowitz, obecnie Hopfental, wieś w pow. Opole, Śląsk. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków we wsi 148, we dworze Polaków 74. (XVI, XXVIII).
Chmielowo, n. n. Chmielewen, obecnie Talau, wieś w pow. Jańsbork, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 217. (XXX).
Chmielowo, n. n. Hopfenthal, wieś w pow. Węgobork, rej. Gąbin, Pr. Wsch. (XXX).
Chobie, n. n. Koben, wieś w pow. Opole, Śląsk. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 301. (XVI, XXVIII).
Choceń, n. n. Kotzen See, jezioro w pow. Randów, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Chochlino, n. n. Kochlin See, jezioro w pow. Wałcz, rej. Piła, Krajna. (VIII).
Chochół, n. n. Friedrichsfelde, wieś w pow. Szczytno, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 98. (IX).
Chocibądź, n. n. Kotzbahn See, jezioro w pow. Drawsko, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Chociebuż, nazwa łużycka Chosebuz, n. n. Cottbus, miasto powiatowe w rej. Słubice nad Odrą, leżące nad rze-

ką Szprewą, główny ośrodek życia Dolnych Łużyc. (XXV).
Chocimino, n. n. Gutzmin, wieś w pow. Sławno, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 10. (VIII).
Chociszew, n. n. Kutschkau, wieś i dwór w pow. Międzyrzecz, rej. Piła, Krajna. (XIX).
Chociula, n. n. Cotzelbach, rzeka w pow. Bobolice, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Chociwel, n. n. Kotzavil, jezioro w pow. Zadzko, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Choczewka, n. n. Chotschewker Bach, rzeka w pow. Lębork, rej. Koszalin, Kaszuby. (VIII).
Choczewka, n. n. do 1938 r. Chottschewke, obecnie Goten, wieś w pow. Lębork, rej. Koszalin, Kaszuby. (I).
Choczewko, n. n. Chottschewke, dwór w pow. Lębork, rej. Koszalin, Kaszuby. (VIII, XIX).
Choczewo, n. n. Chottschow, miejscowość w pow. Lębork, rej. Koszalin, Kaszuby. (VIII, XIX).
Choczowskie Jezioro, n. n. do 1938 r. Chottschower See, obecnie Gotendorfer See, jezioro w pow. Lębork, rej. Koszalin, Kaszuby. (I).
Choczów, n. n. do 1938 r. Chottschow, obecnie Gotendorf, wieś w pow. Lębork, rej. Koszalin, Kaszuby. (I).
Choćmierowo, n. n. Guttsmerow, miejscowość w pow. Słupsk, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Chojnica, n. n. Kienitzruh, miejscowość w pow. Zadzko, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Chojnica, n. n. Tannenhof, miejscowość w pow. Choszczno, rej. Słubice nad Odrą. (VIII).
Chojnica, n. n. Konitz See, jezioro w pow. Choszczno, rej. Słubice nad Odrą. (VIII).
Chojnowice, n. n. Hoinowitz do 1934 r., obecnie Reichenau, osada przy wsi Miłonów, pow. Prudnik, Śl. Opolski. (XVI, XXVIII).
Chojty, n. n. Choyten, obecnie Koiten, wieś, dwór w pow. Sztum, rej. Kwidzyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 7. (IX).
Cholsensta p. Chełszcząca.
Chomętowo, n. n. Gumtow, miejscowość w pow. Gryfowa Góra, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Chomętowo, n. n. Gumtow, miejscowość w pow. Białogard, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Chomętowo, n. n. Kummantberg, góra w pow. Choszczno, rej. Słubice nad Odrą. (VIII).
Chomiec, n. n. Chomitz Fo., leśniczówka w pow. Miastko, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Chomiec, n. n. Chomitz Berg, góra w pow. Sławno, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).

BYTOM. W parku bytomskim znajduje się piękny kościółek drewniany, przeniesiony z pobliskiej wsi Mikulczyc i zachowywany jako cenny zabytek.

Chomiec, n. n. Chomitz Berge, góry w pow. Miastko, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Chomiec, n. n. Goms Berg, góra w pow. Sławno, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Chomino, n. n. Kummin, miejscowość w pow. Kamień, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Chomitz p. Chomiec.
Chomlin, n. n. Gummlin, miejscowość w pow. Uznam-Wolyń, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz.
Chorągiewki Rodła, wyszywane, haftowane, lub drukowane na płótnie, używane są przez młodzież w świetlicach i domach prywatnych, jako przystrojenie obrazów o treści narodowej. Chorągiewki Rodła używane też są jako proporczyki przy autach i rowerach. (Fot. str. 130).
Chorągwie, p. Sztandary polskie w Niemczech.
Chorinskowitz p. Choryńskowice.
Chorow p. Chorowo.
Chorowo, n. n. Chorow, obecnie Neu Chorow, miejscowość w pow. Miastko, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Chorów Stary, n. n. Alt Chorow, wieś w pow. Miastko, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (IX).
Chorule, n. n. do 1934 r. Chorulla, obecnie Steinfurt OS., wieś i dwór w pow. Strzelce, Śl. Opolski. Wg. spisu ludności z 1910 r. na 240 mieszkańców 239 Polaków. We dworze Polaków 93. (XVI, XXVI, XXVIII).
Chorulla p. Chorule.
Choryńskowice, n. n. do 1936 r. Chorinskowitz, obecnie Schmiedingen, wieś w pow. Gliwice, Śl. Opolski. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 92. (XVI, XXVIII).
Chossewen p. Choszczewo.
Chostka, n. n. Chostka, obecnie Walddorf, wieś w pow. Żądzbork, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 57 na 58 mieszkańców. (IX).
Choszczewo, n. n. Chossewen, obecnie Hohensee, wieś, dwór w pow. Żądzbork, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków we wsi 159, we dworze Polaków 48. (IX).
Choszczno, n. n. Arnswalde, miasto powiatowe w rej. Słubice nad Odrą, położone między 4 jeziorami. (VIII).
Chotel, n. n. Kautel, rzeka w pow. Białogard, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Chotom, n. n. Gothen See, jezioro w pow. Uznam-Wolyń, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Chotów, n. n. Ottendorf, wieś w pow. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 7. (XIX).
Chotschewker Bach p. Choczewka.
Chottschewke p. Choczewka.
Chottschow p. Choczewo.
Chottschow p. Choczów.
Chottschower See p. Choczowskie Jezioro.
Chowaniec, n. n. Kowanz, miejscowość w pow. Kołobrzeg-Korlino, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Chowanowo, n. n. Kuffnow, uroczysko w pow. Świbowina, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Choyten p. Chojty.
Chóry polskie w Niemczech p. Śpiewactwo polskie w N. (Fot. str. 134, 135 i 138).
Chraczyn, n. n. do 1937 r. Hratschein, obecnie Burgfeld, wieś w pow. Głubczyce, Śl. Opolski. (XXVIII).
Chramęcino, n. n. Kranzin, wieś w pow. Choszczno, rej. Słubice nad Odrą. (VIII).
Chrapowo, n. n. Alt Grape, wieś w pow. Perzyce, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Chrapowo, n. n. Hohengrape, wieś w pow. Żoldyń, rej. Słubice nad Odrą. (VIII).
Chrapowo, n. n. Neu Grape, wieś w pow. Perzyce, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 8. (VIII).
Chrąsty lub Chrząsty, n. n. do 1937 r. Chronstau, obecnie Kranst, wieś w pow. Opole, Śląsk. Wg. spisu lud-

ności z 1910 r. Polaków 696. Kościół parafialny Najśw. Panny Marii Niep. Poczęcia. Nab. polskie co niedzielę jak również co niedzielę nab. niemieckie. Do r. 1931 wszystkie nabożeństwa były po polsku a tylko raz w miesiącu było nab. niemieckie. Od r. 1931 dzieci przygotowuje się do Sakramentów św. w języku niemieckim. Przy kościele Kongregacja Mariańska, Związek Matek Chrześcijańskich, Trzeci Zakon, Bractwo Różańca św. (XVI, XXVI, XXVIII).

Christburg p. Dzierzgoń.

Christfelde p. Chrząstowo.

Christfelde p. Krostkowo.

Christinenhof p. Szymonia.

Chronowo, n. n. Charnowo, uroczysko w pow. Kołobrzeg-Korlino, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Chronstau p. Chrąsty.

Chronstau p. Chrząsty.

Chronstauer Mühle p. Chrząstowski Młyn.

Chroscziellen p. Chrościele.

Chrosczinna p. Chrościna.

Chrosczütz p. Chrościce.

Chrosczützer Mühle p. Chrościce Młyn.

Chrost p. Chrósty.

Chrostowo, n. n. Gristow, wieś w pow. Kamień, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Chrostów, n. n. Insel Gristow, wyspa w pow. Kamień, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz.

Chrościce, n. n. do 1935 r. Chrosczütz, obecnie Rutenau, wieś w pow. Opole, Śląsk. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 2 538. Oddział Związku Polaków w Niemczech. W kościele św. Jadwigi odprawia się co dzień Mszę polską. W niedzielę pierwsza Msza po niemiecku, druga po polsku. Gorzkie Żale, nab. majowe i różańcowe również po polsku. Przy kościele Kongregacja Mariańska, Trzeci Zakon, Związek Matek Chrześcijańskich, Bractwo Różańca św. W Chrościcach znajdują się 2 krzyże przydrożne. (Fot. str. 131). (XVI, XXVI, XXVIII).

BYTOM. Wejście do Gospody Polskiej, mieszczącej się w Domu Polskim, dawnym Hotelu Lomnitz przy ulicy Gliwickiej.

Chrościce Leśnictwo, n. n. Chrosczütz Försterei, od r. 1936 Waldhaus Försterei, leśnictwo w pow. Opole, Śląsk. (XVI, XXVIII).

Chrościce Młyn, n. n. do 1936 r. Chrosczützer Mühle, obecnie Rutenauer Mühle, w pow. Opole, Śląsk. (XVI, XXVIII).

Chrościce Nadleśnictwo, n. n. Chrosczütz Rev. Försterei, od r. 1936 Rutenau Rev. Först., nadleśnictwo w pow. Opole, Śląsk. (XXVIII).

Chrościce, n. n. Chrossiellen, obecnie Kreuzfeld, wieś w pow. Ełk, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 73. (IX).

Chrościna, n. n. do 1934 r. Chrosczinna, ob. Reisern OS., wieś w pow. Opole, Śląsk. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków we wsi 738, we dworze Polaków 67. Kościół św. Piotra i Pawła. Msza św. co niedzielę (suma polska), ranne nab. w niedzielę po niemiecku. Do r. 1924 odprawiano tylko nab. polskie. Nab. majowe i różańcowe od 1934 dwa razy po niemiecku a tylko cztery razy w tygodniu po polsku. Nieszpory w niedzielę po polsku i po niemiecku. Dzieci przygotowuje się do Sakramentów św. w języku polskim. Przy kościele Kongregacja Mariańska, Trzeci Zakon, Związek Matek Chrześcijańskich. (XVI, XXVI, XXVIII).

Chrośnino, n. n. Grössin, wieś w pow. Białogard, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Chrósty, n. n. do 1936 r. Chrost, obecnie Schönhain OS., wieś i dwór w pow. Koźle, Śl. Opolski. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków we wsi 204, we dworze Polaków 82. W kościele parafialnym św. Jadwigi, zbudowanym przez Polaków, do r. 1936 odbywały się wszystkie nabożeństwa w języku polskim, w roku 1936 nowy ks. zaprowadził nab. raz polskie, raz niemieckie, przy czym w niedzielę sumę odprawia się po niemiecku. Wieś protestowała, ale bezskutecznie. (XVI, XXVIII).

Chrulla p. Chorule.

Chrzanowen p. Chrzanowo.

Chrzanowo, n. n. Chrzanowen, obecnie Kalkofen, wieś w pow. Ełk, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 64. (IX).

Chrząstowa, n. n. Haaken, rzeka w pow. Złotów, rej. Piła, Krajna. (VIII).

Chrząstowo, n. n. Christfelde, miejscowość w pow. Człuchów, rej. Piła, Krajna. (VIII).

Chrząstowski Młyn, n. n. do 1936 r. Chronstauer Mühle, obecnie Kranster Mühle, w pow. Opole, Śląsk. (XVI, XXVIII).

Chrząsty Leśniczówka, n. n. do 1936 r. Chronstau Rev. Försterei, obecnie Kranst Rev. Först., leśnictwo w pow. Opole, Śląsk. (XVI, XXVIII).

Chrząsty p. Chrąsty.

Chrząszczyce lub **Chrzumczyce,** n. n. do 1933 r. Chrzumczütz, obecnie Schönkirch, wieś w pow. Opole, Śląsk. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 500. W kościele parafialnym Najśw. Marii Panny Szkaplerznej co dzień Msza św. polska. Nieszpory, nab. majowe i godzinki w języku polskim. W niedzielę ranne nab. jest niemieckie, suma polska. Do r. 1926 było wszystko po polsku. Dzieci przygotowuje się do Sakramentów św. w języku polskim albo niemieckim, zależnie od woli dzieci. Przy kościele Kongreg. Mariańska, Trzeci Zakon. (Fot. str. 133). (XXVI, XXVIII).

Chrzelice, n. n. Schelitz, wieś w pow. Prudnik, Śl. Opolski. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków we wsi 795, we dworze Polaków 74. W nadleśnictwie Polaków 10. (XXVI).

Chrzowice, n. n. do 1933 r. Chrzowitz, obecnie Oderfelde, wieś w pow. Opole, Śląsk. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 175. (XVI).

Chrzowitz p. Chrzowice.
Chrzumczütz p. Chrząszczyce.
Chrzumczyce p. Chrząszczyce.
Chuast p. Chwarstnica.
Chudaczewo, n. n. Kuddczów, miejscowość w pow. Sławno, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Chude, jezioro w pow. Wałcz, rej. Piła, Krajna. (VIII).
Chudoba, n. n. do 1936 r. Kudoba, obecnie Kirchwalde, wieś w pow. Olesno, Śl. Opolski. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 543. W kościele parafialnym co niedzielę 1 nab. polskie i 1 nab. niemieckie. Gorzkie Żale, nab. majowe i różańcowe po polsku. Kongregacja Mariańska. Trzeci Zakon. Dzieci nie przygotowuje się do Sakramentów św. w języku polskim. (XVI, XXVI, XXVIII).
Chudoba Leśnictwo, n. n. do 1936 r. Kudoba Först., obecnie Kirchwalde Först., leśniczówka w pow. Olesno, Śl. Opolski. (XVI, XXVI, XXVIII).
Chudoba, n. n. Eichborn, wieś, dwór w pow. Kluczborek, Śl. Opolski. Wg. spisu z 1910 r. Polaków 15. (XXVI).
Chudoba, n. n. Chudoba, obecnie Heinrichsort Först., leśniczówka przy wsi Wojciechów, w pow. Olesno, Śl. Opolski. (XVI, XXVI).
Chudoba, n. n. Chudoba, obecnie Sandhof, część wsi Urbanowice, w pow. Koźle, Śl. Opolski. (XVI, XXVIII).
Chudowo, n. n. Kuddow See, jezioro w pow. Drawsko, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Chwalićmłyn, n. n. do 1933 r. Chwaliz Mühle, obecnie Lebemühle, część wsi Poborzowo, w pow. Koźle, Śl. Opolski. (XVI, XXVIII).
Chwalim, n. n. do 1938 r. Chwalim, obecnie Alttreben, wieś, dwór w pow. Babimost, rej. Piła. (XIX).
Chwalim p. Falim.
Chwaliz Mühle p. Chwalićmłyn.
Chwarst, n. n. Quast Berg, góra w pow. Perzyce, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Chwarstnica, n. n. Chuast, uroczysko w pow. Perzyce, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Chwarstnica, n. n. Quast, wieś w pow. Wałcz, rej. Piła, Krajna. (VIII).
Chwaściniec, n. n. Faschinz Berg, góra w pow. Miastko, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Chwirama, lub Kwiram, n. n. Quiram, wieś w pow. Wałcz, rej. Piła, Krajna. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 17. (VIII, XIX).
Chwoszcz, n. n. Koppenfeld, wieś w pow. Gliwice, Śl. Opolski. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 75. (XX).
Chycina, n. n. Weissensee, wieś w pow. Międzyrzecz, rej. Piła, Krajna. Wg. spisu z 1910 r. Polaków 37. (IX).
Chynowo, n. n. Chinnow, miejscowość w pow. Uznam-Wołyń, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 3. (IX).
Chynowo, n. n. Kienow, wieś w pow. Kołobrzeg-Korlino, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 32. (VIII).
Chynowo, p. Gienów.
Ciarki, n. n. do 1933 r. Schiorke, obecnie Schorke, wieś w pow. Olesno, Śl. Opolski. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 329. (XVI, XXVI, XXVIII).
Ciarków, n. n. do 1936 r. Scharkow, obecnie Sandhuben, wieś w pow. Gliwice, Śl. Opolski. Wg. spisu ludności z 1910 r. we wsi sami Polacy w liczbie 105. We dworze Polaków 50. (XVI, XXVIII).
Ciartowice, n. n. do 1933 r. Schartowitz, obecnie Fichtenwalde OS., wieś w pow. Prudnik, Śl. Opolski. Wg. spisu ludności z 1910 r. we wsi sami Polacy w liczbie 197. (XVI, XXVIII).
Ciartowice Górne, n. n. Ober-Schartowitz, należy obecnie do Fichtenwalde OS., wieś w pow. Prudnik, Śl. Opolski. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 39. (XVI, XX).
Ciasna, n. n. do 1936 r. Cziasnau, obecnie Teichwalde, miejscowość w pow. Dobrodzień, Śl. Opolski. (XVI, XXVI, XXVIII).

BYTOM. Gimnazjum Polskie.

Cice p. Czuchowo.
Cichowo, n. n. Zichow See, jezioro w pow. Ryngwałd, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Cichów, n. n. Zichow, miejscowość w pow. Angermünde, rej. Poczdam. (VIII).
Cichy, n. n. Czychen, obecnie Bolken, wieś w pow. Olecko, rej. Gąbin, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 10. (XIV).
Ciechanowo, n. n. Technow, miejscowość w pow. Białogard, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Ciechlub, n. n. Techlipp, miejscowość w pow. Miastko, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Ciecierzyn p. Ciecierzyno.
Ciecierzyno, n. n. Cischerzino, uroczysko w pow. Szczecinek, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Ciecierzyno lub Ciecierzyn, n. n. Neudorf, wieś, dwór w pow. Kluczborek, Śl. Opolski. Wg. spisu ludności z 1910 r. we wsi Polaków 273, we dworze Polaków 70. (IX).
Ciećmierz, n. n. Zitzmar, miejscowość w pow. Gryfowa Góra, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Cieknica, n. n. Sacknitz Bach, rzeka w pow. Sławno, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz.
Ciemino, n. n. Zemmin, miejscowość w pow. Słupsk, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Ciemna, n. n. Zymna, obecnie Kaltenfliess, wieś w pow. Jańsbork, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 22. (IX).
Ciemna Dąbrowa, n. n. Finsterdamerau, wieś w pow. Szczytno, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 237. (IX).
Ciemne, n. n. Zemmen, wieś w pow. Bytów, rej. Koszalin, Kaszuby. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 89. Oddział Związku Polaków w Niemczech. (VIII, XIX).
Cienia, n. n. Zehnebach, rzeka w pow. Przesław, rej. Poczdam. (VIII).
Cieńtawa p. Cętawa.
Ciepła, n. n. Nonnen Bach, rzeka w pow. Białogard, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Ciernie, n. n. do 1935 r. Cziernien, obecnie Dorntal, wieś w pow. Ełk, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 48. (IX).
Cierniów Kol., n. n. do 1936 r. Schernow Kol., obecnie Dornhäuser, część wsi Kramołów, w pow. Prudnik, Śl. Opolski. (XVI).
Cierzpiencka Wieś, n. n. Zollerndorf, wieś w pow. Jańsbork, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 376. (XXX).
Cierzpięty, n. n. Seehöhe, wieś w pow. Jańsbork rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 229. (XXX).
Cierzpięty, n. n. Zollernhöhe, wieś w pow. Żądzbork, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 321. (XXX).
Ciesy, lub Płachetnie, n. n. do 1933 r. Czissen, obecnie Seeheim, wieś w pow. Ełk, rej. Olsztyn. Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. we wsi samj Polacy w liczbie 28. (XXX).
Cieszanowo, n. n. Ziezeneff, miejscowość w pow. Białogard, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Cieszemino, n. n. Tessin, miejscowość w pow. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Cieszęcin, n. n. Heringsdorf, miejscowość w pow. Uznam-Wołyń, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Cieszęcino, n. n. Tessenthin See, jezioro w pow. Szczecinek, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz.
Cieszęcka Góra, n. n.Tessenthiner Berg, góra w pow. Szczecinek, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Cieszyn Stary, n. n. Alt Teschen, wieś w pow. Pruski Holąd, rej. Królewiec, Pr. Wsch. (IX).
Cieszyn-Szklarnia, n. n. do 1937 r. Tscheschen-Glashütte, obecnie Alt Glashütte, wieś w pow. Syców, rej. Wrocław, Śląsk. (XVI).
Cieszyno, n. n. Teschendorf, wieś w pow. Drawsko, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 26. (VIII).
Cieszyno, n. n. Teschendorf, wieś i dwór w pow. Ryngwałd, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków we dworze 15. (VIII).
Cieszyno, n. n. Tessin See, jezioro w pow. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Cieszyńska Wieś, n. n. Gross Teschendorf, wieś w pow. Sztum, rej. Kwidzyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 5. (XXX).
Cieszyński Dwór, n. n. Ober Teschendorf, dwór w pow. Sztum, rej. Kwidzyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 53. (XXX).
Ciężkowice, n. n. do 1934 r. Czienskowitz, obecnie Schwerfelde, przyłączone do gminy Gross Neukirch, wieś w pow. Koźle, Śl. Opolski. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków we wsi 323, we dworze Polaków 267. (XVI, XXVI, XXVIII).
Cik lub Cyk, n. n. Klappstein, dwór w pow. Wałcz, rej. Piła, Krajna. (XIX).
Ciochowice, n. n. do 1936 r. Ciochowitz, obecnie Stillenort, wieś w pow. Gliwice, Śl. Opolski. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków we wsi 374, we dworze Polaków 91. (XVI, XXVI, XXVIII).
Ciochowitz p. Ciochowice.
Ciosaniec, n. n. Schussenzee, wieś w pow. Babimost, rej. Piła. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 87. (XIX). (XIX).
Ciosaniec, n. n. Stöckelheide, dwór w pow. Babimost, rej. Piła. (XIX).
Cis, n. n. Friedrichsthal, wieś w pow. Szczytno, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 116. (IX).
Cischerzino p. Ciecierzyno.
Cisewo, n. n. Zisow, wieś w pow. Sławno, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Ciskowo, n. n. Zietzken Berg, góra w pow. Miastko, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Cisowa, n. n. do 1936 r. Czissowa, obecnie Dünenfeld, wieś w pow. Koźle, Śl. Opolski. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 994.
W Cisowie jest kościół filialny kościoła sławięcickiego Nabożeństwa odprawia się co 2 tygodnie i w czasie tygodnia na zamówienie. Ponieważ jest tam organista-nauczyciel Niemiec, to nawet po polsku zamówione Msze św. odbywaja sie ze śpiewem niemieckim, na co lud jest rozżalony. (XXVI, XXVIII).

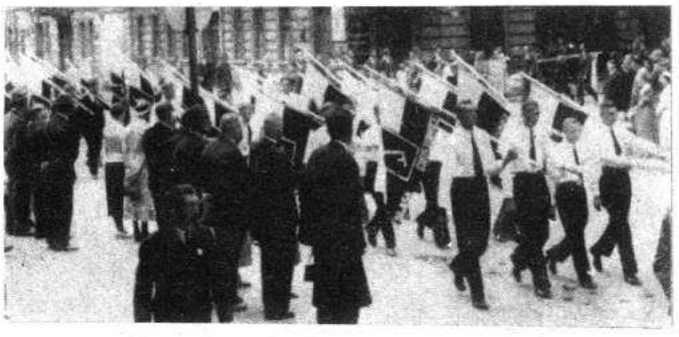

BYTOM. W czerwcu r. 1935 odbył się w Bytomiu wielki Zjazd Śpiewaczy, w czasie którego ze sztandarami Rodła przedefilowało przez miasto 3000 śpiewaków polskich ze Śl. Op.

Cmentarze polskie w Niemczech znajdują się nie tylko na terenach autochtonnych, ale również na Westfalii i Nadrenii i na Ziemiach Połabskich. Znany powszechnie jest cmentarz w Lipsku oraz w Dreźnie, gdzie spoczywa wielu zacnych Polaków, emigrantów politycznych po powstaniach 1830 i 1863 r. Na Śląsku Opolskim szczególną opieką otoczone są groby

Tych, „co dali życie za swój Śląsk". W ostatnich latach czynniki szowinistyczne usuwały napisy polskie z nagrobków.

Codram p. Kodrab.
Colbitz p. Kiełpice.
Colbitz Bach p. Kiełpica.
Collen Berg p. Chełm.
Collen Berge p. Chełm.
Comorno p. Komorno.
Comprachtschütz p. Komprachcice.
Conradsfelde p. Czeszkówko Nowe.
Cont p. Kąt.

COP — skrót nazwy Centralnego Okręgu Przemysłowego, będącego chlubą całego Narodu Polskiego. Skrót ten Polacy w Niemczech używają również na określenie czegoś znakomitego, wspaniałego, a więc np. zamiast mówić, że coś jest „ff.", mówią Polacy w Niemczech „to jest doprawdy COP!"

„Copernicus-Preis" nagroda im. Kopernika, ufundowana w r. 1937 przez Goethe-Gesellschaft w Weimarze dla Niemców w Polsce za działalność literacką i artystyczną. Poraz pierwszy nagrodę tę przyznano w r. 1938 pastorowi Zöcklerowi z Małopolski. Nazwa „Copernicus-Preis" posiada charakter demonstracyjny, jako świadectwo niemieckości Kopernika.

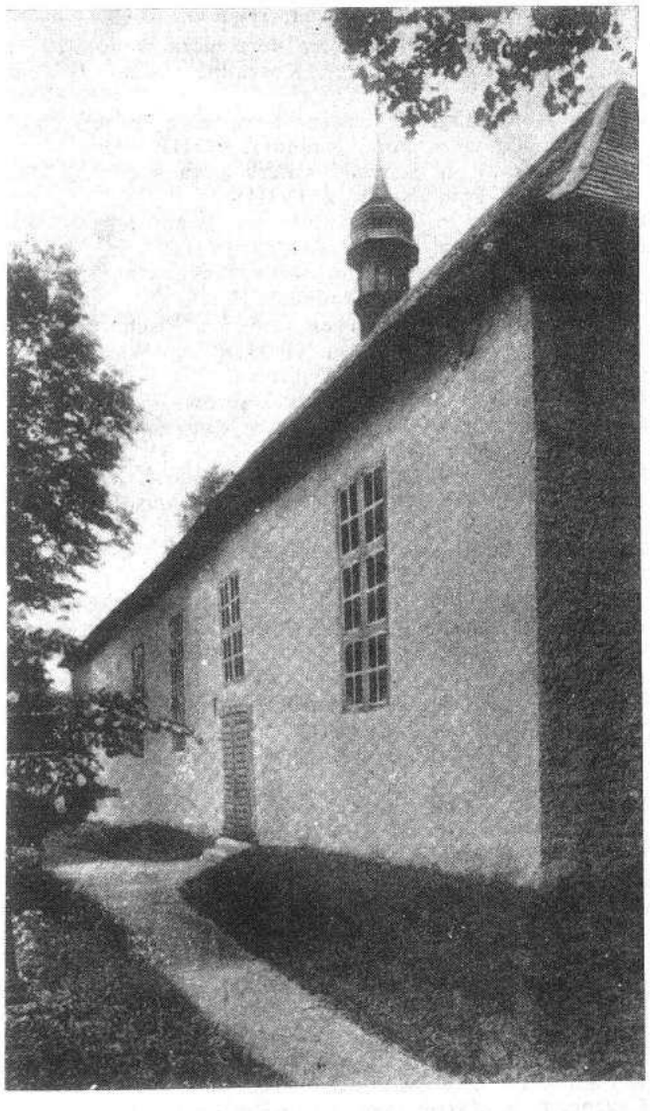

BYTÓW. Kaszuby. Stara kaplica.

Prasa polska w Polsce wysunęła projekt utworzenia również dla Polaków w Niemczech nagrody artystycznej im. Mikołaja Kopernika, Obrońcy Olsztyna przed Krzyżakami.

Coperow See p. Koprowo.
Copprin p. Koprzywno.
Corda p. Korda.
Cosel p. Koźle.
Cosel p. Długoszka.
Cossin See p. Kosino.
Cottbus p. Chociebuż.
Cotzel Bach p. Chociula.
Cölpin p. Kiełpino.
Crampe p. Krępa.
Cramper See p. Krępa, jezioro.
Cremmin See p. Krzemień, jezioro.
Cremzow p. Krzemieszów.
Criewen p. Krzywiń.
Cronau p. Kronowo.
Crössin See p. Krosino, jezioro.
Crussow p. Kruszów.
Cudne Siedlisko, n. n. Scheelshof, miejscowość w pow. Goldap, rej. Gąbin, Pr. Wsch. (XXX).
Cudnochy, n. n. Zudnochen, obecnie Siebenhöfen (Ostpr)., wieś w pow. Żądzbork, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 108. (XIV).
Cummerow p. Komorów.
Cunow p. Kunów.
Cunow p. Kunowo.
Cwancychowo, n. n. Zwanzigerweide, obecnie Traghеimerweide, wieś w pow. Sztum, rej. Kwidzyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 6. (IX).
Cycynowo p. Cecenowo.
Cybowo, n. n. Zibow See, jezioro w pow. Zadzko, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Cybulino, n. n. Zeblin, wieś w pow. Szczecinek, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Cybulki, n. n. Czybulken, obecnie Richtenfeld, wieś w pow. Łuczany, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 76. (XIV, XXX).
Cybulki, n. n. Czybulken, obecnie Kulessen, wieś w pow. Ełk, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 36. (XXX).
Cygany, n. n. Zigahnen, obecnie Dietmarsdorf, miejscowość w pow. Kwidzyn, Pr. Wsch. (XXX).
Cyguss p. Cygusy.
Cygusy, n. n. Cyguss, obecnie Ziegenfuss, wieś w pow. Sztum, rej. Kwidzyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 39. Polacy tamtejsi należą do Oddziału Związku Polaków w Niemczech w Podstolinie. W czasie plebiscytu 90 proc. głosów w Cygusach opowiedziało się za Polską. Patrz: Ks. Wł. Łęga „Ziemia Malborska" Wyd. Inst. Bał. Toruń — 1933. (XXX).
Cyk p. Cik.
Cylichowo, n. n. Züllichau, miasto powiatowe w Brandenburgii, rej. Słubice nad Odrą, 7 794 mieszkańców (1919). (XVII).
Cymty, n. n. Zinten, miejscowość w rej. Królewiec, Pr. Wsch. (XXX).
Cyna lub Cynna, n. n. Zinne, lewy dopływ Odry, wypływa spod Głubczyc, dąży w kierunku płd.-wsch., na dłuższej przestrzeni odgranicza na Śląsku obszar językowy polski od niemieckiego i morawskiego. Ujście ma powyżej Raciborza, dług. około 50 km. (XVII).
Cynna p. Cyna.
Cyprzanów, n. n. do 1935 r. Czyprzanow, obecnie Janken, wieś w pow. Racibórz, Śl. Opolski, przy wsi Janowice. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 213. (XXVI).
Czachowo, n. n. Zachnow, wieś w pow. Ryngwałd, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Czachowskie Góry, n. n. Zachow Berge, góry w pow. Ryngwałd, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Czaczkowo, n. n. Zatzkowen, obecnie Eisenack, wieś w pow. Żądzbork, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków we wsi 59, we dworze Polaków 64. (XIV, XXX).
Czadowo, n. n. Zadow, wieś, dwór w pow. Wałcz, rej. Piła, Krajna. (XIX).
Czajki Nowe, n. n. Neu Czayken, obecnie Kiwitten, wieś w pow. Szczytno, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności Polaków 116. (IX).
Czajki Stare, n. n. do 1938 r. Alt Czayken, obecnie Alt Kiwitten, wieś w pow. Szczytno, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 188. (IX)
Czanew, n. n. Nettelgrunds am Kellerbach, rzeka w pow. Randów, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Czanowo, n. n. Jakobsdorf, dwór w pow. Nowogard, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Czanowo, n. n. Zanow See, jezioro w pow. Ryngwałd, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Czapąkowice p. Czapok.
Czapino, n. n. Zappin, rzeka w pow. Ryngwałd, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Czapla Góra, n. n. Zabels Berg, góra w pow. Bobolice, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Czaple, n. n. Zabel See, jezioro w pow. Randów, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Czaple, n. n. Zappeln, wieś w pow. Ełk, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 43 na 44 mieszkańców. (XXX).
Czaple Małe i Wielkie, n. n. Klein Zappel See und Gr. Zappel See, jeziora w pow. Drawsko, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Czaple Stare, n. n. Alt Tschapel, obecnie Stobertal, wieś, dwór w pow. Kluczborek, Śl. Opolski. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków we wsi 118, we dworze Polaków 20. (XVI, XXVIII).
Czapleniec, n. n. Schablenz, uroczysko w pow. Lębork, rej. Koszalin, Kaszuby. (VIII).
Czaplin, n. n. Zepplin See, jezioro w pow. Szczecinek, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Czaplinek, n. n. Tempelburg, miasto w pow. Szczecinek, rej. Koszalin, między jeziorem Drawskim i jeziorem Czaplą, około 5 tys. mieszkańców; był tu zamek templariuszów, którzy nadali polskiej miejscowości nazwę niemiecką. Cz. odpadł od Polski w r. 1575, wraz z Drahimem zastawiony elektorom brandenburskim. — Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 2. (VIII, XVII).
Czaplino, n. n. Gross Zapplin, miejscowość w pow. Gryfowa Góra, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 13.
Czapłowice, n. n. do 1933 r. Scheppelwitz, obecnie Stefansgrund, wieś w pow. Niemodlin, Śl. Opolski. (XVI, XXVIII).
Czapock p. Czapok.
Czapok lub Czapakowice, n. n. do 1938 r. Czapock, obecnie Schabbock, wieś w pow. Słupsk, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (I).
Czarci Staw, n. łużycka Cartowy Gat, n. n. Teufelsteich bei Peitz, jezioro w pow. Chociebuż. Dolne Łużyce. (XXV).
Czarcia Góra, n. n. Teufelsberg, wieś w pow. Węgobork, rej. Gąbin, Pr. Wsch. (IX).
Czarciak, jezioro w Borze Werskim.
Czarkowice, n. n. Podborzan, osada w pow. Strzelce, Śl. Opolski. (IX).
Czarne, n. n. Schwarzbach, rzeka w pow. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Czarne Dolne, n. n. Nieder Zehren, wieś w pow. Kwidzyn, Pr. Wsch. (IX).
Czarna, n. n. Zahne, rzeka w pow. Człuchów, rej. Piła, Krajna. (VIII).
Czarna Dąbrowa, n. n. Czarndamerow, obecnie Sonnenwalde, wieś w pow. Bytów, rej. Koszalin, Kaszuby. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 172. (VIII).
Czarna Dąbrowa, n. n. 1938 r. Czarndamerower See, obecnie Sonnenwalder See, jezioro w pow. Bytów, rej. Koszalin, Kaszuby. (I).
Czarna Dąbrówka, n. n. Schwarz-Damerkow, wieś, dwór w pow. Słupsk, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 11. (IX).
Czarna Góra, n. n. Schwarzer Berg, góra w pobliżu Bielawy, w pow. Bobolice, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Czarna Góra, n. n. Schwarzer Berg, góra w pow. Białogard, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Czarna Góra, n. n. Schwarzer Berg, góra w pow. Zadzko, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Czarna Łąka, n. n. Schwarze Lanke, bagno w pow. Randów, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Czarna pod Okonkiem, n. n. Zarne, rzeka w pow. Szczecinek, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Czarnawy, n. n. Scharnowen, obecnie Fischerhof, wieś, dwór w pow. Szczytno, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. (XXX).
Czarn-Damerow p. Czarna Dąbrowa.
Czarndamerower See p. Czarna Dąbrowa.
Czarne, n. n. Czarne, rzeka w pow. Ryngwałd, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz.
Czarne, n. n. Czarnen, obecnie Herzogsdorf, wieś w pow. Jańsbork, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 127. (XIV).
Czarne, n. n. Czarnen, obecnie Scharnen, wieś w pow. Gołdap, rej. Gąbin, Pr. Wsch. (XIV).
Czarne, niekiedy Hamersztyn, miasto w pow. Człuchów, rej. Piła, Krajna, nad rzeką Czarną, około 3 tys. mieszkańców. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 14. (VIII, XVII).
Czarne, n. n. Krummer-Czarni-See, jezioro w pow. Bytów, rej. Koszalin, Kaszuby. (VIII).
Czarne, n. n. Scharnau, wieś w pow. Nibork, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. (IX).
Czarne, n. n. Scharnen Sęe, jezioro w pow. Bobolice, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Czarne, n. n. Schwarz See, jezioro w pow. Wałcz, rej. Piła, Krajna. (VIII).
Czarne, n. n. Schwarz - See, jezioro w pow. Szczecinek, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Czarne, n. n. Schwarz-Zahn-See, jezioro w pow. Drawsko, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Czarne, n. n. Schwarzer See, jezioro w pow. Ryngwałd, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Czarne, n. n. Schwarzer See, jezioro w pow. Nowogard, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Czarne, n. n. Zarren See, jezioro w pow. Koszalin, Pom. Nadodrz.

BYTÓW, Kaszuby, w świetlicy polskiej zebrała się młodzież.

Czarne, n. n. do 1933 r. Zorne, obecnie Schwarzeck, część wsi Panuszów, w pow. Dobrodzień, Śl. Opolski. (XVI).
Czarne Górne, n. n. Hochzehren, miejscowość w pow. Kwidzyn, Pr. Wsch. (XXX).
Czarne Góry, n. n. Schwarze Berge, góry w pow. Lębork, rej. Koszalin, Kaszuby. (VIII).
Czarne Małe, n. n. Klein Schwarz See, jezioro w pow. Szczecinek, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Czarne Małe, n. n. do 1937 r. Klein Tschirne, obecnie Alteichen, wieś w pow. Głogów, rej. Lignica, Śląsk. (IX).
Czarnen p. Czarne.
Czarnia, n. n. Czarnia, obecnie Kleschen, wieś w pow. Olecko, rej. Gąbin, Pr. Wsch. (XXX).
Czarnice, p. Czarnoszyce.
Czarnice, n. n. Scharnitz, wieś w pow. Miastko, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Czarnice, n. n. Tschernitzen-Scharnitzen, uroczysko w pow. Perzyce, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Czarnik, n. n. Scharnigk, wieś w pow. Reszel, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. (XXX).
Czarnkowie p. Lipno.
Czarnkowo, n. n. Zarnekow, wieś w pow. Białogard, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Czarnkowo, n. n. Zarnikow, wieś w pow. Zadzko, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Czarnocin, n. n. Zerrenthin, wieś w pow. Przesław, rej. Poczdam. (VIII).
Czarnocino, n. n. Zartenthin, wieś w pow. Kamień, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Czarnogłów, n. n. Zarnglaff, wieś w pow. Kamień, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Czarnopiec, n. n. Schwarzenofen, wieś w pow. Nibork, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 171. (XXX).
Czarnosin, n. n. Scharnosin, wieś w pow. Strzelce, Śl. Opolski. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków we wsi 206, we dworze Polaków 108. (XXVI).
Czarnoszyce lub Czarnice, n. n. Bergelau, dwór w pow. Człuchów, rej. Piła, Krajna. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 31. (XIX).
Czarnowąs p. Czarnowąsy.
Czarnowąs, n. n. Zarnewanz, wieś w pow. Białogard, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Czarnowąsy, n. n. Czarnowanz, obecnie Klosterbrück, wieś w pow. Opole, Śląsk. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków we wsi 1 717, we dworze Polaków 126. Sławny klasztor sióstr Norbetanek (opisał go St. Wasylewski „Na Śląsku Opolskim" i inni). W kościele parafialnym św. Norberta do r. 1938 odbywały się codziennie Msze św. ze śpiewem polskim, w niedzielę zaś 2 nab. polskie a 2 niemieckie. Nab. majowe 4 razy po polsku, 2 razy po niemiecku. Nieszpory po polsku a raz w miesiącu po niemiecku. Do r. 1921 w kościele św. Norberta odprawiano tylko nab. polskie. Od r. 1939 przystąpiono do systematycznego usuwania języka polskiego z kościoła. Istnieje obawa, że skasowane zostaną wszystkie nab. polskie. 2 5 1939 r. usunięto w kościele napisy polskie ze stacyj Męki Pańskiej.

W Czarnowąsach znajduje się drewniany kościółek pod wezwaniem św. Anny, o którym utrzymało się wśród ludu wiele legend, opiewających powstanie kościoła drewnianego. Z biegiem czasu zatarły się różnice podań legendarnych i historycznych; dziś prawie każda z legend zawiera cząstki historii powstania kościoła.

Pierwsza z tych legend sięga czasów, kiedy dzisiejsze żyzne łany i pola Wróblina i Czarnowąsów pokrywały gęste lasy dziewicze. Las ten przecinała tylko stara droga, kierująca się biegiem Odry. Tutaj na schyłku wzgórza była jaskinia, w której czatował na idących drogą handlarzy i wędrowników rozbójnik wielki i mocny. Zrabowane towary, klejnoty i pieniądze przechowywał w owej jaskini. Długie, długie lata był postrachem wędrujących i jadących tą drogą, a ponieważ rozbójnik nosił potężne czarne wąsy, mówiono, że w tej okolicy żyje „czarnowąsy" rozbójnik. Pewnego dnia rozbójnik zatrzymał na drodze ubogiego wędrownika. Był to nauczyciel wiary Chrystusowej, nosząc ją w najdalsze zakątki pomiędzy najciemniejszy i w pogaństwie żyjący lud. I rozbójnik słuchał słów o Bogu jedynym i wszechmocnym, brzydził się swego dotychczasowego życia i przez chrzest oczyścił się ze swych grzechów. Przy chrzcie ślubował, że skarby swe da na budowę kościoła, który ma powstać tam, gdzie przez długie lata żył w ciemności i grzechu. Jest to dzisiejszy kościół św. Anny w Czarnowąsach.

Inne podanie znów mówi, że polski książę Kazimierz znajdował się wraz z małżonką w wielkim towarzystwie dworzan na polowaniu. W czasie uganiania za zwierzyną zeszli z drogi i zabłądzili w lesie. I zdarzyło się, że w poszukiwaniu za towarzyszami przyszli na pagórek, na którym dziś znajduje się kościółek drewniany. Z pagórka tego książę dojrzał srebrzącą się w dali Odrę i przez to odnalazł drogę. Z wdzięczności postanowił zbudować kościółek i to na miejscu, gdzie welon księżny zaczepił się o krzak. Było to na wzgórzu koło Czarnowąsów, gdzie dziś kościółek stoi.

Jeszcze inna legenda opiewa, że polski książę Kazimierz w roku 1228 przeniósł klasztór Norbertanek z Rybnika do Czarnowąsów. Gdy do klasztoru jechał z wizytą, po drodze przybył na pagórek w pobliżu Czarnowąsów. Wspaniały krajobraz tak go olśnił, że padł na kolana i zawołał: „W tym miejscu powstać musi Dom Boży". I stało się wedle woli księcia. Zbudowano kościółek, który poświęcono św. Annie, a położony w dolinie klasztór nazwano po łacinie „Domus Dei" czyli „Dom Boży".

Która z legend powyższych odpowiada rzeczywistości nie wiemy. Prawdopodobnie książę Kazimierz z rodu Piastów zbudował ów kościółek na górze pod Czarnowąsami. Parafia czarnowąska była później bardzo rozległa. Należały do niej wioski: Dobrzyń, Żelazno, Borek, Wróblin, Krzanowice, Luboszyce, Biadacz, Świerkle i inne. Gdy podczas 30-letniej wojny w r. 1643 Szwedzi opuszczali miasto Opole, podpalili w dniu Matki Boskiej Gromnicznej wioski Wróblin i Czarnowąsy oraz klasztor „Dom Boży"; tylko kościółek św. Anny jakby cudem nie spłonął. Z czasem kościółek zaczął się rozpadać. W r. 1684 więc odbu-

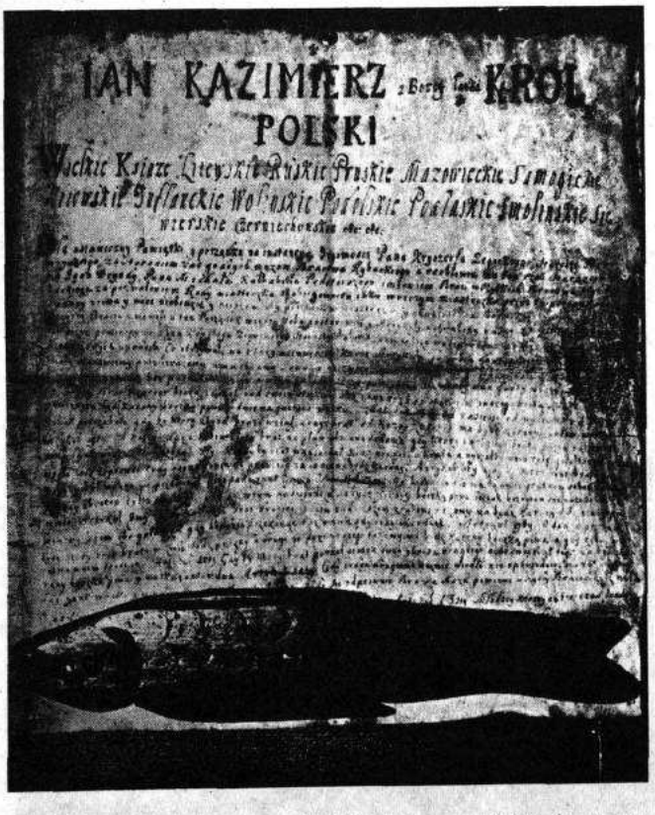

CECH rybacki w Podmoklach Wielkich, pow. babimojski, Pogranicze, posiada statut zatwierdzony przez króla polskiego Jana Kazimierza w r. 1661, oraz rybę z drzewa z roku 1747. Dokumenty te świadczące o Polskości rybackiego cechu w Podmoklach zachowały się po dziś dzień.

Czyborren p. Czybory.
Czybory, n. n. Czyborren, obecnie Steinen, wieś w pow. Jańsbork, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 113. (XIV).
Czybulken p. Cybulki.
Czychen p. Cichy.
Czychry, n. n. Zicherbruch, uroczysko w pow. Choszczno, rej. Słubice nad Odrą. (VIII).
Czychry, n. n. Zicker, wieś w pow. Szczecinek, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Czylcz, n. n. do 1935 r. Tschiltsch Kol., obecnie Berghöhe Kol., osada w pow. Grotków, Śl. Opolski. (XVI, XXVIII).
Czymochy, n. n. do 1933 r. Gross Czymochen, obecnie Reuss, wieś w pow. Olecko, rej. Gąbin, Pr. Wsch. (IX).
Czymochy Stare, n. n. Alt Czymochen, obecnie Finsterwalde, wieś w pow. Ełk, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 116. (IX).
Czymoszki, n. n. Klein Czymochen, wieś w pow. Olecko, rej. Gąbin, Pr. Wsch.
Czynczen p. Czyńcze.
Czyńcze, n. n. Czynczen, obecnie Zinschen, wieś w pow. Ełk, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 36. (XIV).
Czyprken p. Czyprki.
Czyprki, n. n. Czyprken, obecnie Freiort, wieś w pow. Łuczany, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 120. (IX).
Czyprki, n. n. Czyprken, obecnie Kolbitz, wieś w pow. Jańsbork, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 89. (IX).
Czyprzanów p. Cyprzanów.
Czysta, n. n. Wittbeck, wieś w pow. Słupsk, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Czystów, n. n. Klarheim, wieś w pow. Jańsbork, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 63. (XXX).
Czyszki lub Ciski, n. n. Czissek, obecnie Friedenau OS., wieś w pow. Koźle, Śl. Opolski. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 1 206. Oddział Związku Polaków w N. Kurs języka polskiego. W r. 1937 głośna była sprawa nieudzielenia przez władze powiatowe w Koźlu pozwolenia na zawieszenie dzwonów na wieży kościoła w Czyszkach. Dzwony te ufundowane były przez parafian polskich i nosiły napisy polskie, jak: „Zdrowaś Mario, módl się za nami!" itp. Władze orzekły, że wieża jest za słaba na tak ciężkie dzwony. Ostatecznie po roku musiano z dzwonów usunąć napisy polskie i dopiero wtedy landrat udzielił zezwolenia na zawieszenie dzwonów na wieży kościelnej. Na 2 krzyżach przydrożnych usunięto napisy polskie. (Fot. str. 147). (XVI, XXVIII).
Czyszkowo p. Szyszkowo.

CHEŁMSKA GÓRA. Ponad całą Ziemią Opolską wznosi się Góra Chełmska, zrośnięta z ludem polskim legendami, opowieściami i pięknym poematem ks. Norberta Bończyka o historii tej góry św. Anny. Na tym to Chełmskim Wierchu odbył się 18 X 1936 historyczny zjazd sześciu tysięcy Polaków z Śląska Opolskiego na Sejmik Dzielnicy I Zw. Polaków w Niemczech.

Czytelnictwo polskie w Niemczech rozwija się z wielkim trudem. Na przeszkodzie stają przede wszystkim warunki, w jakich Polacy żyją. Prenumerowanie polskiej gazety na wielu terenach, np. na Mazurach, powoduje często nagonkę szowinistycznych jednostek, do których, i to się zdarza, należy również listonosz. Dalej brak odpowiedniej liczby bibliotek wiejskich oraz bieda ludności małorolnej i robotniczej działa hamująco na rozwój czytelnictwa wśród Polaków w Rzeszy.

Czyż, n. n. do 1935 r. Czisch, obecnie Mitteldorf, wieś w pow. Dobrodzień, Śl. Opolski. (XVI, XXVIII).

Czyże lub Cejzy, n. n. Zeysen, wieś w pow. Ełk, rej. Olsztyn. Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 224. (XXX).

Czyżki, n. n. do 1935 r. Czissek, obecnie Eibengründe, część wsi Szumirad, w pow. Olesno, Śl. Opolski. (XVI).

Czyżyna, n. n. Czessina bei Kurwien, obecnie Kurwien, wieś w pow. Jańsbork, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. (XXX).

Ćwiercie, obecnie Schwärze, wieś w pow. Prudnik, Śl. Opolski. Wg. spisu ludności z 1910 r. we wsi sami Polacy w liczbie 67, we dworze Polaków 73 na 74 mieszk. (XX).

Ćwikielnia, n. n. Neu Stabigotten, wieś w pow. Olsztyn, Pr. Wsch. Przy kościele parafialnym 2 polskie Róże Różańcowe. (IX).

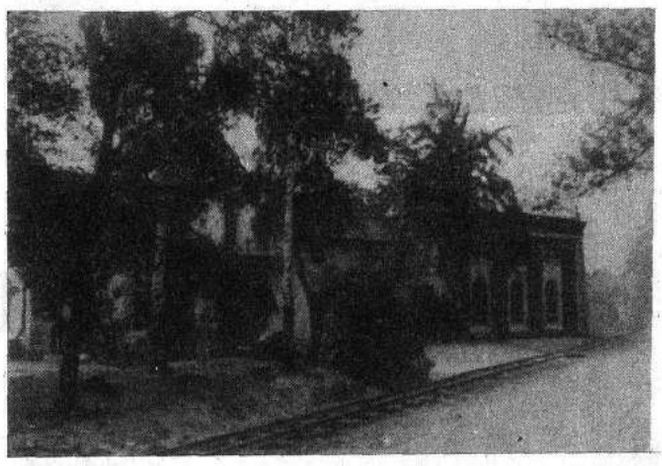

CHEŁMSKI WIERCH. Tak nazywają Polacy posiadłość Banku Słowiańskiego w Porębie na Górze św. Anny, gdzie odbywają się zjazdy polskich organizacyj.

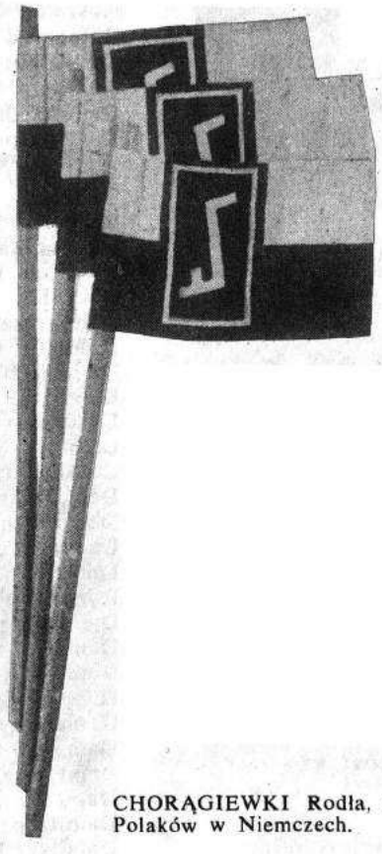

CHORĄGIEWKI Rodła, które posiadali uczestnicy Kongresu Polaków w Niemczech.

D

Daarz p. Darcz.
Daber p. Dobra.
Daber p. Dobre.
Daberbeck p. Dobra.
Daberkow p. Dobrzykowo.
Dachs Berg p. Jaźwia.
Dachsfelden p. Jaźwin.
Dachshausen p. Abszerniki.
Daczewo, n. n. Datzow Vw., wieś w pow. Sławno, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Dadow p. Dadowo.
Dadowo, n. n. Dadow, wieś w pow. Gryfowa Góra, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (IX).
D. A. F. skrót nazwy pełnej Deutsche Arbeitsfront, p. Arbeitsfront.

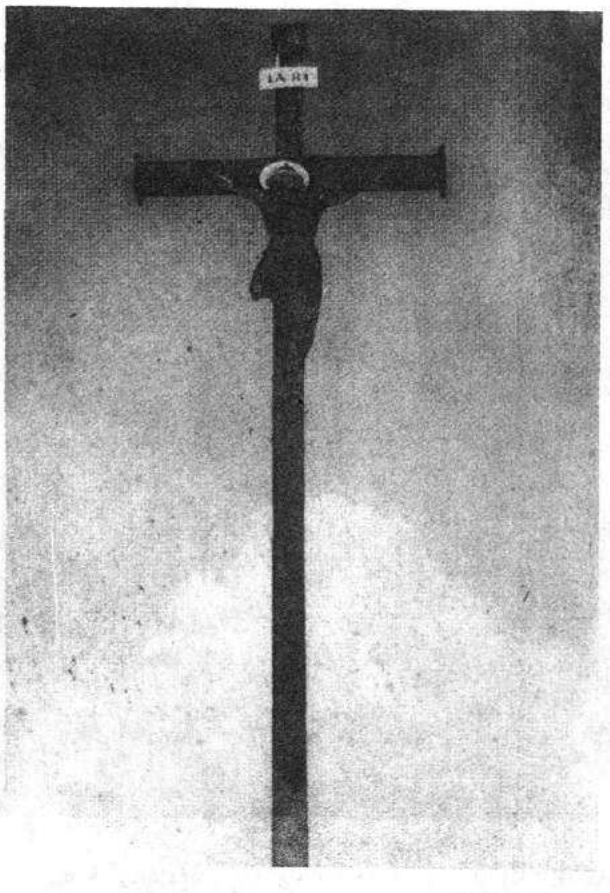

CHROŚCICE, pow. opolski, Śląsk. Krzyż przydrożny.

Dahlhausen p. Bochum-Dahlhausen.
Dahlow p. Dalewo.
Dajtki, n. n. Deuthen, wieś w pow. Olsztyn, Pr.Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 464. Oddział Związku Polaków w Niemczech. Biblioteka. Róże Różańcowe, męska i żeńska. (XXX).
Dakau p. Dakowo.
Dakowo, n. n. Dakau, wieś w pow. Susz, rej. Kwidzyn, Pr. Wsch. (XXIX, XXX).
Dalecki, n. n. Dalecki, obecnie Fernhof, część wsi Chorule, w pow. Strzelce, Śl. Opolski. (XVI, XXVIII).
Daleszewo, n. n. Hasenberg, wieś w pow. Wałcz, rej. Piła, Krajna. (VIII).
Dalewo, n. n. Dahlow, wieś w pow. Zadzko, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Dalewo, n. n. Dalow, wieś w pow. Drawsko, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Dalęcino, n. n. Dallenthin, wieś w pow. Szczecinek, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Dalgobrod p. Długi Bród.
Dallenthin p. Dalęcino.
Dallnie p. Dalnie.
Dallnitz p. Dalnica.
Dalnica, n. n. Dallnitz, wieś w pow. Ełk, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. (XXX).
Dalnie, n. n. Dallnie, obecnie Hubertushof, część wsi Oleśka, w pow. Strzelce, Śl. Opolski. (XVI, XXVIII).
Dalnioczka, n. n. Dalniotzka, obecnie Feldhäuser, część wsi Małe Lasowice, w pow. Olesno, Śl. Opolski. (XVI, XXVIII).
Dalniotzka p. Dalnioczka.
Dalow p. Dalewo.
Damanscher Strom p. Domańce.
Damba p. Dąb.
Dambee p. Dębie.
Dambine p. Dębina.
Dambinietz p. Dębiniec.
Dembiohammer p. Dębska Kuźnia.
Dambitzen p. Dębice.
Dambrau p. Dąbrowa.
Damen p. Dębno.
Damenfelde p. Dąbrówka.
Damerau p. Dąbrowa.
Damerau p. Wólka Dąbrowska.
Damerauwolka p. Wólka Dąbrowska.
Damerfitz p. Dąbrowica.
Damerkow p. Dąbrówka.
Damerow p. Dąbrowa.
Damerower Berg p. Dąbrowa.
Damgard p. Dębogóra.
Damitz p. Dębnica.
Damitzer Berg p. Dębica.

Damitzow p. Domiczów.
Damlany, lub Dębolęka, n. n. Dammlang, wieś w pow. Wałcz, rej. Piła. Krajna. (XIX).
Damitzow, wieś w pow. Randów, rej. Szczecin, Pom. Nadodrzańskie. Kurs języka polskiego. (IX).
Damm Berg p. Dębo Góra.
Damm p. Damnik.
Dammbruch p. Przerwa.
Damme p. Dębno.
Dammen p. Dębno.
Dammfelde p. Domaradz.
Dammfelder Hammer p. Domaradzka Kuźnia.
Dammfelder Hammer Kol. p. Jaginów Kol.
Dammforst p. Żabiniec.
Dammlang p. Damlany.
Damm Mühle p. Grobla Młyń.
Dammratsch p. Domaradz.
Dammratsch Hammer p. Domaradzka Kuźnia.
Dammrode p. Kozuby.
Dammscher See p. Dąb.
Dammscher See p. Dębno.
Damm See p. Dąbrowa.
Dammwehr p. Paryż.
Dammweide p. Jaginy.
Damwiese p. Świercowskie.
Damnica p. Dębnica.
Damnik, n. n. Damnik Rev. Försterei, obecnie Heidehof, Rev. Försterei, nadleśnictwo w pow. Olesno, Śl. Opolski. (XVI, XXVIII).
Damnik, n. n. Damnik, obecnie Damm, część wsi Urbanowice, w pow. Koźle, Śl. Opolski. (XVI, XXVIII).
Damnitz p. Dębnica.
Dampen p. Dąbie.
Damsdorf p. Niezabyszewo.
Damshagen p. Domasławice.
Damuster p. Dęboostrów.
Dancyn, n. n. Tauenzinow, obecnie Tauentzien, wieś w pow. Opole, Śląsk. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 11. (XVI).
Daniec, n. n. do 1935 r. Danietz, obecnie Bergdorf, wieś w pow. Opole, Śląsk. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 1 038. (XVI, XXVI, XXVIII).
Daniec, n. n. do 1935 r. Danietz Rev. Först., obecnie Bergdorf Rev. Först., nadleśnictwo w pow. Opole, Śląsk. (XVI, XXVIII).
Daniele, n. n. Daniellen, obecnie Kleinreimannswalde, (Ostpr.), wieś w pow. Olecko, rej. Gąbin, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 4. (XXX).
Danielec i Oracze, n. n. do 1933 r. Danieletz u. Oratsche, obecnie Vorstadt Eichendorf, przedmieście Toszka, w pow. Gliwice, Śl. Opolski. (XVI).

CHRZĄSZCZYCE, pow. opolski, Śląsk, Napis na grobie.

CHÓR męski z Wrocławia.

CHÓR mieszany ze Sztumu (Ziemia Malborska).

Danieletz und Oratsche p. Danielec i Oracze.
Daniellen p. Daniele.
Danietz p. Daniec.
Daniewo, n. n. Thänsdorf, wieś i dwór w pow. Gryfów, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 29. (IX).
Dankfelde p. Siedliska.
Dannen p. Danowo.
Dannowen p. Danowo.
Danowo, n. n. Blanke Danow, jezioro w pow. Nowogard, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Danowo, n. n. Dannowen, obecnie Siegenau, wieś w pow. Jańsbork, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. we wsi sami Polacy w liczbie 233. (XIV, XXX).
Danowo, n. n. Dannowen, obecnie Dannen, wieś w pow. Łuczany, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 56. (XIV, XXX).
Darcz, n. n. Daarz, wieś w pow. Nowogard, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 11. (VIII).
Darethen p. Dorotowo.
Dargatzhof p. Drogaczewo.
Dargebanz p. Drogobądź.
Dargen p. Drogie.
Dargen p. Droginia.
Dargeröse p. Drogoradz.
Dargetitz p. Drogocice.
Dargiców, n. n. Dargitz, wieś w pow. Wkra, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu ludności z 1905 r. 1 Polak. (IX).
Dargislaff p. Drogosław.
Dargitz p. Dargiców.
Darkehmen p. Darkiejmy.
Darkiejmy, n. n. Darkehmen, obecnie Angerapp, miasto powiatowe w Prusach Wschodnich, nad rzeką Węgorapią, 3 514 mieszkańców, fabryka wyrobów mosiężnych. Powiat Darkiejmy ma 759 km kw. i 31 485 mieszkańców. (XVII).
Darkiejmy Małe, n. n. Klein Darkehmen, obecnie Schimmelhof, wieś w pow. Darkiejmy, rej. Gąbin, Pr. Wsch. (XXX).
Darkow p. Drogikowo.
Darna Góra, n. łużycka Darna Hora, n. n. Darner Berg bei Ringenhain, góra w rej. Budziszyn, Łużyce. (XXV).
Darner Berg p. Darna Góra.
Darnice, n. n. do 1935 r. Tarnitze, obecnie Dornfeld, wieś w pow. Niemodlin, Śl. Opolski. (XVI, XXVIII).

Darré, Richard, Walther, ur. 14 VII 1895, ideolog polityki agrarnej N. S. D. A. P., od r. 1933 minister Wyżywienia Rzeszy, minister Rolnictwa, Wódz włościan Rzeszy (Reichsbauernführer), najwyższy sędzia dla spraw zagród dziedzicznych. Autor „Das Bauerntum als Lebensquell der nordischen Rasse", 1929, oraz „Neuadel aus Blut und Boden". Patrz Ustawa o zagrodach dziedzicznych.

Dars, n. n. Auf dem Dars, uroczysko w pow. Sławno, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Darschkow p. Drożkowo.

Darsekow p. Darskowo.

Darsen p. Darzno.

Darsewitz p. Darsowice.

Darsęcina, n. n. Mühlen Bach, rzeka w pow. Koszalin, Pom. Nadodrz.

Darsin p. Darsino.

Darsina, n. n. Darsiner Bach, rzeka w pow. Słupsk, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Darsiner Bach p. Darsina.

Darsino, n. n. Darsin, dwór w pow. Słupsk, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 2. (VIII).

Darskowo, n. n. Darskow See, jezioro w pow. Drawsko, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Darskowo, n. n. Darsekow, wieś w pow. Miastko, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 2. (VIII).

Darskow See p. Darskowo.

Darsow p. Darsowo.

Darsowice, n. n. Darsewitz, wieś w pow. Uznam-Wołyń, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Darsowo, n. n. Darsow, wieś w pow. Gryfowa Góra, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Darsowo, n. n. Darsow, wieś w pow. Słupsk, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Darsowo, n. n. Darsow, wieś w pow. Słupsk, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 4. (VIII).

Darzno, n. n. Darsen, wieś w pow. Człuchów, rej. Piła, Krajna. (VIII, XIX).

Darzno, n. n. Dorfsee, jezioro w pow. Człuchów, rej. Piła. (VIII).

Das Karwin p. Karwino.

Das Sämmtliche p. Somite.

Dassow p. Daszewo.

Daszewo, n. n. Dassow, wieś w pow. Kołobrzeg-Korlino, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Daszmity, n. n. Dosnitten, wieś w pow. Morąg, Pr. Wsch. (XXX).

Datteln, miasto na Westfalii. Polaków około 70. Oddział Związku Polaków w Niemczech. Nabożeństw polskich nie ma. (IX).

CHÓR „Cecylia" w Złotowie, Krajna.

Datzow p. Daczewo.

Daulen p. Dół.

Daumen p. Tumiany.

Davidshof p. Dawidskowo.

Davidshof p. Jęcznik.

Davidskowe p. Dawidskowo.

Dawidskowo, n. n. do 1933 r. Davidskowe, obecnie Davidshof, część wsi Bziniec Stary, w pow. Dobrodzień, Śl. Opolski. (XVI, XXVIII).

Dąb, n. n. Alt Damm, wieś w pow. Randów, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 46. (VIII).

Dąb, n. n. Damba, wyspa w pow. Uznam-Wołyń, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Dąb, n. n. Dammscher See, jezioro w pow. Randów, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Dąbie, n. n. Dampen, wieś w pow. Bytów, rej. Szczecin, Kaszuby. (VIII).

Dąbrowa, n. n. Alt Damerow, wieś w pow. Słupsk, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Dąbrowa, n. n. do 1934 r. Dombrowa Mühle, obecnie Bienendorf-Mühle, część wsi Łowkowice, w pow. Kluczborek, Śl. Opolski. (XVI).

Dąbrowa, n. n. Dambrau, wieś w pow. Niemodlin, Śl. Opolski. (XXVI).

Dąbrowa, n. n. Damerau, wieś w pow. Człuchów, rej. Piła, Krajna. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 32. (XIX).

Dąbrowa, n. n. Damerau, wieś w pow. Szczytno, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 60. (IX).

Dąbrowa, n. n. Damerau, wieś w pow. Człuchów, rej. Piła. Krajna. (IX).

Dąbrowa, n. n. Damerau, wieś w pow. Reszel, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. (XXX).

Dąbrowa, n. n. Damerau, wieś w pow. Gołdap, rej. Gąbin, Pr. Wsch. (IX).

Dąbrowa, n. n. Damerow See, jezioro w pow. Ryngwałd, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Dąbrowa, n. n. Damerow, wieś w pow. Sławno, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (IX).

Dąbrowa, n. n. Gross Damerkow, wieś w pow. Lębork, rej. Koszalin, Kaszuby. (XIX).

Dąbrowa, n. n. Damerow, miejscowość w pow. Nowogard, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Dąbrowa, n. n. Damerow, wieś w pow. Kamień, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (IX).

Dąbrowa, n. n. Dombrowa, obecnie Tuchlinnen, wieś w pow. Olecko, rej. Gąbin, Pr. Wsch. (XXX).

Dąbrowa, n. n. Dombrowo Vw., folwark w pow. Złotów, rej. Piła, Krajna. (IX).

Dąbrowa, n. n. Dombrowa, osada w pow. Koźle, Śl. Opolski. (XX).

Dąbrowa, n. n. do 1935 r. Dombrowa, obecnie Eichen, część wsi Miejsce nad Odrą, w pow. Koźle, Śl. Opolski. (XVI, XXVIII).

Dąbrowa, n. n. Dombrowa, uroczysko w pow. Lębork, rej. Koszalin, Kaszuby.

Dąbrowa, n. n. Dombrowa Berg, góra w pow. Wałcz, rej. Piła, Krajna. (VIII).

Dąbrowa, n. n. Dombrowa Berg, góra w pow. Lębork, rej. Koszalin, Kaszuby.

Dąbrowa, n. n. Dombrowo, wieś w pow. Międzyrzecz, rej. Piła. (VIII, IX).

Dąbrowa, n. n. Dombrow Vw., osada w pow. Miastko, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz.

Dąbrowa, n. łużycka Dubrawa, n. n. Dubrawa Berg bei Gross Radisch, góra w pow. Rozbork, Górne Łużyce. (XXV).

Dąbrowa, n. n. 1934 r. Dombrowa, obecnie Eichenau, część wsi Radłów, w pow. Olesno, Śl. Opolski. (XVI, XXVIII).

Dąbrowa, n. n. Dombrowo, wieś w pow. Słupsk, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz.
Dąbrowa, n. n. do 1933 r. Dombrowa, obecnie Eichenhöh, część wsi Jaśkowice, w pow. Gliwice, Śl. Opolski. (XVI, XXVIII).
Dąbrowa, n. n. Eichwerder, wieś w pow. Gryfów, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Dąbrowa, n. n. do 1936 r. Dombrowa Forsthaus, obecnie Hugolust, część Koźla Starego, w pow. Koźle, Śl. Opolski. (VIII).
Dąbrowa, n. n. Neu Damerow, wieś w pow. Zadzko, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Dąbrowa, n. n. Neu Damerow, wieś w pow. Słupsk, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Dąbrowa, n. n. 1936 r. Dombrowa, obecnie Seydlitz, część wsi Pawłowiczki, w pow. Koźle, Śl. Opolski. (XVI, XXVIII).
Dąbrowa, n. n. Dombrowa, część wsi Rzędowice, w pow. Dobrodzień, Śl. Opolski. (XX).
Dąbrowa, n. n. do 1933 r. Dombrowa, obecnie Soldatenberg, część wsi Szumirad, w pow. Olesno, Śl. Opolski. (XVI).
Dąbrowa, n. n. Schöneichen, wieś w pow. Słupsk, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu ludności z 1905 r. 1 Polak. (VIII).
Dąbrowa, n. n. do 1936 r. Dombrowa, obecnie Am Schwarzen See, część wsi Żelazna, w pow. Opole, Śląsk. (XVI).
Dąbrowa Leśnictwo, n. n. do 1936 r. Dombrowa Försterei, obecnie Eichenhorst Försterei, część Gliwic Starych, w pow. Gliwice, Śl. Opolski. (XVI).
Dąbrowa Miejska, n. n. Städtisch Dombrowa, obecnie Beuthen-Stadtwald, część miasta Bytom. Związek Matek Katolickich. Kongregacja Mariańska. Polaków 80 proc. Co niedzielę 1 nab. polskie i 1 niemieckie. (XX).
Dąbrowa Otoczysta, n. n. Forst Selgenau, lasy w pow. Złotów, rej. Piła, Krajna. (VIII).
Dąbrowa Szlachecka, n. n. Adlig Damerau, wieś w pow. Welawa, rej. Królewiec, Pr. Wsch. (IX).
Dąbrowica, n. n. Damerfitz, wieś w pow. Nowogard, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 10. (VIII).
Dąbrowica, n. n. do 1934 r. Dombrowitz, obecnie Eichgrund, wieś w pow. Opole, Śląsk. Wg. spisu ludności z 1910 r. we wsi sami Polacy w liczbie 228. (XVI, XXVIII).
Dąbrowica, n. n. Dummerfitz, wieś w pow. Szczecinek, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Dąbrowice, n. n. do 1935 r. Dombrowitze, obecnie Mohnau, część wsi Szemrowice, w pow. Dobrodzień, Śl. Opolski. (XVI, XXVIII).
Dąbrowice, n. n. do 1935 r. Dombrowice Rev. Först., obecnie Heide Rev. Först., nadleśnictwo w pow. Dobrodzień, Śl. Opolski. (XVI).
Dąbrownik Młyn, n. n. do 1936 r. Dombrownik Teich, obecnie Eichenteich, część wsi Małe Lasowice, w pow. Olesno, Śl. Opolski. (XVI, XXVIII).
Dąbrowskie, n. n. do 1934 r. Dombrowsken, obecnie Eichensee, wieś w pow. Ełk, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 293. (XXX).
Dąbrowskie, dawniej Milewskie, n. n. Dombrowsken, obecnie Königsruh (Ostpr.), wieś w pow. Olecko, rej. Gąbin, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 110. (XIV, XXX).
Dąbrówka, n. n. do 1936 r. Dombrowken, obecnie Eichendorf, wieś w pow. Jańsbork, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 414. (IX).
Dąbrówka, n. n. Dombrowken, obecnie Neudankheim, dwór w pow. Szczytno, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 62. (XXX).
Dąbrówka, n. n. Dombrowken bei Drygallen, obecnie Altweiden, wieś w pow. Jańsbork, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. (XXX).
Dąbrówka, n. n. Damerkow, wieś w pow. Bytów, rej. Koszalin, Kaszuby. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 8. (XIX).
Dąbrówka, n. n. Dombrowka, obecnie Steineich, wieś w pow. Gliwice, Śl. Opolski. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 456. (XVI, XXVI, XXVIII).
Dąbrówka, n. n. Damerków, wieś w pow. Słupsk, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Dąbrówka p. Dąbrówka Wielka.
Dąbrówka, n. n. do 1935 r. Dombrowka Vw., obecnie Steingrund Vw., część wsi Zdziechowice, w pow. Olesno, Śl. Opolski. (XVI, XXVI, XXVIII).
Dąbrówka, n. n. do 1935 r. Dombrowka, obecnie Klein Eichen, wieś w pow. Strzelce, Śl. Opolski. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 179. (XVI, XXVIII).
Dąbrówka, n. n. Dombrowken bei Wittigwalde, obecnie Eichdamm (Ostpr.), wieś w pow. Ostróda, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 57. (XXX).
Dąbrówka, n. n. do 1935 r. Dombrowka, obecnie Eichstätten, część wsi Bojszów, w pow. Gliwice, Śl. Opolski. (XVI, XXVIII).
Dąbrówka, n. n. Gross Damerkow, wieś, dwór w pow. Lębork, rej. Koszalin, Kaszuby. (VIII).
Dąbrówka, n. n. Klein Damerkower See, jezioro w pow. Lębork, rej. Koszalin, Kaszuby. (VIII).
Dąbrówka, n. n. Klein Dombrowken, obecnie Damenfelde, wieś w pow. Węgobork, rej. Gąbin, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 6. (XXX).
Dąbrówka Dolna, n. n. do 1932 r. Königl. Dombrowka, obecnie Eichendorf OS., wieś w pow. Opole, Śląsk. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 502.
Dąbrówka Górna, n. n. do 1935 r. Dombrowka an der Oder, obecnie Eichtal, wieś w pow. Opole, Śląsk. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 789. W Dąbrówce Górnej znajduje się krzyż przydrożny. (Fot. str. 152). (XXVIII).
Dąbrówka Ługniańska, n. n. do 1935 r. Lugnian Dombrowka Kol., obecnie Eichen, osada przy wsi Ługniany, w pow. Opole, Śląsk. (XVI, XXVI).
Dąbrówka Mała, n. n. Klein Damerau, dwór w pow. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 3. (XXX).
Dąbrówka Młyn, n. n. do 1935 r. Dombrowka Mühle, obecnie Erlenmühle, część wsi Sierosławice, w pow. Kluczborek, Śl. Opolski. (XVI, XXVIII).
Dąbrówka Niemiecka, n. n. Deutsch Dammerau, wieś w pow. Sztum, rej. Kwidzyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 25. (XXX).
Dąbrówka Nowa, n. n. Neu Damerau, dwór w pow. Święta Siekierka, rej. Królewiec, Pr. Wsch. (IX).
Dąbrówka Polska, n. n. Polnisch Dombrowken, obecnie Talheim, wieś w pow. Węgobork, rej. Gąbin, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 3. (XXX).
Dąbrówka Pruska, n. n. Preussisch Damerau, wieś w pow. Sztum, rej. Kwidzyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 145.
Oddział Związku Polaków w Niemczech. Filia Towarzystwa Szkolnego. Szkoła Polska zał. 1 10 1937 r. (XXIX, XXX).

CHÓR kościelny „Cecylia" w Berlinie.

Dąbrówka Wielka, n. n. Gross Damerau, wieś w pow. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 275. (XXX).

Dąbrówka Wielka, zwana też Dabrówka, n. n. Gross Dammer, wieś w pow. Międzyrzecz, rej. Piła, 3 km od Nowego Zbąszynia, przy granicy Polski. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 978, według danych ostatnich Polaków zgórą 95 proc. Jedna z najwzorowszych pod względem Polskości wsi na całym Pograniczu. Oddział Związku Polaków w Niemczech. Towarzystwo Szkolne. Szkoła Polska, zał. w 1929 r., posiada 3 nauczycieli na 140 dzieci. Przedszkole polskie, zał. w r. 1935 z 70 dziećmi. Gospodarze Polacy wsi Dąbrówka postanowili wybudować własnym kosztem szkołę polską. Od r. 1935 jest już plac oraz wszystkie materiały budowlane, potrzebne do budowy a zebrane z ofiar gospodarzy. Władze jednakże nie udzieliły zezwolenia na budowę szkoły, co stało się powodem szeregu interwencyj Związku Polaków w Niemczech i poruszenia tej sprawy w memoriale Związku Polaków z dnia 2 6 1938 r. Towarzystwo Młodzieży — zespół żeński i męski. Towarzystwo Gimnastyczno-Sportowe „Sokół". Sekcja sportowa męska i żeńska. Przysposobienie Rolnicze. Związek Polaków w N. Chór Polski oraz Kółko Rolnicze. Kościół św. Jakóba, zbudowany w r. 1400 przez Polaków — Garczyńskich. Co niedzielę Suma polska. Pozostałe wszystkie nab. również polskie, tylko co drugą niedzielę ranne nab. z kazaniem niemieckim. Dzieci przygotowuje się do Sakramentów św. w języku polskim. Przy kościele Bractwo Różańca św., Kongregacja Mariańska, Bractwo Matek Chrześcijańskich. W starym zamku, położonym w środku wioski, władze urządziły Hitler-Jugend Heim dla sprowadzonej z głębi Niemiec młodzieży niemieckiej. Od r. 1934 istnieje przy wiosce stały obóz „Arbeitsdienstu". W r. 1935 miasto Lipsk rozpoczęło budowę tuż przy Dąbrówce osady niemieckiej Limbach, dla uczczenia SA-Mann'a Limbacha, zabitego w walce z komunistami. Osada Limbach ma na celu wzmocnienie żywiołu niemieckiego, „muszącego ciężko walczyć na Pograniczu z mniejszością polską". („Deutsche Allgemeine Zeitung" z 3 7 1938 r.). W lipcu 1938 r. nastąpiło uroczyste poświęcenie 20 gospodarstw, wielkości 20 ha każde. Kolonistami są zasłużeni członkowie SA i SS.

Kronika gminna pisana w języku łacińskim i polskim od wieku 14 została zabrana przez władze niemieckię i znajduje się obecnie w bibliotece uniwersyteckiej w Berlinie. (Fot. str. 149). (XIX).

Dabrówka Zawada, n. n. do 1935 r. Dombrowka und Sowada, obecnie Steingrund, część wsi Zdziechowice, w pow. Olesno, Śl. Opolski. (XVI).

Dąbrówki, n. n. do 1935 r. Dombrowken, obecnie Birkenau, część wsi Karmonki Nowe, w pow. Olesno, Śl. Opolski. (XVI, XXVIII).

Dąbrówno, n. n. Gilgenburg, miasto w pow. Ostróda, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 593. — Z Dąbrówna wzięto ziemię na kopiec Marszałka Piłsudskiego. 1410 — 1520. (IX).

Dąby, n. n. Domby, wieś w pow. Miastko, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Däbro See p. Dobre.

Debrąg, n. n. Debrong, wieś w pow. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 70. (XXX).

Debrong p. Debrąg.

Dechantsdorf p. Dziekaństwo.

Dechow p. Dechowo.

Dechowo, n. n. Dechow, wieś w pow. Białogard, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Deeper See p. Krańsko.

Deetz p. Dziedzice.

Deetzberg p. Dziedzic.

Deetzer See p. Dziedzic.

Degendorf p. Chabrowo.

Degow p. Dzegowo.

Dehsaer Berg p. Bubnik.

Dejguń, n. n. Deyguhnen, wieś, w pow. Węgobork, rej. Gąbin, Pr. Wsch. (XXX).

Deklaracja berlińska została uchwalona dnia 3 IX 1929 r. na posiedzeniu Związku Mniejszości Narodowych w Niemczech. W posiedzeniu tym brali udział przedstawiciele mniejszości duńskiej, fryzyjskiej, litewskiej, łużyckiej, słoweńskiej i polskiej w Rzeszy. Deklaracja ta stała się historyczną nie tylko przez rozgłos, ale przede wszystkim przez wyraźne sformułowanie tez podstawowych dla traktowania mniejszości narodowych. Przeciwko deklaracji berlińskiej wystąpiły mniejszości niemieckie, reprezentujące pogląd polityzacji zagadnienia mniejszościowego. Tekst deklaracji ma brzmienie następujące:

„Deklaration des Verbandes der nationalen Minderheiten in Deutschland zur europäischen Minderheitenfrage. — Das Problem der sogenannten nationalen Minderheiten Europas wird auf zwei Wegen mit grundverschiedenen Endzielen zur Lösung getrieben.

Die eine Lösung wird auf dem Wege einer staatsrechtlichen und völkerrechtlichen Aenderung der bestehenden Ordnung angestrebt.

Die andere wird auf dem Wege der Entwicklung innerhalb der bestehenden Ordnung zu erreichen gesucht.

Der Verband der nationalen Minderheiten in Deutschland und die mit ihm sympathisierenden eigenkulturellen Bevölkerungsteile in den europäischen Staaten vertreten die zweite Richtung und glauben durch folgende Richtlinie den Weg zur friedlichen Lösung des sogenannten Minderheiten-Problems verzeichnen zu können und von der europäischen Kulturgemeinschaft die Mitarbeit erbitten und erwarten zu dürfen.

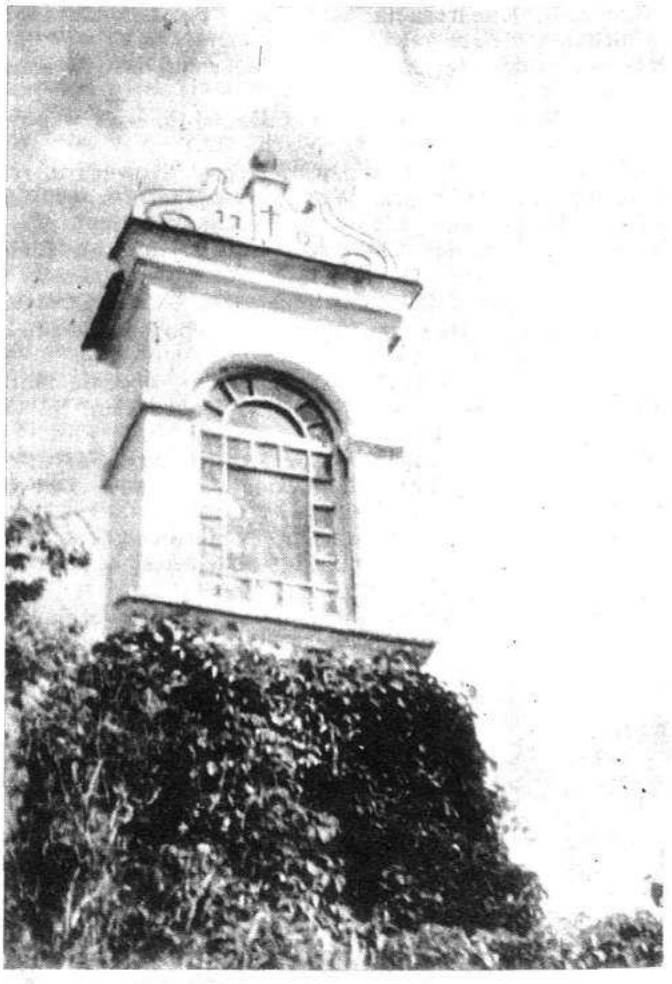

CZARNOWĄSY, pow. opolski, Śląsk. Kaplica przydrożna z roku 1707.

1) Der Frieden Europas und seine Verwirklichung kann nicht abhängig von Ansprüchen und Spekulationen gemacht und erst nach deren zukünftigen Erfüllung gesucht werden, sondern müss von allen europäischen Menschen auf Grund der bestehenden Möglichkeiten erreicht werden.

2) Nicht Neuabgrenzungen der Staaten, sie mögen wie immer sie wollen erfolgen, können jemals das Minderheitenproblem lösen; nur die Erfüllung eines sittlichen Programms wird für die kulturelle Entwicklungsfreiheit die Rechtgarantie schaffen, die allein imstande ist, das sogenannte Minderheitenproblem kein Problem mehr sein zu lassen, sondern es in dem Rechtsgebäude des Staates unterzubringen.

3) Anstatt der problematischen und generell nicht realisierbaren Kulturautonomie möge der kulturelle Mutualismus (billige Gegenseitigkeit) unter voller Achtung aller nationalen Kulturelemente treten. An Stelle einer kulturellen Selbstverwaltung, die zur kulturellen und staatsbürgerlichen Isolierung führt, ist die Gleichberechtigung innerhalb der staatlichen Kulturpflege zu setzen. Mutualismus und Gleichberechtigung der Kulturgruppen garantieren das Leben der europäischen Kulturgemeinschaft.

4) Der Völkerbund als Institution des politischen Willens der Staaten ist durch einen europäischen Kulturbund zu ergänzen; der politische Staatenbund, der an formale Verträge und internationale politische Umgangsformen gebunden ist, bedarf dieser Ergänzung von der unpolitischen kulturellen Kräftequelle her. Die eigenkulturellen Bevölkerungsteile in den europäischen Staaten sind als zweipolige Erscheinungen — bestimmt durch Staatsbürgerschaft und Kulturzugehörigkeit — berufen, diese Kontaktstelle mit den Angehörigen aller europäischen Kulturgruppen zu schaffen.

5) An Stelle der bisher betriebenen Politisierung der Frage und ihrer zweckpolitischen Auswertung in der Interessenpolitik der Staaten soll die Entpolitisierung treten, die das Kräftespiel der europäischen Staatenpolitik und aller zweckpolitischen Kombinationen aus der Sphäre der europäischen Kulturgruppen ausschaltet. Die sogenannte Minderheitenfrage wird dadurch zu einer ethischen Angelegenheit der europäischen Kulturgemeinschaft und ist so lösbar.

6) Um dieser Richtlinie den grössten Aktionsradius zu schaffen, wenden wir uns an alle eigenkulturellen Bevölkerungsteile in den europäischen Staaten, um sie zu bestimmen, auf alle Negationen — spekulative oder ressentimentale — zu verzichten und mit allen europäischen Menschen das sogenannte Minderheitenproblem durch Schaffung des europäischen Kulturgemeinschaftsbundes und Aktivierung seiner Kräfte zu lösen".

CZARNOWĄSY, pow. opolski, Śląsk. Stary kościół drewniany.

Tłumaczenie polskie: — „Deklaracja związku mniejszości narodowych w Niemczech o europejskich zagadnieniach mniejszościowych. — Problem t. zw. mniejszości narodowych w Europie jest rozwiązywany w sposób dwojaki, z których każdy ma inny cel końcowy.

Pierwsze rozwiązanie stara się uzyskać drogą zmiany istniejącego porządku na polu państwowo-prawnym i narodowo-prawnym.

Drugie rozwiązanie próbuje się uzyskać drogą rozwojową wewnątrz istniejącego porządku.

Związek Mniejszości Narodowych w Niemczech oraz sympatyzujące z nim samodzielne kulturalne grupy w państwach europejskich reprezentują ów drugi kierunek i wierzą, że następujące wytyczne określą drogę pokojowego rozwiązania problemu mniejszościowego a zarazem mogą ze strony europejskiej społeczności kulturalnej liczyć na poparcie.

1) Nie można od żądań i spekulacji oraz od ich przyszłego zaspokojenia uzależniać dopiero pokój Europy i jego urzeczywistnienie. Pokój musi być bowiem przez wszystkich ludzi Europy uzyskany na podstawie istniejących możliwości.

2) Nowe rozgraniczenia państw — jakiekolwiek by one mogły być — nie mogą nigdy rozwiązać zagadnienia mniejszościowego; jedynie spełnienie pewnego programu moralnego stworzy gwarancje prawne dla wolnego rozwoju kulturalnego. Same te gwarancje są w stanie uczynić to, że problem mniejszościowy nie będzie żadnym zagadnieniem, lecz znajdzie miejsce w gmachu prawnym państwa.

3) Na miejsce problematycznej i zasadniczo nie dającej się zrealizować autonomii kulturalnej powinien być wprowadzony kulturalny mutualizm (słuszna wzajemność) przy całkowitym poszanowaniu wszystkich narodowych czynników kulturalnych. Na miejsce samorządu kulturalnego, który prowadzi do izolacji kulturalnej i obywatelskiej, należy wprowadzić równouprawnienie w ramach państwowej opieki kulturalnej. Mutualizm i równouprawnienie grup kulturalnych gwarantują życie europejskiej społeczności kulturalnej.

4) Liga Narodów, jako instytucja politycznych dążeń państw, winna być uzupełniona przez Europejski Związek Kulturalny; zespół polityczny państw, który jest związany formalnymi układami i międzynarodowymi politycznymi formami współżycia, wymaga uzupełnienia przez niepolityczne, kulturalne źródła siły. Samodzielne kulturalne grupy narodowe w państwach europejskich, jako dwubiegunowe zjawiska — określone przez obywatelstwo i przynależność kulturalną — są powołane do stworzenia ze wszystkimi europejskimi grupami kulturalnymi tego rodzaju placówki łączności.

5) Na miejsce dotychczas uprawianej polityzacji zagadnienia mniejszościowego i jego wykorzystywania w polityce interesów państwowych winno być wprowadzone odpolityzowanie, co wyłączyłoby ze sfery europejskich grup kulturalnych grę sił europejskiej polityki państwowej oraz wszelkie kombinacje o celach politycznych. W ten sposób zagadnienie mniejszościowe stanie się sprawą etyczną europejskiej społeczności kulturalnej, a przez to możliwe do rozwiązania.

6) Aby tym wytycznym stworzyć największy zakres działania, zwracamy się do wszystkich samodzielnych kulturalnie grup narodowych w państwach europejskich, aby je nakłonić do zaprzestania wszelkich negacji — spekulatywnych czy resentymentalnych — i przez stworzenie europejskiego związku społeczności kulturalnych i uaktywnienie jego sił, doprowadzić wraz ze wszystkimi ludźmi Europy do rozwiązania t. zw. problemu mniejszościowego".

Deklaracja berlińska ukazała się w r. 1929, kiedy to od szeregu lat na terenie Ligi Narodów zagadnienie mniejszościowe stało się narzędziem demonstracyj politycznych oraz środkiem dla rewizjonistycznej propagandy. W całej grze politycznej nie chodziło o polepszenie bytu danej mniejszości, lecz jedynie o ingerowanie jednego państwa w sprawy drugiego. W tych warunkach deklaracja berlińska była głosem interesów rzeczywistych mniejszości narodowych, które pragnęły normalnego życia kulturalnego, a nie nic im nie przynoszącej gry politycznej.

Deklaracja ideowa Akademików Polaków w Niemczech, ogłoszona została w „Polaku w Niemczech", nr. 7—8, 1934, i ma brzmienie następujące:

„My, polska młodzież akademicka w Niemczech, zrzeszona w organizacji naszej — Związku Akademików Polaków w Niemczech — czujemy się złączeni z wielkim Narodem Polskim nierozerwalnymi więzami wspólności pochodzenia, kultury i wiary w jego posłannictwo. Uczestniczymy nie tylko w jego duchowym dorobku, ale z całą świadomością i w jego myśli.

Stoimy na stanowisku, że pierwszym obowiązkiem studenta polskiego w Niemczech jest ukończenie studiów, a równocześnie przygotowanie się do pracy społecznej. W tym celu tworzymy naszą organizację akademicką. Odrzucamy natomiast bezwzględnie jakąkolwiek myśl organizowania się na podstawach odrębności akademików. Studia nasze odbywamy dla wzmocnienia naszych możliwości twórczych i dla osiągnięcia możliwie największej wydajności w pracy dla społeczeństwa polskiego w Niemczech.

Jesteśmy cząstką społeczeństwa polskiego w Niemczech. Wszyscy Polacy w Rzeszy Niemieckiej bez względu na miejsce zamieszkania, stanowią jedną organiczną część Narodu Polskiego — Lud Polski w Niemczech. Uznajemy tylko jedną Sprawę Polską w Niemczech.

Naczelną organizacją społeczeństwa naszego, reprezentantem jego interesów we wszystkich dziedzinach, jest Związek Polaków w Niemczech. Uznając autorytet naczelnej organizacji, oświadczamy równocześnie gotowość do całkowitej z nią współpracy.

Wobec oczekujących nas zadań i obowiązków a w obliczu trudności przy ich spełnianiu, jakiejkolwiekby one miały być natury, oświadczamy, że wierzymy głęboko w żywotne siły społeczeństwa polskiego w Niemczech i nieśmiertelną moc Narodu Polskiego. Pracę naszą dla Sprawy Polskiej w Niemczech uważamy za najszczytniejszą służbę dla ludności polskiej w Niemczech i Narodu Polskiego".

Deklaracja ta została przyjęta za deklarację ideową Związku Akademików Polaków w Niemczech na Zjeździe Konstytucyjnym tegoż Związku dnia 16 II 1935 r.

Deklaracja ludności polskiej Śląska Opolskiego po Konwencji Genewskiej ma brzmienie następujące:

„Konwencja Genewska przestaje obowiązywać z dniem dzisiejszym. Konwencja ta zgóry miała charakter przejściowy. W ciągu 15-lecia miała uregulować stosunki gospodarcze, komunikacyjne a wreszcie i narodowościowe po obu stronach Górnego Śląska. Nie wchodząc w to, czy Konwencja spełniła czy nie spełniła swego zadania, trzeba stwierdzić, że od samego początku nie było jej zadaniem ustalenie prawnego położenia ludności polskiej w Rzeszy Niemieckiej, odnośnie do terenu Śląska Opolskiego jako trwałej podstawy naszego życia narodowo-kulturalnego. W żadnym zaś wypadku Konwencja nie była podstawą czy warunkiem istnienia ludności polskiej na Śląsku Opolskim. Polakami bowiem byliśmy i pozostaniemy nie z łaski Konwencji Genewskiej, ale z łaski Bożej i z faktu naszej przynależności do Narodu Polskiego. Mamy więc naturalne prawa do własnego odrębnego życia narodowego. Zagwarantowania zaś tych praw i stosowania ich w praktyce domagaliśmy się zawsze od Państwa Niemieckiego a nie od żadnej międzynarodowej instytucji czy międzynarodowej umowy.

Koniec Konwencji Genewskiej nie może być zatym dla nas przyczyną do żadnych obaw. Przeciwnie, nasuwają się nam w tym dniu dwa stwierdzenia:

1) Jesteśmy obecnie w jednakowym położeniu z braćmi naszymi na innych terenach Rzeszy, którzy żadnej Konwencji nie mieli a jednak własną pracą życie polskie tam budowali i budują.

2) Tworzymy odtąd tym bardziej zespoloną rodzinę polską w Niemczech, zorganizowaną pod znakiem Rodła w potężnej naszej naczelnej organizacji — Związku Polaków w Niemczech, który właśnie w tym roku 15-lecie swego istnienia obchodzi. Razem przeto złączeni walką o wspólną Sprawę i miłością dla Narodu Polskiego, pracować będziemy dla Sprawy Polskiej w Niemczech i walczyć o słuszne nasze prawa"

Deklaracja 5 listopada 1937 r. to nazwa aktu, określającego stosunek Rządu Rzeszy do ludności polskiej w Niemczech oraz Rządu Rzeczypospolitej do ludności niemieckiej w Polsce. Na specjalnej audiencji u Kanclerza Rzeszy Adolfa Hitlera przedstawiciele ludności polskiej w Niemczech, a mianowicie Stefan

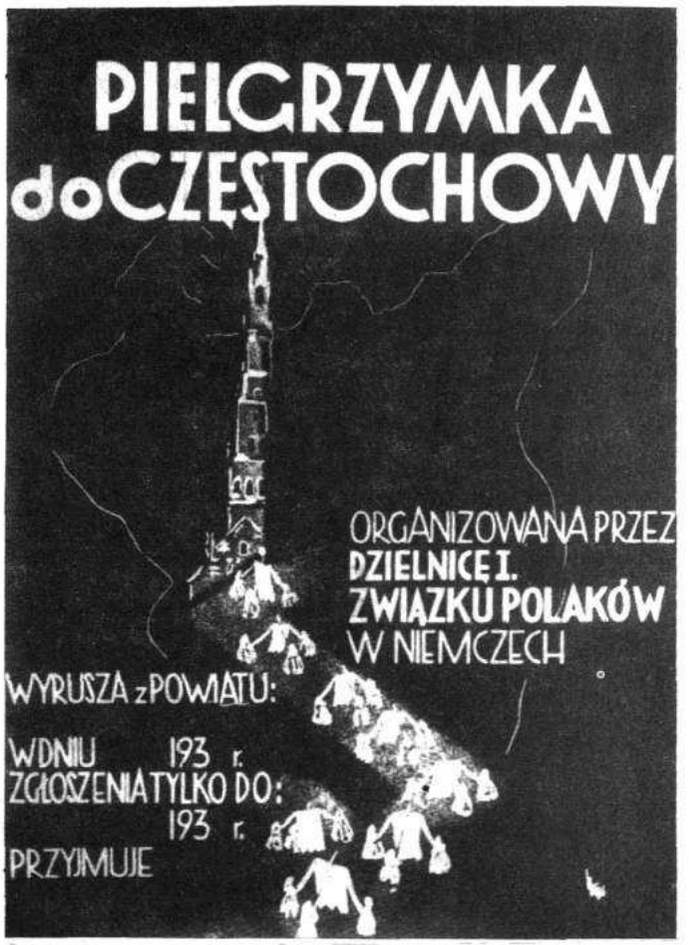

CZĘSTOCHOWA, miejsce pielgrzymek ludu polskiego ze Śląska Opolskiego. Oto afisz Ludomira Kapczyńskiego.

Szczepaniak, wiceprezes Związku Polaków w Niemczech, Dr. Jan Kaczmarek, Kierownik Naczelny Związku Polaków w Niemczech, Dr. Brunon Openkowski, syndyk prawny Związku Polaków w Niemczech otrzymali tekst deklaracji Rządu Niemieckiego, która miała brzmienie następujące:

„Rząd Polski i Rząd Niemiecki miały sposobność omówić w sposób przyjazny położenie mniejszości polskiej w Niemczech i mniejszości niemieckiej w Polsce. Wyrażają one jednomyślne przeświadczenie, że traktowanie tych mniejszości posiada duże znaczenie dla dalszego rozwoju przyjaznych stosunków sąsiedzkich między Polską a Niemcami oraz że pomyślne położenie tych mniejszości może być w każdym z obu krajów o tyle skuteczniej zapewnione, o ile większa istnieć będzie pewność, że w drugim kraju będzie się postępowało w myśl takich samych zasad.

Dlatego też obydwa Rządy stwierdzić mogły z zadowoleniem, że każde z obu państw uznaje w ramach swej suwerenności dla siebie za miarodajne następujące wytyczne w postępowaniu wobec wymienionych mniejszości:

1) Wzajemny szacunek dla narodowości polskiej i niemieckiej zakazuje sam przez się wszelkie usiłowania przymusowego asymilowania mniejszości, poddawania w wątpliwość przynależność do niej, lub czynienia utrudnień w ujawnianiu tej przynależności. W szczególności nie będzie wcale wywierany nacisk na młodocianych członków mniejszości w celu ich wynarodowienia.

2) Członkowie mniejszości mają prawo swobodnego używania swego języka w słowie i piśmie, zarówno w swych stosunkach osobistych i gospodarczych, jak też w prasie i na zebraniach publicznych.

Pielęgnowanie języka lub obyczajów ojczystych zarówno w życiu publicznym jak i prywatnym przez członków mniejszości nie pociąga za sobą ujemnych dla nich następstw.

3) Członkom mniejszości zapewnione będzie prawo zrzeszenia się w stowarzyszeniach również o charakterze kulturalnym i gospodarczym.

4) Mniejszość może zakładać i utrzymywać szkoły z nauczaniem w języku ojczystym.

W dziedzinie kościelnej przyznane będzie członkom mniejszości prawo pielęgnowania życia religijnego w swym ojczystym języku oraz prawo organizacji kościelnej. Stosunki istniejące w dziedzinie wyznaniowej i działalności dobroczynnej, nie będą przedmiotem ingerencji.

5) Członkom mniejszości nie mogą być czynione utrudnienia lub stawiane przeszkody z powodu ich przynależności do mniejszości przy wyborze lub wykonywaniu zawodu lub działalności gospodarczej. Korzystają oni w dziedzinie gospodarczej z tych samych praw, co członkowie większości, w szczególności co do posiadania i nabywania nieruchomości.

Powyższe zasady nie mogą w żadnym razie naruszyć obowiązku bezwzględnej lojalności członków mniejszości w stosunku do państwa, którego są obywatelami.

Powyższe zasady ustalone zostały w dążeniu do zapewnienia mniejszości słusznych warunków bytu i harmonijnego współżycia z większością narodową, co przyczyni się do rozwoju i zacieśnienia przyjaznych stosunków sąsiedzkich między Polską a Niemcami".

Tej samej treści była deklaracja Rządu R. P., która w tym samym dniu została wręczona przez Pana Prezydenta Rzeczypospolitej przedstawicielom mniejszości niemieckiej w Polsce.

Deklaracja 5 listopada 1937 r. nie zmieniła jednak położenia ludności polskiej w Niemczech. Patrz Memoriał Związku Polaków w Niemczech z dnia 2 czerwca 1938 r. (Fot. str. 153).

Deklaracja Rady Naczelnej Związku Polaków w Niemczech z dnia 8 stycznia 1936 r. ma brzmienie następujące:

„Rada Naczelna Związku Polaków w Niemczech, po gruntownym i wszechstronnym zbadaniu położenia ludności polskiej w Niemczech, przyszła do przekonania, że stan istniejący obecnie — musi ulec zmianie. Współżycie bowiem odrębnych narodowości w ramach jednego państwa może jedynie opierać się na szczerym i otwartym uznawaniu wzajemnych uprawnień i obowiązków. Oświadczenia oficjalne, zapowiadające zaniechanie germanizacji, nie zostały natomiast poparte zmianą stosunków rzeczywistych. Przeciwnie, stosunek do ludności polskiej w Niemczech został zaostrzony przez systematyczne utrudnianie pielęgnowania narodowej odrębności oraz stałe przeciwstawianie się zaspakajaniu najprostszych nawet narodowych uprawnień w dziedzinie kościelnej i religijnej, oświatowej i kulturalnej, społecznej i gospodarczej.

Zarząd Związku Polaków w Niemczech dokładał wszelkich starań, aby uporządkować sprawę w drodze prawnie uzasadnionych interwencyj, kierowanych do odpowiednich czynników, jak również stale informował rzeczowo opinię publiczną za pośrednictwem prasy polskiej w Niemczech. Ponieważ akcja ta nie spotkała się z właściwym zrozumieniem niektórych władz administracyjnych, Rada Naczelna uważa za konieczne podjąć kroki celem osobistego przedstawienia Wodzowi i Kanclerzowi Rzeszy Niemieckiej Adolfowi Hitlerowi, położenia ludności polskiej w Niemczech, jak również przedłożenia najpilniejszych dzisiaj wymagań.

Rada Naczelna Związku Polaków w Niemczech T. z., będąc wyrazicielką zgodnej i jednomyślnej opinii ludności polskiej w Niemczech, wskazuje jednocześnie na konieczność całkowitego podporządkowania się narodowej karności, która oparta o nieustępliwość narodowych przekonań, pozwoli na uzyskanie zadośćuczynienia dla słusznych narodowych żądań.

CZĘSTOCHOWA. Pielgrzymka Polaków ze Śląska Opolskiego.

Deklaracja Związku Mniejszości Narodowych w Niemczech p. Deklaracja berlińska.

Deklaracja Związku Polaków w czasie wyborów do „Reichstag'u" w latach 1933 — 1938, p. Wybory.

Delegaci Ligi Narodów na Śląsku. W październiku 1929 r. przybyli na Śląsk Opolski specjalni delegaci Ligi Narodów Hiszpanie pp. de Aquiwe, de Carce i de Azcarate. Sprawozdanie patrz w „Katoliku" z 24 X 1929 r. nr. 128. Patrz też Liga Narodów.

Dellwig p. Essen-Dellwig.
Dembenofen p. Dębowy Piec.
Dembien p. Dębin.
Dembio p. Dębie.
Dembiohammer p. Dębska Kuźnia.
Dembitsch p. Dębicz.
Dembken Berg p. Dębek.
Dembowa p. Dębowa.
Dembowa p. Dębowo.
Dembowiec, n. n. Eichberg Kol., osada w pow. Skwierzyna, rej. Piła. (XIX).
Dembowitz p. Dębowiec.
Demmin p. Demninek.
Demninek, n. n. Demmin, wieś i dwór w pow. Człuchów, rej. Piła, Krajna. (XIX).
Denkhaus p. Pamięcino.
Denkschrift p. Memoriał.

Denuncjacja — donoszenie władzom o rzekomym przestępstwie drugiej osoby. Denuncjacja należy również do metod zwalczania mniejszości narodowej przez szowinistyczne jednostki. W stosunku do Polaków w Niemczech denuncjacyjną postawę przybierała niejednokrotnie prasa niemiecka w Polsce. Denuncjacja jest bronią pogardzaną, czego dowodem następujące przysłowie niemieckie: „Der grösste Lump im ganzen Land ist und bleibt der Denunziant".

Denzig p. Dębsko.
Denzig See p. Dębskie.
Denzin p. Dębczyno.
Der Buttlin p. Potulino.
Derc, n. n. Derz, wieś w pow. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 14. (XXX).
Derczewo, n. n. Derzow, wieś w pow. Żołdyń, rej. Słubice nad Odrą.
Der Golm p. Chełm.
Der Julo p. Julow.
Der Kamist p. Kamienista Góra.

CZYSZKI, pow. kozielski, Śląsk Opolski. Żeński obóz harcerski w lecie 1936.

Derłów, n. n. Dirlow, wieś w pow. Sławno, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Derłów lub Dyrłowo, n. n. Rügenwalde, wieś w pow. Sławno, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 4. (VIII).
Der Popiel p. Popiel.
Der Pottak p. Potok.
Der Roof p. Rów.
Derschau p. Suchybór.
Der Sellin p. Zieliń.
Dersęcino, n. n. Dörsenthin, wieś w pow. Sławno, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Dersęcino, n. n. Dörsenthin, wieś w pow. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Der Wolwitz p. Wołowiec.
Derz p. Derc.
Derzow p. Derczewo.
Deschka p. Deska.
Deska, n. n. do 1937 r. Deschka, obecnie Auenblick, wieś w pow. Zgorzelice, rej. Lignica, Śląsk. (IX).
Deschowitz p. Zdzieszowice.

Desymilacja, pojęcie odwrotne do asymilacji, (nie mylić z renacjonalizacją), stworzone w r. 1933 przez wprowadzenie w Niemczech ustaw o odżydzeniu życia narodowego niemieckiego na podstawie rasowej. Zatem Żydzi, którzy się zasymilizowali z narodem niemieckim, musieli się obecnie na podstawie rasowej desymilować. Nacjonalsocjalizm nie uznał bowiem Żydów asymilantów, uważając, że rasa aryjska bez szkody dla narodu niemieckiego nie może asymilować ras obcych. Desymilacja jest możliwa drogą ustaw, które nakazują pewnej grupie ludzi, którzy dobrowolnie zasymilizowali się z narodem rządzącym, ponowne wyodrębnienie się z tego narodu i zerwanie z nim związków towarzyskich, kulturalnych i politycznych. Desymilacja nie jest zatem zagadnieniem mniejszości narodowych, lecz zagadnieniem rasowym, politycznym i prawnym. Sprawa desymilacji stała się przyczyną głośnej dyskusji na kongresie mniejszości narodowych w Genewie w r. 1933. Literatura: „Kulturwehr", rocznik 1933, strona 69/86 oraz rocznik 1934, str. 77/87.

Deumenrode p. Gorczyce.
Deuthen p. Dajtki.
Deuthin p. Ducino.
Deutsch Briesen p. Brzeźno.
Deutsch Buckow p. Bukowa.
Deutsch Damerau p. Dąbrówka Niemiecka.
Deutscheck p. Borawskie.
Deutsch Eylau p. Iława.
Deutsch Fier p. Piecewo.
Deutsch Filehne p. Wieleń Zamek.
Deutschheide p. Wawrochy.
Deutsch Janke p. Jamka Niemiecka.
Deutsch Jägel p. Jagły Niemieckie.
Deutsch Jersitz p. Jeziężyce.
Deutschkamitz p. Kamieniec.
Deutsch Karstnitz p. Karstnica.
Deutsch Krone p. Wałcz.
Deutschmann p. Duczmanowice.
Deutsch Müllmen p. Wierzch.
Deutsch Neukirch p. Cerkiew Niemiecka.
Deutsch Plassow p. Płaszewo.
Deutsch Pribbernow p. Przyborowo.
Deutsch Puddiger p. Podgóry.
Deutsch Rasselwitz p. Racławice.
Deutsch Rodzonne p. Rodzone Niemieckie.
Deutschwalde (Ostpr.) p. Suchorowiec.
Deutsch Würbitz p. Wierzbica Niemiecka.
Deutsch Zernitz p. Żernica.

Deutsche Arbeitsfront p. Arbeitsfront.

Deutsches Auslands-Institut, w skrócie D. A. I., instytut Niemców zagranicznych, mieści się w Sztutgarcie, założony w r. 1917 celem podtrzymywania więzi między Niemcami zagranicznymi a niemiecką ich ojczyzną oraz celem propagowania zagadnienia Niemców zagranicznych wśród swoich i obcych. Instytut posiada bibliotekę (62 000 książek) oraz kartotekę organizacyj i spraw Niemców zagranicznych. Instytut prowadzi poradnię informacyjną, gospodarczą i prawną dla emigrujących i dla Niemców, przebywających już zagranicą. Instytut wydaje miesięcznik „Der Auslandsdeutsche" oraz książki w serii „Ausland und Heimat". Urządza wystawy i odczyty. W Sztutgarcie, który w r. 1936 otrzymał nazwę miasta Niemców zagranicznych, D. A. I. posiada własny dom „Haus des Deutschtum", schronisko dla Niemców zagranicznych „Deutsches Volksheim" oraz muzeum „Ehrenmal der deutschen Leistung im Ausland". Zasłużonym przyznaje D. A. I. odznakę w postaci pierścienia, t. zw. „Deutscher Ring". Polakami w Niemczech zainteresował się D. A. I. w r. 1926 z racji Kongresu Mniejszościowego i odtąd raz po raz zwracał uwagę na kwestię polską w Niemczech. Porównaj Światowy Związek Polaków z Zagranicy.

Deutscher Gruss p. Heil Hitler.

Deutsches Jungvolk, w skrócie D. J., lub Jungvolk, organizacja młodzieży od lat 10 do 14 w ramach Hitler-Jugen, której podlega bezpośrednio. D. J. składa się z oddziałów, zwanych (od najwyższego począwszy), Jungbanner, Stämme, Fähnlein, Jungzüge i Jugendschaften. Członkowie D. J. mają własne mundury. D. J. jest organizacją wychowawczą w duchu narodowo-niemieckim, jako jedno z ogniw wychowawczych N. S. D. A. P. w łańcuchu organizacyj młodzieżowych. Młodzież polska w Niemczech nie może należeć do D. J. W praktyce jest jednak wciągana, czy to przez zbyt gorliwych nauczycieli w szkołach powszechnych, czy to na skutek propagandy H. J., wspieranej przez „Bund Deutscher Osten". Patrz też Młodzież polska w Niemczech.

Deutsch-polnische Bühne zu Berlin, organizacja, założona w r. 1929 celem popierania i propagowania polskiej twórczości teatralnej przez wystawianie sztuk polskich w języku niemieckim w Berlinie. Organizacja powstała z inicjatywy artysty dramatycznego teatrów berlińskich, Kurta Dahla von Goszczyńskiego. Działalności szerszej nie rozwinęła, nie istnieje.

Deutsches Reich p. Rzesza Niemiecka.

Deutsche Siedlungsbank, niemiecki bank dla osadnictwa w Berlinie, założony w r. 1930 dla wspomagania kredytami kolonizacji niemieckiej na wsi. Bank podlega Ministrowi dla spraw wyżywienia i rolnictwa

DĄBRÓWKA, pow. międzyrzecki, Pogranicze. Członkinie Tow. Młodzieży w strojach ludowych.

Rzeszy i Prus. Kapitał zakładowy (1935) 50 milionym RM. Patrz też pod „Osadnictwo niemieckie na wschodnich terenach Rzeszy".

Deutsche Studentenschaft, organizacja niemieckich studentów przy wyższych zakładach naukowych Rzeszy, oparta na ustawie z 22 IV 1933, według której każdy Niemiec, studiujący w Niemczech, musi należeć do D. St., podobnie, jak pierwsze trzy semestry musi należeć do N. S. D. Studentenbundu, organizacji podległej D. St., Zarówno D. St. jak N. S. D. Studentenbund kierowane są przez Wodza Studentów Rzeszy (Reichsstudentenführer). Studenci Niemcy w pierwszych semestrach zobowiązani są do mieszkania w narodowo-socjalistycznych domach akademickich. Na skutek interwencji Związku Polaków w Niemczech studenci Polacy, obywatele niemieccy, zwolnieni zostali z obowiązku należenia do D. St. i N. S. D. St. D., jak również mieszkania w narodowo-socjalistycznych domach akademickich, ponieważ instytucje te są wyłącznie przeznaczone dla studentów narodowości niemieckiej. Studenci Polacy, którzy przez trzy lata otrzymywali z tego powodu karty studenckie żółte (te same co Żydzi), od jesieni 1938 r. na skutek interwencji Związku Polaków w Niemczech otrzymują karty normalne (brunatne) z napisem „Nichtmitglied der Deutschen Studentenschaft. Mitglied der Polnischen Minderheit in Deutschland". Patrz też pod Związek Akademików Polaków w Niemczech.

Deutzen wieś w Saksonii. — Kurs języka polskiego.

Dewichow p. Dewichów.

Dewichów, n. n. Dewichow, wieś w pow. Uznam-Wolyń. rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 23. (IX).

Dewitz See p. Dziewicze Jezioro.

Dewitz See p. Tywica.

Dewizowe banki polskie w Niemczech, to jest mające pozwolenie na sprzedaż i kupno walut obcych, prowadzenia rozrachunków z zagranicą oraz załatwienia wszelkich spraw dewizowych, znajdują się w Berlinie (Bank Słowiański), Bochum (Bank Robotników), Opolu (Bank Rolników) i Raciborzu (Bank Ludowy).

Dewizowe przepisy, obowiązują w obecnej formie od czasu ustawy o gospodarce dewizowej Rzeszy z 4 II 1935 r. Rozporządzenia wykonawcze oraz szereg dalszych ustaw określają szczegółowo, w jaki sposób należy przeprowadzać rozrachunki finansowe z zagranicą. Za nieprzestrzeganie przepisów dewizowych grozi wysoka kara więzienia do kary śmierci włącznie. Najważniejszy przepis: z Rzeszy nie wolno wywozić dewiz (pieniędzy, weksli, czeków i t. p.) przekraczających 10 RM. w miesiącu, bez zezwolenia Urzędu Dewizowego. Pocztą wysyłać wolno zagranicę tylko raz w miesiącu 10 RM. i to do krewnych pierwszego stopnia (ojciec, matka, dzieci, rodzeństwo). Na wszystkie inne rozrachunki z zagranicą należy mieć pozwolenie z Urzędu Dewizowego.

Deyguhnen p. Dejguń.

Dębczyno, n. n. Denzin, wieś w pow. Słupsk, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Dębczyno, n. n. Denzin, wieś w pow. Białogard, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Dębek, n. n. Dembken Berg, góra w pow. Słupsk, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Dębica, n. n. Damitzer Berg, góra w pow. Kołobrzeg- Korlino, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).

DĄBRÓWKA GÓRNA, pow. opolski, Śl. Op. Figura z polskim napisem.

Dębice, n. n. Dambitzen, wieś w pow. Elbląg. Pr. Wsch. (XXX).

Dębicz, n. n. Dembitsch, osada przy wsi Brzezie, w pow. Racibórz, Śl. Opolski.

Dębie, n. n. Dambee, obecnie Eichen, wieś w pow. Słupsk, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (I).

Dębie, n. n. do 1938 r. Dambee, obecnie Eichweide, wieś w pow. Słupsk, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (I).

Dębie, n. n. do 1935 r. Dembio, obecnie Reichenwald, wieś w pow. Opole, Śląsk. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 576. W kościele co niedzielę 1 nab. polskie i 1 niemieckie. Kongregacja Mariańska, Związek Matek Chrześcijańskich. Nieszpory oraz nab. majowe po polsku. Dzieci przygotowuje się do Sakramentów św. w języku, w jakim sobie tego życzą rodzice. (XVI, XXVI, XXVIII).

Dębie, n. n. do 1935 r. Dembio Pr. Forstamt ,obecnie Reichenwald Pr. Forstamt, Pruski Urząd Leśniczy, w pow. Opole, Śląsk. (XVI, XXVI, XXVIII).

Dębin, n. n. Dembien, obecnie Tiefenau, wieś w rej. Kwidzyn, Pr. Wsch. (XXX).

Dębina, n. n. do 1936 r. Dambine, obecnie Klein Eichen, osada przy wsi Łącznik, w pow. Prudnik, Śl. Opolski. (XVI, XXVIII).

Dębina, n. n. do 1935 r. Dambine, obecnie Eichenhorst, część wsi Jelowa, w pow. Opole, Śląsk. (XVI).

Dębina, n. n. Hofdam, wieś w pow. Gryfów, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Dębiniec, n. n. do 1934 r. Dambinietz, obecnie Eichberge, wieś w pow. Opole, Śląsk. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 510. (XVI, XXVI, XXVIII).

Dębiniec, n. n. do 1934 r. Dambinietz Rev. Först., obecnie Eichberg Rev. Först., nadleśnictwo w Opole, Śląsk. (XVI, XXVI, XXVIII).

Dębnica, n. n. Damitz, rzeka w pow. Białogard, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Dębnica lub Damnica, n. n. Damnitz, wieś w pow. Człuchów, rej. Piła, Krajna. (VIII, XIX).
Dębnica, n. n. Damnitz, wieś w pow. Perzyce, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 32. (VIII).
Dębnica, n. n. Hebrondamnitz, wieś w pow. Słupsk, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Dębnica-Racława, n. n. Rathsdamnitz, wieś w pow. Słupsk, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu ludności z 1905 r. 1 Polak. (VIII).
Dębno, n. n. Damen, wieś w pow. Białogard, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Dębno, n. n. Damme, wieś w pow. Przesław, rej. Poczdam. (VIII).
Dębno, n. n. Dammen, wieś w pow. Słupsk, rej. Koszalin, Pom. Nadorz. (VIII).
Dębno, n. n. Dammen See, jezioro w pow. Szczecinek, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Dębno, n. n. Damm See, jezioro w pow. Drawsko, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Dębno, n. n. Damm See, jezioro w pow. Randów, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Dębno, n. n. Dammscher See, jezioro w pow. Wałcz, rej. Piła, Krajna. (VIII).
Dębno, n. n. Gross Damm See, jezioro w pow. Drawsko, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Dębno-Dobiesława, n. n. Eickstedt, miejscowość w pow. Przesław, rej. Poczdam. (VIII).
Dębogóra, n. n. Damgard, wieś w pow. Kołobrzeg-Korlino, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Dębogóra, n. n. Damm Berg, góra w pow. Ryngwałd, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Dębogóra, n. n. Eichberg, uroczysko i góra w pow. Gryfów, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Dębogóra, n. n. Hoher Domby Berg, góra w pow. Miastko, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Dębogóra, n. n. Vogelsang, wieś w pow. Wkra, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Dębołęka p. Damlany.
Dęboostrów, n. n. Damuster, osada w pow. Randów, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Dębosznica, n. n. Kreiher Bach, rzeka w pow. Kołobrzeg-Korlino, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Dębowa, n. n. do 1935 r. Dembowa, obecnie Eichungen, wieś w pow. Koźle, Śl. Opolski. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 357. (XVI, XXVIII).
Dębowa p. Wołowe Lasy.
Dębowagóra, n. n. Eichberg, wieś w pow. Nadnoteckim, rej. Piła, Krajna. (XIX).
Dębowagóra, n. n. Eichberg bei Mühlen, miejscowość w pow. Ostróda, rej. Olsztyn, Pr. Wsch.
Dębowa Łęka, n. n. Geyersdorf, wieś, dwór w pow. Piła, Krajna. Wg. spisu ludności z 1910 r. we wsi Polaków 75, we dworze Polaków 49. (XIX).
Dębowa Struga, rzeka w pow. Wałcz, rej. Piła, Krajna. (VIII).
Dębowiec, n. n. Dembowitz, wieś w pow. Nibork, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 222.
Dębowo, n. n. Dembowo, obecnie Stockhausen, wieś w pow. Reszel, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. (XXX).
Dębowy Piec, n. n. Dembenofen, wieś w pow. Ostróda, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 121. (XXX).
Dębówko, n. n. Eichthal, wieś w pow. Szczytno, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. we wsi sami Polacy w liczbie 57. (XXX).
Dąbrowa, n. n. Damerower Berg, góra w pow. Białogard, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz.
Dębska Kuźnia, n. n. do 1935 r. Dembiohammer, obecnie Eichhammer, wieś w pow. Opole, Śląsk. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków we wsi 684, we dworze Polaków 30. (XVI, XXVI, XXVIII).
Dębskie Jezioro, n. n. Denzig See, jezioro w pow. Wałcz, rej. Piła, Krajna. (VIII).
Dębsko, n. n. Denzig, wieś, dwór w pow. Drawsko, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków we wsi 14, we dworze Polaków 6. (VIII).
Dębsko Krzywe, n. n. Krummer Denzig See, jezioro w pow. Drawsko, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Dębsko Szerokie, n. n. Breitersee, jezioro w pow. Drawsko, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz.
Dialekty polskie w N. p. Gwary polskie w Niemczech.
Diblitzthal p. Bystrz.
Dickhof p. Dobiesławy.
Die Berge p. Góry.
Diebowen p. Dybowo.
Diebau p. Dybowo.
Diebauen p. Dybowo.
Die Gross Wollsäcke p. Olszynki.
Die Gurren p. Góry.
Die Kämpen p. Kępy.
Die Lüssow p. Lusowo.
Die Meisch p. Mysz.
Die Minitz p. Mnica.
Die Mussen p. Pełki.
Die Parine p. Parzyna.
Die Polnische Irredenta, tytuł książki Küstra, wydanej w r. 1929 jako prowokacyjny atak na ludność polską w Niemczech. Tytuł ten pokutował przez wiele lat w różnych wrogo do Polaków nastawionych gazetach niemieckich. Nigdy jednak prasa niemiecka iredenty Polakom udowodnić nie mogła, gdyż wszystkie zarzuty były bezpodstawne.
Dietrichsdorf p. Straszewo.
Dietrichsdorf Köllmisch p. Wietrzychowo.
Dietrichswalde p. Gietrzwałd.
Dietrichswalde p. Wołka.
Dievenow p. Dziwna.
Die Tetzig p. Jespy.
Dilla, n. n. Dilla, obecnie Grenzhausen, część wsi Ciasna, w pow. Dobrodzień, Śl. Opolski. (XVI, XXVIII).
Dimmern p. Dymer.
Dimussen p. Dmusy.
Dingeln p. Dzięgle.
Dinslaken-Lohberg, miasto w Nadrenii. Polaków około 250. Od r. 1928 nie było już nab. polskich.

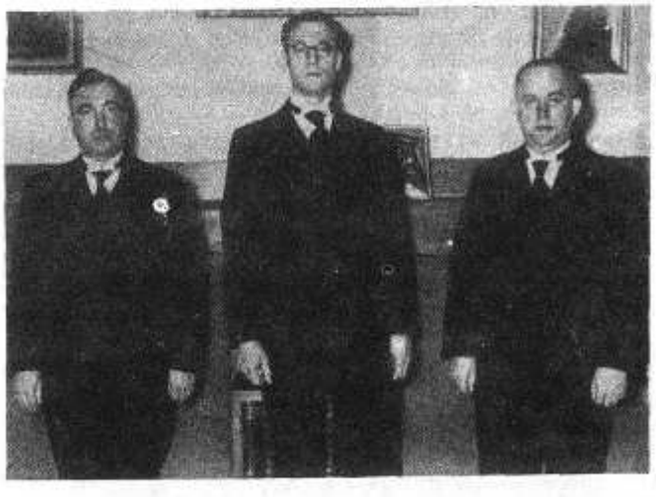

DEKLARACJA 5-go listopada 1937 r. została podana do wiadomości Polakom w Niemczech na audiencji u Wodza i Kanclerza Rzeszy Adolfa Hitlera przedstawicieli ludności polskiej w Niemczech: (od prawej) wiceprezesa Zw. P. w N. Stefana Szczepaniaka, Kierownika Naczelnego Zw. P. w N. dr. Jana Kaczmarka oraz syndyka prawnego Zw. P. w N. dr. Brunona Openkowskiego.

Dippelsee p. Skomacko.
Dirlow p. Derlów.
Dirschelwitz p. Dzierżysławice.
Dirschkenhof p. Dyrszkowice.
Dirschkowitz p. Dyrszkowice.
Disteln p. Herten-Disteln.
Dissimilation p. Desymilacja.
Dittersdorf p. Dytmarów.
Dittmannsdorf p. Dzięgiele.
Diwitten p. Dywity.
Dlottowen p. Dłutowo.
Dluggen p. Długie.
Dlugigrund p. Długigrąd.
Dlugochorzellen p. Długochorzele.
Dlugoschka p. Długoszka.
Dlugossen p. Długosze.
Dlusken p. Dłuszki.
Dlussek p. Dłużek.

Długa, n. n. Dolgen Fluss, rzeka w pow. Szczecinek, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz.

Długa, n. n. Langwiese, wieś w pow. Kluczborek, Śl. Opolski. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 49. (XXVI).

Długa Góra, n. n. Langer Berg, góra w pow. Szczecinek, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Długanowo, n. n. Dolgenow, wieś w pow. Białogard, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu ludności z 1905 i 1 Polak. (VIII).

Długiborek, n. n. Langenwalde, wieś w pow. Szczytno, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności 1910 r. Polaków 473 na 480 mieszkańców. (XXX).

Długi Bród, n. n. Dalgobrod, uroczysko w pow. Perzyce, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).

DOBRODZIEŃ, Śląsk Opolski. Kościół drewniany.

Długidwór, n. n. Langhof, wieś, dwór w pow. Wałcz, rej. Piła, Krajna. (XIX).

Długie, n. n. Dolgen, wieś, dwór w pow. Drawsko, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 3. (VIII).

Długie, n. n. Dolgen See, jezioro w pow. Choszczno, rej. Słubice nad Odrą. (VIII).

Długie, n. n. Dolgen See, jezioro w pow. Człuchów, rej. Piła, Krajna. (VIII).

Długie, n. n. Dolgen See, jezioro w pow. Drawsko, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Długie, n. n. Dolgen See, jezioro w pow. Gryfów, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Długie, n. n. Dolgen See, jezioro w pow. Nowogard, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Długie, n. n. Dolgen See, jezioro w pow. Szczecinek, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Długie, n. n. Dolgen See, jezioro w pow. Ryngwałd, rej. Szczecin, Pom., Nadodrz. (VIII).

Długie, n. n. Dolgen See, jezioro pod Mieliecinem, w pow. Żołdyń, rej. Słubice nad Odrą. (VIII).

Długie, n. n. Dolgen See, jezioro pod Dzwonowem, w pow. Wałcz, rej. Piła, Krajna. (VIII).

Długie, n. n. Dolgen See, jezioro w pow. Zadzko, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Długie, n. n. Długgen, obecnie Langenhöh, wieś w pow Ełk, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 146. (XIV).

Długie, n. n. Gross Dolgen See, jezioro na wschód od Streszewa w pow. Gryfów, rej. Szczecin, Pom Nadodrz. (VIII).

Długie, n. n. Langenhagen, wieś w pow. Gryfów, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).)

Długie, n. n. Langer See, jezioro pod Baniem, w pow. Gryfów, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Długie, n. n. Logo See, jezioro w pow. Nadnoteckim pod Trzcianką, rej. Piła, Krajna. (VIII).

Długie p. Dołgie.

Długigrąd, n. n. Dlugigrund, obecnie Langengrund, wieś w pow. Ządzbork, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. (IX).

Długochorzele, n. n. do 1935 r. Dlugochorzellen, obecnie Langsee, wieś w pow. Ełk, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 204. (IX).

Długomiłowice, n. n. Langlieben, część wsi Krzanowice, pow. Koźle, Śl. Opolski. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków we wsi 194, we dworze Polaków 17. (XX).

Długosze, n. n. Dlugossen, obecnie Langheide, wieś w pow. Ełk, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 406. (XIV).

Długoszka, n. n. Dlugoschka, obecnie Cosel, część Koźla, w pow. Koźle, Śl. Opolski. (XVI).

„Długo Śląsk nasz ukochany...", pierwsze słowa jednej z najbardziej popularnych na Śląsku Opolskim pieśni narodowych. Autorem pieśni tej, napisanej na melodię „Jeszcze Polska nie zginęła", jest ks. Damroth, poeta polski na Śląsku Opolskim z końca XIX wieku.

Dłusko Nowe, n. n. Neu Lauske, wieś w pow. Skwierzyna, rej. Piła, Krajna. (XIX).

Dłusko Stare, n. n. Alt Lauske, wieś w pow. Skwierzyna, rej. Piła, Krajna. (XIX).

Dłuszki, n. n. Dlusken, obecnie Seebude, wieś w pow. Ostróda, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 88. (XIV, XXX).

Dłutowo, n. n. Dlottowen, obecnie Fischborn, wieś, dwór w pow. Jańsbork, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 73. (XIV).

Dłużec, n. n. Langendorf, wieś w pow. Ządzbork, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 415. (XXX).

Dłużek, n. n. do 1937 r. Dlussek, obecnie Hartwigswalde, wieś w pow. Nibork, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu

ludności z 1910 r. Polaków 149. (IX).
Dłużnica, n. n. Linsenbach, rzeka w pow. Zadzko, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz.
Dmussen p. Dmusy.
Dmusy, n. n. Dmussen, obecnie Dimussen, wieś w pow. Jańsbork, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 235. (XXX).
Doba, n. n. Doben, dwór w pow. Węgobork, rej. Gąbin, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 13.
Dobberphul p. Dobropole.
Dobberzin p. Dobrzyń.
Doben p. Doba.
Doberitz p. Wiesiółka.
Dobern p. Dobre.
Dobersdorf p. Dobieszowice.
Dobersyn p. Dobrzyn.
Dobiacz, n. n. Dobiatz, obecnie Berghütte, część Krzyżankowic, w pow. Olesno, Śl. Opolski. (XVI, XXVIII).
Dobiatz p. Dobiacz.
Dobiegniewo p. Dobrogniewo.
Dobiercice, n. n. Wilmsdorf, wieś w pow. Nibork, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 136. (XXX).
Dobiercice, n. n. Wilmsdorf, wieś w pow. Kluczborek, Śl. Opolski. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków we wsi 158, we dworze 130. (XX).
Dobierzyno, n. n. Dübberzin, miejscowość w pow. Sławno, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (IX).
Dobiesław, n. n. Altenhagen, uroczysko w pow. Ryngwałd, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Dobiesławy, n. n. Dickhof, wieś w pow. Człuchów, rej. Piła, Krajna. (XIX).
Dobieszewo, n. n. Dübsow, wieś w pow. Ryngwałd, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Dobieszewo, n. n. Gross Dübsow, wieś w pow. Słupsk, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 10. (VIII).
Dobieszewo Leśne, n. n. Dübsow Lesnie, leśniczówka w pow. Słupsk, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Dobieszowice, n. n. Dobersdorf, wieś, dwór w pow. Prudnik, Śl. Opolski. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków we wsi 507, we dworze Polaków 82. (XX, XXVI).
Dobieszów, n. n. do 1934 r. Dobischau, obecnie Hochmühl, wieś, dwór w pow. Koźle, Śl. Opolski. Wg. spisu ludności z 1910 r. we wsi Polaków 222, we dworze Polaków 159. (XVI, XXVI, XXVIII).
Dobischau p. Dobieszów.
Doble, n. n. Dobel, wieś w pow. Białogard, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Dobra, n. n. Daber, miasto w pow. Nowogard, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 3. (VIII).

DOBRZYŃ WIELKI, pow. opolski, Śląsk. Kościół drewniany św. Rocha.

Dobra, n. n. Daber, wieś w pow. Słupsk, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Dobra, n. n. Daber, wieś w pow. Randów, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 3. (VIII).
Dobra, n. n. Daberbeck, rzeka w pow. Randów, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Dobra, n. n. do 1935 r. Dobrau, obecnie Burgwasser, wieś, dwór w pow. Prudnik, Śl. Opolski. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków we wsi 507, we dworze Polaków 129. — Co niedzielę 1 nab. polskie i 1 nab. niemieckie. (XVI, XXVI, XXVIII).
Dobra, n. n. Mühlenbach, rzeka w pow. Randów, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Dobra, n. n. Daber Berg, góra w pow. Nowogard, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Dobranken p. Dobrzanek.
Dobrau p. Dobra.
Dobrawola, n. n. Dobrowolla, obecnie Willenheim, wieś w pow. Ełk, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 31. (IX).
Dobre, n. n. Daber See, jezioro w pow. Wałcz, rej. Piła, Krajna. (VIII).
Dobre, n. n. Däbro See, jezioro w pow. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Dobre, n. n. Dobern See, jezioro w pow. Nowogard, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Dobremiasto, n. n. Guttstadt, miasto na Warmii, w pow. Licbark, nad rzeką Łyną, Pr. Wsch. Wzięto stąd ziemię na Kopiec Marszałka Piłsudskiego. (1521 — 1807). (XXX).
Dobrenzig p. Dobrzeńsko.
Dobrepolnize p. Dobropolnica.
Dobrin p. Dybrzno.
Dobrinka p. Dobrzynka.
Dobrocíechy, n. n. Dubbertech, wieś w pow. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Dobrociechy, n. n. Dobrotech, wieś w pow. Szczecinek, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Dobrodzień, n. n. Guttentag, miasto powiatowe na Śląsku Opolskim. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 1 937. Sekretariat Powiatowy Związku Polaków w Niemczech; filia „Rolnika" Opolskiego oraz wpłatnia Banku Ludowego z Olesna. W kościele św. Magdaleny co niedzielę w południe Msza św. z kazaniem i śpiewem polskim. W maju i październiku 1938 r. ukrócono ilość nab. polskich majowych i różańcowych. W 1937 r. odprawiano je jeszcze 2 razy w tygodniu, teraz już tylko raz w tygodniu. — Miejscowy ks. Proboszcz wcielił polska Kongregację Marjańską do niemieckiej. — W Wielkim Tygodniu 1938 r. skradziono 3 tablice z masowych grobów powstańców. — Od r 1934 przygotowuje się dzieci do Sakramentów św. w języku niemieckim. — Trzeci Zakon. — Śląski kościółek drewniany. — Na cmentarzu przy kościele św. Walentego znajdują się 2 masowe groby powstańców (w pierwszym 13 poległych, w drugim 5 poległych) oraz jeden pojedyńczy grób. Groby są obmurowane i utrwalone tablicą pamiątkową. (Fot. str. 155). (XXVI).
Dobrodzieński Zamek, n. n. Schloss Guttentag, miejscowość i zamek w pow. Dobrodzień, Śl. Opolski. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 103. (XX).
Dobrogniewo, niekiedy Dobiegniewo, n. n. Woldenberg, miasto w rej. Słubice nad Odrą. (XVII).
Dobropole, n. n. Breitenfelde, wieś w pow. Nowogard, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Dobropole, n. n. Dobberphul, wieś w pow. Kamień, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Dobropole, n. n. Dobberphul, wieś w pow. Perzyce, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 17. (VIII).

Dobropolnica, n. n. Dobrepolnize, rzeka w pow. Nowogard, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Dobrosławitz p. Dobrosławice.
Dobrosławice, n. n. do 1936 r. Dobroslawitz, obecnie Ehrenhöhe, wieś w pow. Koźle, Śl. Opolski. Wg. spisu ludności z 1910 r. we wsi Polaków 345, we dworze Polaków 66.
Na rozstajnej drodze Dobieszowy — Uciszkowy stał krzyż z polskim napisem. W r. 1938 zmieniono napis polski na niemiecki. (XVI, XXVI, XXVIII).
Dobrotech p. Dobrociechy.
Dobrowo, n. n. Gross Duberow, wieś w pow. Białogard, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Dobrowolla p. Dobrawola.
Dobrówko, n. n. Klein Dubberow, wieś w pow. Białogard, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
„Dobry Drzew!" zawołanie kręglarzy polskich w Niemczech. Zawołanie to powstało przed wojną i jest tłumaczeniem niemieckiego pozdrowienia kręglarskiego „Gut Holz!"
Dobry Lasek, n. n. Guttenwalde, wieś w pow. Ządzbork, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 168. (XXX).
Dobrzanek, n. n. Dobranken See, jezioro w pow. Zadzko, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Dobrzenica, n. n. Louisenbach, rzeka graniczna między pow. Ryngwałd a Nowogard w rej. Szczecin, Pom. Nadodrzańskie. (VIII).
Dobrzeńsko, n. n. Dobrenzig See, jezioro w pow. Drawsko, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Dobrzno p. Dybrzno.
Dobrzyca, n. n. Borkendorf, wieś, dwór w pow. Wałcz, rej. Piła, Krajna. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 12. (VIII, XIX).
Dobrzyca, n. n. Döberitz, wieś, dwór w pow. Ryngwałd, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Dobrzyca, n. n. Döberitz, folwark w pow. Szczecinek, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Dobrzyca, n. n. Doberitz See, jezioro w pow. Ryngwałd, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Dobrzyca p. Wiesiółka.
Dobrzykowo, n. n. Daberkow, wieś w pow. Ryngwałd, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Dobrzyn, n. n. Dobersyn, jezioro w pow. Człuchów, rej. Piła, Krajna. (VIII).
Dobrzyń Mały, n. n. Klein Döbern, wieś w pow. Opole, Śląsk. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 777. (XX).
Dobrzyń Wielki, n. n. Gross Döbern, wieś w pow. Opole, Śląsk. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 2 314. Oddział Związku Polaków w Niemczech. Towarzystwo Młodzieży. Gromada Zuchów. Kongregacja Mariańska. Trzeci Zakon. Związek Matek Chrześcijańskich. (Fot. str. 157).
Dobrzynica, n. n. Langer See, jezioro w pow. Człuchów, rej. Piła, Krajna. (VIII).
Dobrzynka, n. n. Dobrinka, rzeka graniczna między powiatami Złotów a Człuchów w rej. Piła, Krajna. (VIII).
Dobrzyny, n. n. Gutfeld, wieś w pow. Nibork, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 209. (XXX).
Dobrzyń, n. n. Dobberzin, wieś w pow Angermünde, rej. Poczdam. (VIII).
Dochow p. Dochowo.
Dochowo, n. n. Dochow, wieś w pow. Słupsk, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Doderlage p. Dudylany.
Dodow p. Dodowo.
Dodowo, n. n. Dodow, wieś w pow. Słupsk, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Dohlenhorst p. Kiełbasin Nowy.
Dohlenhorst p. Kiełbasin Stary.
Dolaszewo lub Zajęcza Góra, n. n. Hasenberg, wieś w pow. Wałcz, rej. Piła, Krajna. (XIX).

Ks. Dr. DOMAŃSKI, Patron Polactwa w Rzeszy, Prezes Zw. Pol. w N., (ur. 1872, zm. 1939) przemawia na sejmiku Polaków.

Dolce, n. n. Dölitz, wieś w pow. Perzyce, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 44. (VIII).
Dolce, n. n. Dölitz See, jezioro w pow. Zadzko, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Dolędzin, n. n. do 1935 r. Dollendzin, obecnie Ludwigstal OS., wieś w pow. Racibórz, Śl. Opolski. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 167. (XVI, XXVIII).
Dolfussbruch p. Przysłanki.
Dolgen p. Długa.
Dolgen p. Długie.
Dolgenow p. Długanowo.
Doliwen p. Doliwy.
Doliwy, n. n. Doliwen, obecnie Teichwalde (Ostpr.), wieś w pow. Olecko, rej. Gąbin, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 29. (XIV, XXX).
Dolna, n. n. do 1935 r. Dollna, obecnie Niederkirch, wieś w pow. Strzelce, Śl. Opolski. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków we wsi 486, we dworze Polaków 82. W kościele Najśw. Marii Panny Szkaplerz. odbywało się do listopada 1938 r. w niedzielę główne nab. po polsku. Obecnie nab. polskie co drugą niedzielę. Nab. majowe i różańcowe po polsku, raz po niemiecku. (XVI, XXVIII).
Dolna Wieś, n. n. Niederdorf, część wsi Pilchowice w pow. Gliwice, Śl. Opolski. (XX, XXVI).
Dollendzin p. Dolędzin.
Dollna p. Dolna.
Dollnik p. Dolniki.
Dolniki, n. n. do 1936 r. Dollnik, obecnie Wittenburg, wieś w pow. Złotów, rej. Piła, Krajna. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 37. (XIX)
Dolsko, n. n. Dulzig, wieś w pow. Miastko, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Dołgie, n. n. Gross Dolgen See, jezioro w pow. Słupsk, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Dołgie lub Długie, n. n. Langenhagen, wieś w pow. Gryfowa Góra, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Dołgieny Szlacheckie, n. n. Adlig Dollgienen, osada w pow. Rybaki, rej. Królewiec, Pr. Wsch.
Dołki Szlacheckie, n. n. Adlig Dollkeim, wieś w pow. Rybaki, rej. Królewiec, Pr. Wsch.
Dołżnica, n. n. Linsenbach, rzeka w pow. Zadzko, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Domaczyno, n. n. Dumzin, wieś, dwór w pow. Kołobrzeg-Korlino, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 8. (VIII).
Domań, n. n. Dummanskaten, wieś w pow. Kamień, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Domańce, n. n. Damanscher Strom, rzeka w pow. Randów, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Domański, Ks. Dr. Bolesław, Patron Polactwa w Niemczech, Prezes Związku Polaków w Niemczech, urodził się w r. 1872 na Pomorzu, zmarł w r. 1939. Ukończył Gimnazjum Biskupie Collegium Marianum w Pelplinie, maturę zdał w Chełmnie, mając lat 22 kończy Seminarium Duchowne w Pelplinie, święcenie kapłańskie otrzymuje w r. 1895 a w r. 1897 kończy Uniwersytet w Monasterze summa cum laude i otrzymuje tytuł doktora filozofii. Przez dwa lata jest profesorem Gimnazjum w Pelplinie. Następnie wikarym w Złotowie (Krajna) a od roku 1903 aż do śmierci przebywa w Zakrzewie w powiecie złotowskim jako proboszcz. Mocny charakter i miłujące serce — oto przymioty Kapłana, który całe życie poświęca Ludowi Polskiemu. Nieugięte Jego obstawanie przy Polskości powoduje, iż w roku wybuchu wojny zostaje aresztowany i postawiony przed sąd wojenny. Po wojnie zaś musi przejść przez napad Grenzschutzu na kościół i plebanię zakrzewską, a w latach ostatnich jako prezes Związku Polaków w Niemczech staje się celem ataków prasy niemieckiej oraz książek niemieckich. W Zakrzewie z jego inicjatywy powstaje piękny kościół murowany z obrazami Świętych polskich i polskimi napisami. Dalej Dom Polski, najpiękniejszy Dom Polski w całej Rzeszy. Jako dawny współpracownik Ks. Patrona Wawrzyniaka pracuje również na polu spółdzielczym i zakłada w Zakrzewie Bank Ludowy. Powołuje w Zakrzewie szereg organizacyj religijnych i narodowych. Zakrzewo dzięki Jego pracy zyskało rozgłos i nazwę Liskowa Polactwa w Niemczech. Był prezesem Dzielnicy V Związku Polaków w Niemczech i wiceprezesem Związku Polaków w Niemczech. Po wyjeździe do kraju zasłużonego działacza Stanisława hrabiego Sierakowskiego, pierwszego prezesa Związku Polaków, Lud Polski powołuje na to stanowisko Ks. Dr. Domańskiego. Związek Spółdzielni Polskich w Niemczech obiera Ks. Dr. Domańskiego swym Patronem, Związek Polskich Towarzystw Szkolnych w Niemczech swym Kuratorem, a Bank Słowiański prezesem Rady Nadzorczej. Był też Ks. Patron członkiem Rady Naczelnej Światowego Związku Polaków z Zagranicy, wybranym przez II Zjazd Polaków z Zagranicy. Ks. Patron brał czynny udział we wszystkich pracach kulturalno-narodowych Polaków w Niemczech. Często wyjeżdżał czy to na Śląsk czy na Westfalię czy na Prusy Wschodnie. Zarówno kazania Jego jak i przemówie-

Ks. Dr. DOMAŃSKI, Patron Polactwa w Niemczech, święci sztandar Związku Młodzieży Polskiej na Pograniczu w kościele w Zakrzewie.

nia posiadają wielką wartość ideową i literacką. Zmarł 21 kwietnia 1939 r. a ostatnie Jego słowa były — Lud Polski się nie da! Pogrzeb Ks. Patrona Dr. Domańskiego stał się wielką manifestacją narodową. Z Berlina z katedry św. Jadwigi przewieziono w kilka kilometrowym kondukcie żałobnym zwłoki do Zakrzewa, gdzie kilka tysięcy Polaków z całych Niemiec oraz z Polski-Państwa wraz ze sztandarami żegnało Patrona Polactwa w Niemczech. W szeregu miast polskich są dziś ulice Ks. Dr. Bolesława Domańskiego. Rada Naczelna Związku Polaków dnia 27 IV 1939 r. uchwałą specjalną stwierdziła, iż „Ks. Dr. Domański nadal przewodzi Ludowi Polskiemu w Niemczech". („Polak w Niemczech" Nr. z maja i czerwca 1939. — Fot. str. 160, 162, 164 i 165).

Domaradz, n. n. Dumröse, wieś w pow. Słupsk, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Domaradz, n. n. do 1936 r. Dammratsch, obecnie Dammfelde, wieś w pow. Opole, Śląsk. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 2 264. (XVI, XXVI, XXVIII).

Domaradzka Kuźnia, n. n. do 1936 r. Dammratsch Hammer, obecnie Dammfelder Hammer, wieś w pow. Opole, Śląsk. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 169. (XVI, XXVI, XXVIII).

Domasławice, n n. Damshagen, wieś w pow. Sławno, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Dombrow p. Dąbrowa.

Dombrowa p. Dąbrowa.

Dombrowa Städtisch p. Dąbrowa Miejska.

Dombrowitz p. Dąbrowica.

Dombrowitze p. Dąbrowice.

Dombrowka p. Dąbrówka.

Dombrowka an der Oder p. Dąbrówka Górna.

Dombrowka Königlich p. Dąbrówka Dolna.

Dombrowka Mühle p. Dąbrówka Młyn.

Dombrowka Sowada p. Dąbrówka Zawada.

Dombrowken p. Dąbrówka.

Dombrowken p. Dąbrówki.

Dombrownik Teich p. Dąbrownik Młyń.

Dombrowo p. Dąbrowa.

Dombrowsken p. Dąbrowskie.

Domby p. Dąby.

Domecka Kuźnia, n. n. do 1936 r. Dometzko Hammer, obecnie Althaus Hammer, osada przy wsi Domecko, w pow. Opole, Śląsk. (XVI, XXVIII).

Domecko, n. n. do 1936 r. Dometzko, obecnie Althaus, wieś w pow. Opole, Śląsk. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków we wsi 942, we dworze Polaków 70. (XVI, XXVI, XXVIII).

Dometzko p. Domecko.

Dometzko Hammer p. Domecka Kuźnia.

Domiczów, n. n. Damitzow, wieś, dwór w pow. Randów, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu ludności z 1905 r. 1 Polak. (VIII).

Dominek, n. n. Dominke, wieś w pow. Słupsk, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Dominikowo, n. n. Gross Minke See, jezioro w pow. Choszczno, rej. Słubice nad Odrą.

Dominikowo, n. n. Mienken, wieś w pow. Choszczno, rej. Słubice nad Odrą. (VIII).

Dominke p. Dominek.

Domkau p. Domkowo.

Domkowo, n. n. Domkau, wieś w pow. Ostróda, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 58. (XXX).

Dommelhof p. Dybowo.

Dom Polaków z Zagranicy powstał w Warszawie w r. 1939 na Wybrzeżu Kościuszkowskim nad Wisłą na mocy uchwały II Zjazdu Polaków z Zagranicy. W gmachu tym mieszczą się biura Światowego Związku Polaków z Zagranicy, szereg sal zebrań, muzeum oraz hotel dla Polaków z Zagranicy. Prezydium Światowego Związku Polaków z Zagranicy postanowiło dla uczczenia pamięci Patrona Polactwa w Niemczech dać jednej z sal nazwę Sala im. Ks. Dr. Domańskiego. (Fot. str. 166).

Dom Polski, nazwa używana wśród Polactwa w Niemczech na określenie domu, będącego własnością organizacyj polskich i gdzie koncentruje się życie polskie danej miejscowości.

Domslaff p. Domysław.

Domy Polskie w Niemczech znajdują się w Bytomiu, Opolu, Raciborzu, Strzelcach, na Chełmskim Wierchu, w Wrocławiu, w Berlinie, w Złotowie, w Zakrzewie i w Olsztynie. Dom Polski w Berlinie nie jest własnością polską, jedynie dzierżawą. Dom Polski w Wrocławiu mieścił się początkowo w lokalu dzierżawionym przez Związek Polaków w Niemczech przy Heinrichstr. 21/23. Od jesieni r. 1938 Dom Polski znajduje się w zakupionym przez Zw. Spółdzielni Polskich w Niemczech gmachu przy Stadtgraben 16. W maju 1939 r. władze nie uznały aktu kupna i nie udzieliły zezwolenia na przewłaszczenie. Stąd istnienie Domu Polskiego w Wrocławiu jest zagrożone. Dom Polski w Raciborzu t. zw. „Strzecha" został w dniu 9 czerwca 1939 r. zarekwirowany przez władze i przekazany młodzieży hitlerowskiej. Dom ten jest własnością od lat 33 Banku Ludowego w Raciborzu i przez lat dziesiątki był ośrodkiem życia polskiego. („Nowiny Codzienne" z 11 VI 39). Najpiękniejszym jest Dom Polski w Zakrzewie, wzniesiony przez Ks. Patrona Dr. Bolesława Domańskiego. Dom ten posiada wielką salę, ozdobioną malowidłami ściennymi polskiej artystki malarki w Niemczech Janiny Kłopockiej. — Ilość własnych Domów Polskich jest zupełnie niewystarczająca dla potrzeb Polactwa w Rzeszy. (Fot. str. 165 i 168).

Domysław, n. n. Domslaff, wieś, dwór w pow. Człuchów, rej. Piła, Krajna. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 12. (VIII, XIX).

Dopken p. Dopki.

Dopki dawniej Kiwisze, n. n. Dopken, obecnie Markgrafsfelde, wieś w pow. Olecko, rej. Gąbin, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 159. (XIV, XXX).

Dorfmitte p. Dwór.

Ks. dr. DOMAŃSKIEGO pogrzeb odbył się dnia 26 kwietnia 39 w Zakrzewie. Nad trumną ze zwłokami Patrona Polactwa w Niemczech pochyliły się setki sztandarów polskich z całej Rzeszy i z Polski-Państwa.

Dorfsee p. Darzno.
Dorfsee p. Pniewo.
Dorfsee p. Spore.
Dorgelatz Bruch p. Drogoradz.
Dornfeld p. Darnice.
Dornhäuser p. Cierniów.
Dorntal p. Ciernie.
Dorota, n. n. Dorotheendorf, przedmieście Zabrza, w pow. Zabrze, Śl. Opolski. Kongregacja Mariańska, Matki Chrześcijańskie. Bractwo Różańca św. — W kościele pod wezwaniem św. Anny skasowano w r. 1936 ranne nab. polskie o godz. 3/4 6-tą, tak, że obecnie odbywa się tylko jedno nab. o godz. 1/4 11-tą.
Na stacjach Drogi Krzyżowej zniesiono polskie napisy.
Dorotheendorf p. Dorota.
Dorotheenstrasse, ulica w śródmieściu Berlina, przy której pod numerem 47 mieściły się od kwietnia 1933 r. do lipca 1936 r. biura Centrali Związku Polaków w Niemczech. Stąd znaczenie, podobne do Schlüterstrasse lub Potsdamer Strasse.
Dorotheental p. Zasknierki.
Dorotowo, n. n. Darethen, wieś w pow. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 421. (XXX).
Dorow p. Durowo.
Dorren p. Zdory.
Dorschen p. Dorsze.
Dorsten, miasto na Westfalii, w pow. Recklinghausen. Polaków około 60. Nab. polskich nie ma. Oddział Związku Polaków w Niemczech.
Dorstfeld p. Dortmund-Dorstfeld.
Dorsze, n. n. Dorschen, wieś w pow. Gołdap, rej. Gąbin, Pr. Wsch. (XXX).
Dorsze, n. n. Dorschen, wieś w pow. Ełk, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 150. (XXX).
Dortmund, miasto powiatowe na Westfalii, wielki ośrodek przemysłowy, kopalnie węgla, wyroby żelazne i stalowe, warsztaty kolejowe, fabryki świec i mydła, browary. Duże skupienie Polaków, pracujących czy to w kopalniach jako górnicy czy też w fabrykach jako robotnicy. Sekretariat powiatowy Związku Polaków w Niemczech. (Fot. str. 169, 171 i 173).
Dortmund I, dzielnica Dortmundu, Oddział Związku Polaków w Niemczech, Oddział Połek przy Związku Polaków w Niemczech, Towarzystwo Śpiewu „Chopin", Towarzystwo Śpiewu „Dembiński", Towarzystwo Młodzieży, Polskie Towarzystwo Szkolne na obwód rejencji Arnsberg, Towarzystwo św. Wojciecha, Towarzystwo św. Józefa, Towarzystwo św. Jana Chrzciciela, Towarzystwo św. Barbary, Bractwo Różańca św. i Chór.
Parafia św. Antoniego liczy dusz polskich zgórą 400. — Msze św. polskie nie odbywają się. Jedynie raz na miesiąc nab. popołudniowe. Polacy należący do parafii św. Antoniego chodzą na Mszę św. z kazaniem polskim co niedzielę do parafii św. Trójcy, obejmującej 3 300 Polaków.

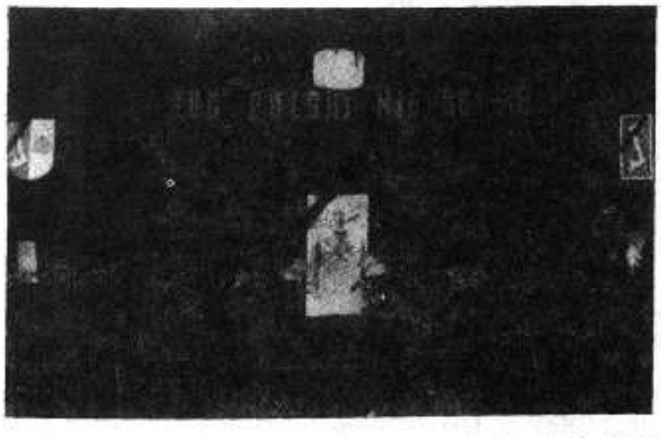

DOM Polski w Berlinie. Dekoracja sceny w czasie akademii żałobnej ku czci Ks. Patrona Dr. Bol. Domańskiego.

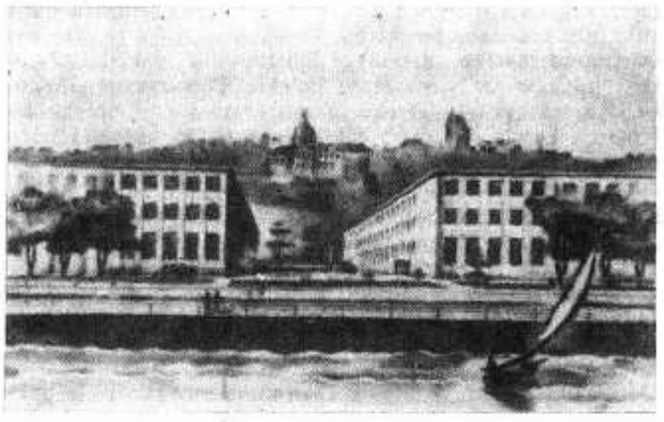

DOM Polaków z Zagranicy w Warszawie przy Wybrzeżu Kościuszkowskim. W domu tym znajduje się sala im. Ks. Patrona Dr. Bolesława Domańskiego.

Dortmund II, dzielnica Dortmundu, Oddział Związku Polaków w Niemczech, Oddział Polek przy Związku Polaków w Niemczech, Towarzystwo „Jedność", najstarsze Towarzystwo Polskie na Westfalii, zał. w r. 1876. Towarzystwo św. Jadwigi, Towarzystwo Młodzieży.
Dortmund-Barop, dzielnica Dortmundu, Polaków zgórą 1 000. W kościele św. Klemensa nab. z kazaniem i śpiewem polskim odbywają się kilka razy do roku. Towarzystwo św. Jana Niepomucena, Bractwo Różańca św.
Dortmund-Brambauer, dzielnica Dortmundu, Oddział Zw. Polaków w Niemczech.
Dortmund-Centrum, dzielnica Dortmundu, Oddział Związku Polaków w Niemczech, Filia Zjednoczenia Polskiego, Towarzystwo Młodzieży. W kościele Trójcy Przenajświętszej co niedzielę nab. z kazaniem i śpiewem polskim.
Dortmund-Dorstfeld, dzielnica Dortmundu, Oddział Związku Polaków w Niemczech, Filia Zjednoczenia Zawodowego Polskiego, Towarzystwo św. Barbary. W kościele św. Barbary obejmującym zgóra 400 parafian-Polaków nabożeństw polskich od r. 1920 nie ma.
Dortmund-Eving, dzielnica Dortmundu, Oddział Związku Polaków w Niemczech, Towarzystwo Śpiewu „Wanda", Bractwo Różańca św. Towarzystwo św. Józefa, Towarzystwo św. Barbary, Towarzystwo św. Wojciecha. Parafia św. Barbary obejmuje 1 650 Polaków. Co niedzielę Msza św. ze śpiewem polskim, lecz bez kazania a ewangelia po niemiecku. Co pierwsza niedzielę w miesiącu nab. popołudniowe polskie. Kazania polskie zniesiono w r. 1922. W parafii Najśw. Marii Panny Polaków 450. Nab. polskie raz na rok. Do r. 1933 cztery razy w roku.
Dortmund-Hombruch, dzielnica Dortmundu, Oddział Zw. Polaków w Niemczech. Polskie Towarzystwo Szkolne na obwód rej. Arnsberg.
Dortmund-Hoesch, dzielnica Dortmundu. Kurs języka polskiego.
Dortmund-Hörde, dzielnica Dortmundu, Oddział Związku Polaków w Niemczech, Towarzystwo Śpiewu „Wanda", Towarzystwo Młodzieży, Polskie Towarzystwo Szkolne na obwód rej. Arnsberg, Kurs języka polskiego, Towarzystwo pod opieką św. Walentego, Bractwo Różańca św. Do kościoła parafialnego św. Klary należy 600 Polaków. Raz na miesiąc co trzecią niedzielę Msza św. z polskim kazaniem i śpiewem.
Dortmund-Huckarde, dzielnica Dortmundu, Towarzystwo św. Józefa, Bractwo Różańca św.
Dortmund-Kirchlinde, dzielnica Dortmundu, Oddział Zw. Polaków w Niemczech, Towarzystwo św. Marcina i Jó-

zefa. Bractwo Różańca św. W kościele św. Józefa od r. 1933 nie ma nab. polskich.

Dortmund-Marten, dzielnica Dortmundu. Oddział Związku Polaków w Niemczech. Polskie Towarzystwo Szkolne. Kurs języka polskiego. Towarzystwo pod opieką św. Piotra i Pawła. Bractwo Różańca św. Do kościoła parafialnego św. Rodziny należy 600 Polaków. Nab. polskie od r. 1930 skasowano.

Dortmund-Mengede, dzielnica Dortmundu. Oddział Związku Polaków w Niemczech. Towarzystwo Śpiewu „Wanda". Polskie Towarzystwo Szkolne. Kurs języka polskiego. Towarzystwo „Jedność" pod opieką św. Józefa i św. Jadwigi. Bractwo Różańca św. W kościele parafialnym św. Remigiusza, obejmującym 750 Polaków, nab. polskie kilka razy do roku.

Dortmund-Union, dzielnica Dortmundu. W kościele parafialnym św. Anny, obejmującym 3 500 Polaków, co niedzielę Msza św. ze śpiewem polskim bez kazania polskiego, które zniesiono w r. 1933. Towarzystwo Polek pod opieką św. Anny. Bractwo Różańca św. Towarzystwo „Jedność" pod opieką św. Jadwigi. Towarzystwo pod opieką św. Rocha. Towarzystwo Polek pod opieką św. Kingi. Towarzystwo pod opieką św. Piotra i Pawła. Bractwo Różańca św. z parafii św. Apostołów. Oddział Związku Polaków w Niemczech. Polskie Towarzystwo Szkolne. Kurs języka polskiego.

Doschenitz Bach p. Dosznica.

Dosznica, n. n. Doschenitz Bach, rzeka w pow. Miastko, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz.

Dosnitten p. Daszmity.

Dowiaten p. Dowiaty.

Dowiaty n. n. Dowiaten, wieś w pow. Węgobork, rej. Gąbin, Pr. Wsch. (XXX).

Dożynki p. Żniwniok.

Dół, n. n. Daulen, wieś w pow. Elbląg, Pr. Wsch. (XXX).

Döbel p. Doble.

Döberitz p. Dobrzyca.

Döhlau p. Dylewo.

Döhringen p. Durąg.

Dölitz p. Dolce.

Dörsenthin p. Dersęcino.

Draben p. Drobno.

Draganie, n. n. Draganie, obecnie Erlenhof, część wsi Zebowice, w pow. Olesno, Śl. Opolski. (XVI, XXVIII).

Dragbruch Fliess p. Drawica.

Drage p. Drawa.

Draheim p. Drahim.

Draheim p. Szeszki.

Drahim, n. n. Draheim, miasteczko w pow. Drawsko, rej. Koszalin, między jez. Drawiczką i Zarybnem, niegdyś w Wielkopolsce, od r. 1668 w granicach Prus. (XVII).

Drahnow p. Drzonowo.

Dramastein p. Kamieniec.

Dramatal p. Brosławice.

Dramatal Ost p. Ptakowice.

Dramburg p. Drawsko.

Dramino, n. n. Drammin, wieś w pow. Kamień, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Drammin p. Dramino.

Drang nach Osten, lub Drang nach dem Osten, hasło określające cel polityki ludnościowej Niemiec, zmierzającej do skolonizowania ziem wschodnich. Hasło to wywodzi się z średniowiecznej pieśni krzyżackiej: „Gen Osten wollen wir reiten..." Szczególnie mocno hasło to wprowadzone zostało w życie w wieku XIX przez Bismarcka. W wieku XX nową interpretację dał hasłu temu narodowy socjalizm, odrzucając germanizację ludzi, wysuwając natomiast hasło „germanizacji ziemi", którą zdobyć należy na wschodzie. „Wir stoppen den ewigen Germanenzug nach dem Süden und Westen Europas und weisen den Blick

DOMY POLSKIE. Fotomontaż z wydawnictwa „ABC dziatwy polskiej w Niemczech".

nach dem Land im Osten". („Mein Kampf" — A. Hitler — strona 742). „Nicht West- und nicht Ostorientierung darf das künftige Ziel unserer Aussenpolitik sein, sondern Ostpolitik im Sinne der Erwerbung der notwendigen Scholle für unser deutsches Volk". („Mein Kampf" — A. Hitler — strona 757).

Dranno p. Drzonowo.

Dranzig p. Drzeńsko.

Dratzig See p. Drawsko.

Drawa, n. n. Drage, rzeka przepływająca przez powiaty. Drawsko, Choszczno i Frydberg. (VIII).

Drawehn p. Drzewianowo.

Drawica, n. n. Dragbruch Fliess, rzeka w pow. Drawsko, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz.

Drawsk p. Drawsko.

Drawsko lub Drawsk, n. n. Dramburg, miasto powiatowe w rej. Koszalin, Pom. Nadodrz., położone nad rzeką Drawą, 6 000 mieszkańców, płóciennictwo. (VIII, XVII).

Drawsko, n.n.Dratzig See, jezioro w pow. Szczecinek, rej Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Drawsko, n. n. Alt Draheim, wieś w pow. Szczecinek, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu ludności z 1905 r. 1 Polak.

Drebkau p. Drojowka.

Drecz, n. n. Dreetz, dwór w pow. Wałcz, rej. Piła, Krajna. (XIX).

Dreetz p. Drecz.

Dreibschow p. Trzebiechowo.

Dreifelde p. Kaleczyn.

Dreihäuser p. Łuk.

Dreilinden p. Karpiny.
Dreimühlen p. Kalinowo.
Dreitannen p. Radonia.
Drenda Młyn, n. n. Drendamühle, obecnie Grabenmühl, część wsi Mała Płużnica, w pow. Gliwice, Śl. Opolski. (XVI. XXVIII).
Derndamühle p. Drenda Młyn.
Drenin p. Drzenino.
Drenow p. Drzenowo.
Drenow p. Drzonowo.
Drensch p. Drężno.
Drenschbach p. Drężno.
Drensen p. Dzierzażenko.
Drensen Fliess p. Dzierżażnia.
Drenzig p. Drzeńsko.
Dreschermühle p. Cepki.
Dresden p. Drezno.
Dresow p. Drzeżdżewo.
Dresow p. Drężowo.
Dretowo, n. n. Bredow, przedmieście Szczecina, Pom. Nadodrz. (VIII).
Dretyń, n. n. Treten, wieś w pow. Miastko, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz.
Drewitz p. Drzewica.
Drewno n. n. Drewshof, dwór w pow. Elbląg. Pr. Wsch.
Drewshof p. Drewno.
Drezno, n. n. Dresden, stolica Saksonii, nad rzeką Łabą. Niegdyś słowiańska osada rybacka Drażdżany, wzmiankowana po raz pierwszy w r. 1206, skolonizowana przez Niemców. Od r. 1485 rezydencja elektorów saskich. Rozwój swój zawdzięcza znanym i w dziejach Polski Augustowi II i Augustowi III, którzy Drezno przyozdobili szeregiem pięknych budowli w stylu rokoko oraz wspaniałymi zbiorami dzieł sztuki. Nazwa Drażdżany przechowała się do dziś w języku łużyckim Drježdżany. W pierwszej połowie 19 wieku w okresie wielkiej emigracji wielu Polaków przebywało w Dreznie, m. in. Adam Mickiewicz, Fryderyk Szopen, Juliusz Słowacki. Również wielu powstańców z r. 1831 schroniło się do Drezna. Na cmentarzu w Dreznie znajduje się grób poety Kazimierza Brodzińskiego, któremu wystawiono pomnik z następującą dedykacją: Kazimierzowi Brodzińskiemu, Ziomkowi, ur. 1791, † 10 10 1833. Dalej na cmentarzu w Dreznie spoczywają: Stanisław Skarbek Woyczyński, Generał Dewizyj Wojsk Polskich; Karol Boromeusz Hoffman, Dyr. Banku Polskiego, Członek Akademii Umiejętności w Krakowie; Dominik Pawicz-Ciesierski, Marszałek Gubernii Białostockiej; Piotr Kasprzycki, Sędzia Apelacyjny w Warszawie; Hipolit Wilson, Pułkownik Wojsk Polskich; Adam Bojanowicz, Pułkownik Kawaler Legii Honorowej; Franciszek Szemioth, Emigrant z r. 1831, Major Wojsk Polskich; Aleksander hr. Potocki, Pułkownik, Emigrant z r. 1831; Książę Jakób Lubomirski, Witold Władysław hr. Starzyński, Marceli hr. Bniński, Kazimierz Colonna hr. Walewski i inni. Obecnie w Dreznie żyje około 130 Polaków. Towarzystwo Śpiewu Szopen. Kurs języka polskiego. Od r. 1932 nie ma żadnych nab. polskich. (Fot. str. 176 i 177). (XVII).

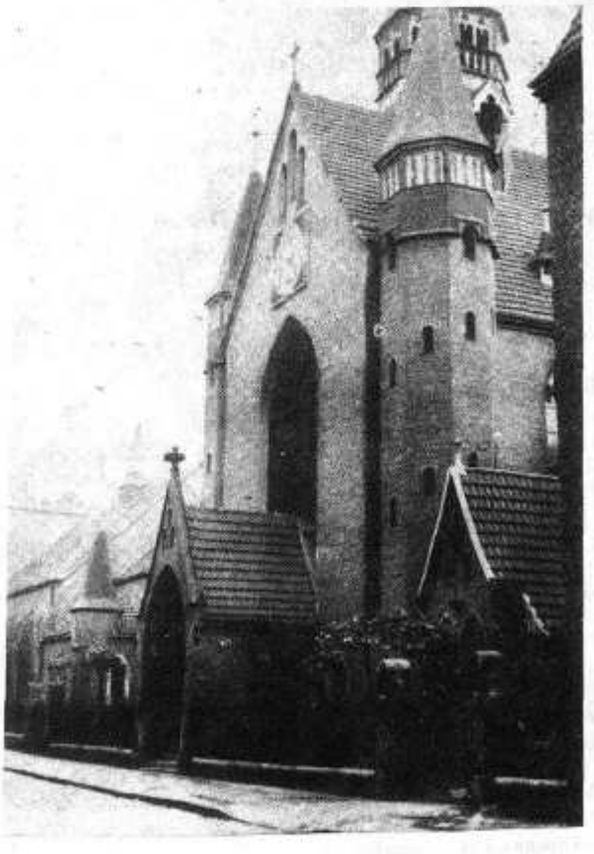

DORTMUND (Westfalia). Kościół św. Antoniego, gdzie odbywały się nabożeństwa polskie.

Drężowo, n. n. Dresow, wieś w pow. Gryfowa Góra, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 4. (VIII).
Drężno, n. n. Drensch Bach, rzeka w pow. Sławno, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Drężno, n. n. Drensch, wieś w pow. Szczecinek, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Drienbruch p. Drzeń.
Drigelsdorf p. Drygały.
Drindowe Wiery, n. n. Drindowe und Wiery, obecnie Grenzhäuser, osady w pow. Dobrodzień, Śląsk Opolski. (XXVIII).
Drindowe und Wiery p. Drindowe Wiery.
Drobno, n. n. Draben See, jezioro w pow. Lębork, rej. Koszalin, Kaszuby. (VIII).
Drogaczewo, n. n. Dargatzhof, dwór w pow. Słupsk, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Droga Polska p. Polska Droga.
Drogen See p. Zdroje.
Drogie, n. n. Dargen, wieś w pow. Uznam-Wołyń, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Drogikowo, n. n. Darkow, wieś w pow. Białogard, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Droginia, n. n. Dargen, wieś w pow. Koszalin, Pom. Nadodrzańskie. (VIII).
Drogobądź, n. n. Dargebanz, wieś w pow. Uznam-Wołyń, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Drogocice, n. n. Dargetitz, uroczysko w pow. Kołobrzeg-Korlino, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Drogoradz, n. n. Dargeröse, wieś w pow. Słupsk, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Drogoradz, n. n. Dorgelatz Bruch, uroczysko w pow. Wkra, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Drogosław, n. n. Dargislaff, wieś w pow. Gryfowa Góra, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 44. (VIII).
Drogoszewo, n. n. Alt Dargsow, wieś w pow. Kamień, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz.
Drojewka, n. łużycka Drojowk, n. n. Drebkau, miasto w rej. Kalawa, Dolne Łużyce w pobliżu Choriebuża. (XXV).
Drojowk p. Drojowka.
Droniki, n. n. Dronke, wieś w pow. Babimost, rej. Piła. (XIX).
Dronke p. Droniki.
Drosdowen p. Drozdowo.
Drosedow p. Drozdowo.
Drosselschlag p. Radoszów.
Drosselwalde p. Drozdowo.
Drosten p. Drozdowo.
Drotsch p. Drożdż.

Drozdowo, n. n. Drosedow, folwark w pow. Sławno, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Drozdowo, n. n. Drosdowen, obecnie Drosten, wieś w pow. Olecko, rej. Gąbin, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 40. (XIV, XXX).
Drozdowo, n. n. Drosdowen, obecnie Drosselwalde, wieś w pow. Jańsbork, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 160. (XIV, XXX).
Drozdowo, n. n. Hohendrosedow, wieś w pow. Gryfowa-Góra, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Drożdż, n. n. Drotsch, bagno w pow. Ryngwałd, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Drożkowo, n. n. ,Darschkow Vw., folwark w pow. Lębork, rej. Koszalin, Kaszuby. (VIII).
Drożyska Małe, n. n. Klein Friedrichsberg, wieś w pow. Złotów, rej. Piła, Krajna. (XIX).
Drożyska Średnie, n. n. Mittel Friedrichsberg, wieś w pow. Złotów, rej. Piła, Krajna. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 6. (XIX).
Drożyska Wielkie, n. n. Gross Friedrichsberg, wieś w pow. Złotów, rej. Piła, Krajna. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 40. Szkołę polską zał. 21 10 1929 r. Likwidacja szkoły nastąpiła dnia 1 3 1934 r. na skutek pisma rejencji w Pile z dnia 1 3 1934 r.
Dröbnitz p. Drwęsk.
Drugen p. Lisaki.

Druh Mietek, postać występująca w „Młodym Polaku w Niemczech", jako przyjaciel i doradca młodzieży. Do druha Mietka pisują młodzi Polacy ze wszystkich terenów Rzeszy a on im odpowiada w „Młodym Polaku w Niemczech".

Druhna Hania, postać występująca w „Młodym Polaku w Niemczech", jako przyjaciółka i doradczyni dziewcząt. Do druhny Hani pisują Polki ze wszystkich terenów Rzeszy a ona im odpowiada w „Młodym Polaku w Niemczech".

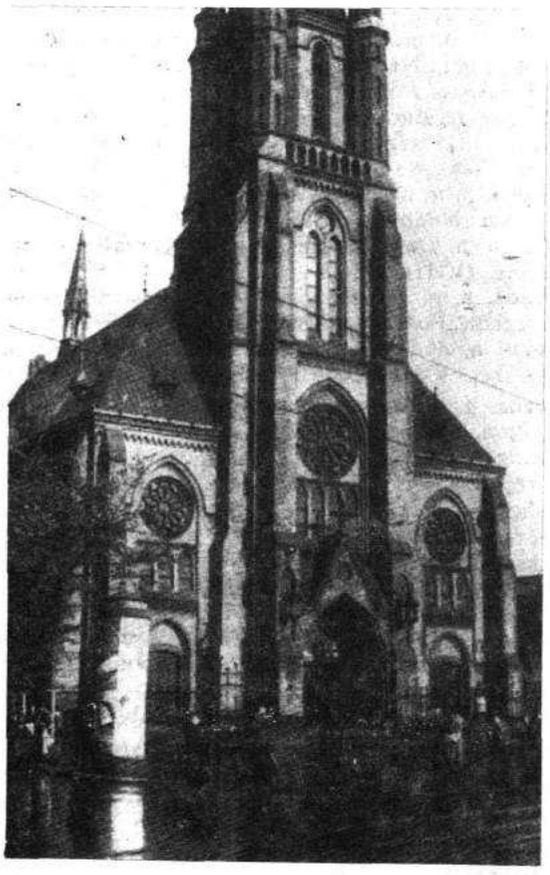

DORTMUND. Kościół św. Józefa przy Münsterstrasse, gdzie odbywały się nabożeństwa polskie.

Drukarnie Polskie w Niemczech, istnieją w Herne na Westfalii — Mariana Kwiatkowskiego przy Bahnhofstr. 76/78, w Olsztynie na Warmii — Seweryna Pieniężnego przy Mühlenstrasse 2 oraz w Opolu na Śląsku wydawnictwa „Nowiny" przy Augustinistr. 5.

Drużyna, nazwa, używana przez Polaków w Niemczech w organizacjach sokolich, harcerskich, sportowych i śpiewaczych. Obecnie używa się nazwy tej najczęściej w łączności z Rodłem, a więc Drużyna śpiewacza Rodła, Drużyna sokoła Rodła itp.

Drwęsk, n. n. Dröbnitz bei Hohenstein, wieś w pow. Ostróda, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 271. (XXX).
Drygallen p. Drygały.
Drygalsk p. Gawlik Mały.
Drygały, n. n. Drygallen, obecnie Drigelsdorf, wieś w pow. Jańsbork, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. we wsi Polaków 351, we dworze Polaków 128. (XIV).
Dryhn p. Drzeń.
Dryżyna, n. n. Attendorf, wieś w pow. Wschowa, rej. Piła, Krajna. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 20. (XIX).
Drzcygowo p. Przygowo.
Drzenino, n. n. Drenin, las w pow. Perzyce, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Drzenowo, n. n. Drenow, wieś w pow. Białogard, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Drzeń, n. n. Drienbruch, bagno w pow. Kołobrzeg-Korlino, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Drzeń, n. n. Dryhn Vw., folwark w pow. Kołobrzeg-Korlino, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Drzeńsko, n. n. Dranzig, miejscowość w pow. Drawsko, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Drzeńsko, n. n. Drenzig, miejscowość w pow. Sławno, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Drzewce, n. n. Holzhagen, dwór w pow. Kamień, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Drzewce Dolne, n. n. Nieder Alt Driebitz, dwór w pow. Wschowa, rej. Piła, Krajna. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 9. (XIX).
Drzewce Nowe, n. n. Mittel Neu Driebitz, wieś w pow. Wschowa, rej. Piła, Krajna. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 17. (XIX).
Drzewce Stare, n. n. Alt Driebitz, wieś w pow. Wschowa, rej. Piła, Krajna. (XIX).
Drzewce Średnie, n. n. Mittel, Alt und Neu Driebitz, wieś, dwór w pow. Wschowa, rej. Piła, Krajna. (XIX).
Drzewce Wielkie, n. n. Gross Holzsee, jezioro w pow. Perzyce, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Drzewianowo, n. n. Drawehn, wieś w rej. Koszalin, Kaszuby. (VIII).
Drzewica, n. n. Drewitz, wieś w pow. Kamień, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Drzeżdżewo, n. n. Dresow, wieś w pow. Słupsk, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Drzonowo, n. n. Drenow, wieś w pow. Kołobrzeg-Korlino, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 13. (VIII).
Drzonowo lub Dranno, n. n. Drahnow, wieś, dwór w pow. Wałcz, rej. Piła, Krajna. (XIX).
Drzygowo p. Przygowo.
Dubber Heide p. Dubowa Dolina.
Dubbertech p. Dobrociechy.
Dubberzin p. Dobierzyno.
Dubeningen p. Dubniki.
Dubeningken p. Dubniki.
Dubie, n. n. Düpten See, jezioro w pow. Choszczno, rej. Słubice nad Odrą. (VIII).

Dubiel, n. n. Dubiel, obecnie Neuwalde, wieś w pow. Kwidzyn, rej. Kwidzyn, Pr. Wsch. W czasie plebiscytu 72 proc. opowiedziało się za Polską. (IX, XXIX).

Dubielna, uroczysko w pow. Złotów, rej. Piła, Krajna. (VIII).

Dubielowe Błoto, uroczysko w pow. Wałcz, rej. Piła, Krajna. (VIII).

Dubniki, n. n. Dubeningken, obecnie Dubeningen, wieś w pow. Goldap, rej. Gąbin, Pr. Wsch. (XXX).

Dubowa Dolina, n. łużycka Dubowa góla, n. n. Duber Heide, miejscowość w pow. Kalawa, Dolne Łużyce. (XXV).

Dubrawa p. Dąbrowa.

Duchow p. Duchowo.

Duchowieństwo p. księża polscy w Niemczech.

Duchowo, n. n. Duchow, miejscowość w pow. Randów, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Ducino, n. n. Deuthin, miejscowość w pow. Kamień, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Duczmanowice, n. n. Deutschmann, wieś w pow. Słupsk, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Duczow p. Duczów.

Duczów, n. n. do 1936 r. Duczow, obecnie Hartwigsdorf-Mühle, część wsi Jastrzygowice, w pow. Olesno, Śl. Opolski. (XVI, XXVIII).

Duczów Mały, n. n. Klein Deutschen, wieś, dwór w pow. Kluczborek, Śl. Opolski. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków we wsi 74, we dworze Polaków 61. (XX).

Duczów Wielki, n. n. Gross Deutschen, wieś w pow. Kluczborek, Śl. Opolski. (XX).

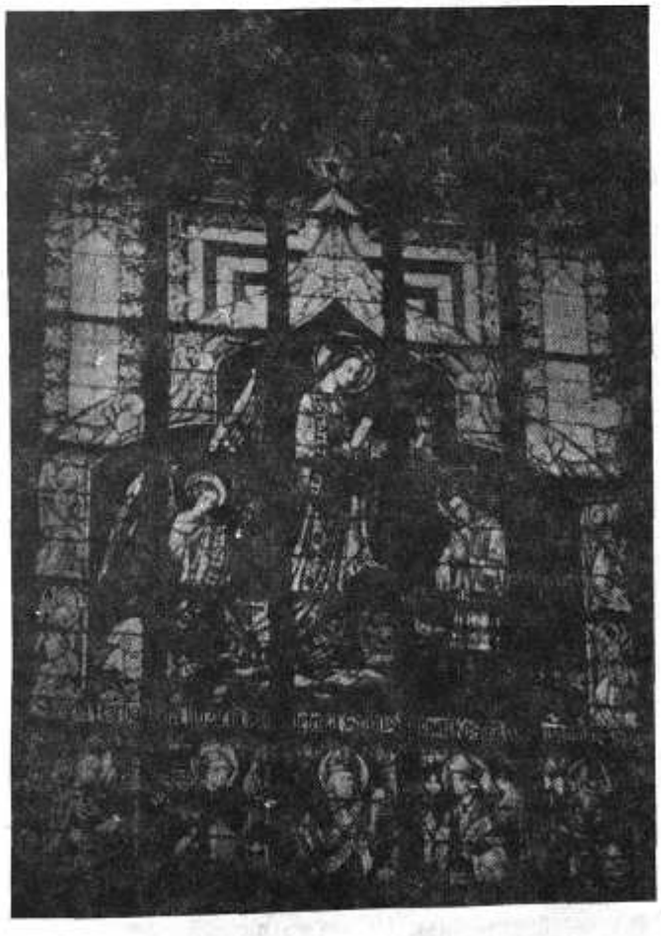

DORTMUND, Westfalia. Witraż w kościele św. Józefa ufundowany przez Polaków. Na witrażu napis polski: „Święta Barbara udziela świętemu Stanisławu Kostka communia Święta".

Dudelsackgasse p. dudy.

Dudki, n. n. Duttken, obecnie Petzkau, wieś w pow. Ełk, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 90. (XXX).

Dudki, n. n. Duttken, obecnie Sargensee, wieś w pow. Olecko, rej. Gąbin, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 163. (XIV, XXX).

Dudy, instrument muzyczny, który zachował się do dziś w Wielkopolsce. W Rzeszy zachował się wśród Polaków w Babimojskim i Międzyrzeckim oraz na emigracji zarówno saskiej jak i westfalsko-nadreńskiej. Szczególnie na Westfalii, gdzie wesele polskie nie mogło obyć się bez dudów, nazywali Niemcy ulice miast westfalskich, zamieszkane przez Polaków, ulicami dudowymi „Dudelsackgasse" (Fot. str. 179 i 180).

Dudyłany, lub Goreczka Wolja, n. n. Doderlage, wieś w pow. Wałcz, rej. Piła, Krajna. (XIX).

Duisburg, miasto w rej. Düsseldorf, Nadrenia. 440 000 mieszkańców. Położone nad Renem przy ujściu Ruhry. Największy port rzeczny Niemiec. Kopalnie węgla, huty żelaza, stali i miedzi, fabryki maszyn, stocznie, przemysł chemiczny i tekstylny, gorzelnie. W r. 1929 złączone z miastem Hamborn pod nazwa Duisburg-Hamborn, od r. 1935 nazwa wspólna Duisburg. Wielkie skupienie Polaków. Oddział Związku Polaków w Niemczech.

Duisburg-Beeck, część Duisburga. Oddział Związku Polaków w Niemczech. W kościele św. Wawrzyńca odbyło się ostatnie nab. polskie w r. 1929. Towarzystwo św. Walentego. Bractwo Różańca św.

Duisburg-Dürrenheim, część Duisburga. Oddział Związku Polaków w Niemczech.

Duisburg-Grossenbaum, część Duisburga. Oddział Związku Polaków w Niemczech. Polaków około 120. Towarzystwo św. Franciszka. Od r. 1932 nie ma żadnych nab. polskich.

Do r. 1932 były nab. polskie 3 — 4 razy w roku. Potrzeba nab. polskich jest bardzo wielka, gdyż brak ich powoduje odstępstwo. — Polacy się germanizują i do kościoła nie chodzą.

Duisburg-Hamborn, miasto w rej. Düsseldorf, na pół. od Duisburga-Ruhrortu, na prawym brzegu rzeki Emscher i Renu, 110 048 mieszk., kopalnie węgla kamiennego, wielki przemysł metalowy, (huty cynkowe, walcownie ołowiu itd.)

Oddział Związku Polaków w Niemczech. Oddział Polek. Tow. Śpiewu „Jedność". Polskie Tow. Szkolne na obwód rej. Düsseldorf. Kurs języka polskiego. W kościele św. Jana co niedz. Msza św. z pol. kaz. Raz w mies. nieszpory polskie. Chór kościelny. Tow. św. Barbary. Bractwo Różańca św. (XVII).

Duisburg-Hamborn-Bruckhausen. Oddział Związku Polaków w Niemczech. Tow. św. Piotra i Pawła. Bractwo Różańca św. (mieszane). Tow. św. Mikołaja. Tow. św. Anny. Koło śpiewu „Moniuszko". Kurs języka polskiego. W kościele Najśw. Marii Panny odprawia się raz w miesiącu Msza św. polska. 5 razy w roku sposobność do spowiedzi polskiej.

Duisburg-Hamborn-Marxloh. Oddział Związku Polaków w Niemczech. Oddział Polek. Tow. św. Stanisława Biskupa. Tow. św. Józefa. Tow. Gwiazda Morza. Bractwo Różańca św. Bractwo pod opieką św. Pawła. Bractwo Młodzieńców. W kościele św. Pawła odprawia się raz w miesiącu Msza św. polska. Poza tym odprawia się Mszę polską w wielkie święta.

W kościele św. Piotra odprawia się co czwartą niedzielę Msza św. polska. — Kurs języka polskiego.

Duisburg-Hamborn-Marxloh II. Oddział Związku Polaków w Niemczech. Tow. Polek pod opieką św. Jadwigi. Tow. „Jedność" pod opieką św. Wawrzyńca i Andrzeja. Bractwo Różańca św. Tow. Młodzieży. Tow. Śpiewu „Lutnia". Tow. Szkolne na obwód rej. Düsseldorf. W kościele św.

Norberta odprawia się raz w miesiącu Msza św. z polskim śpiewem i kazaniem. Kurs języka polskiego.

Duisburg-Hamborn-Neumühl. Oddział Związku Polaków w Niemczech. Oddział Polek. Tow. Młodzieży. Polskie Tow. Szkolne na obwód rej. Düsseldorf. Tow. kościelne „Jedność". Bractwo Różańca św. Koło śpiewu „Cecylia". W kościele Serca Jezusowego odprawia się co niedzielę z wyjątkiem drugiej niedzieli w miesiącu Msza św. polska. Kurs języka polskiego.

Duisburg-Hochfeld, część Duisburga. Oddział Związku Polaków w Niemczech. Polskie Towarzystwo Szkolne na obwód rej. Düsseldorf. Kurs języka polskiego. W kościele św. Bonifacego dorywczo 2 — 3 razy w roku nab. polskie z polskim kazaniem. Towarzystwo św. Michała Archanioła i Wojciecha.

W kościele św. Piotra 2 razy w roku nab. z polskim kazaniem. 1 7 1930 r. zniesiono stałe nab polskie, gdyż przeniesiono księdza mówiącego po polsku, a innego nie dano. Towarzystwo św. Piotra i Pawła. (Fot. str. 181).

Duisburg-Hochheide, miejscowość w Nadrenii, w rej. Düsseldorf, na lewym brzegu Renu, naprzeciwko Oberhausen. 24 648 mieszkańców, kopalnie węgla kamiennego, przemysł chemiczny.

W kościele Najśw. Marii Panny 4 nab. polskie w roku. Towarzystwo św. Wincentego a Paulo. Oddział Związku Polaków w Niemczech. Oddział Polek. (XVII).

Duisburg-Homberg-Hochheide, przedmieście Duisburgu, kopalnie węgla kamiennego, przemysł chemiczny. Tow. św. Wincentego a Paulo. W kościele Najśw. Marii Panny 4 nab. polskie w roku.

Duisburg-Laar, część Duisburga. Oddział Związku Polaków w Niemczech. Towarzystwo Śpiewu „Wanda". Towarzystwo Młodzieży. Polskie Towarzystwo Szkolne na obwód rej. Düsseldorf. Kurs języka polskiego. W kościele św. Ewalda odprawia się co niedzielę Msza św. z polskim śpiewem — bez kazania. Ostatnie polskie kazanie wygłoszono we wrześniu 1933 r. W r. 1930 przeniesiono księdza mówiącego po polsku, z tą chwilą zniesiono kazania polskie. Polacy domagają się stałego duszpasterza polskiego i kazań. — Towarzystwo św. Antoniego. Bractwo Różańca św.

Duisburg-Meiderich dolny, część Duisburga. Oddział Związku Polaków w Niemczech. W kościele św. Macieja odprawia się raz na kwartał Mszę św. z kazaniem polskim. Towarzystwo św. Jana. Bractwo Różańca św.

Duisburg-Meiderich środk., część Duisburga. Oddział Związku Polaków w Niemczech. Towarzystwo św. Jana Chrzciciela. Bractwo Różańca św. Towarzystwo Młodzieży. Polskie Towarzystwo Szkolne na obwód rej. Düsseldorf. W kościele Serca Jezusowego (parafia św. Michała Duisburg-Meiderich) odpr. po raz ostatni nab. polskie w r. 1928. Kurs języka polskiego.

Dullen p. Duły.

Dulzig p. Dolsko.

Duły, n. n. Dullen, wieś w pow. Olecko, rej. Gąbin, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 97. (XXX).

Dumadły, n. n. Dummadel, wieś, dwór w pow. Gryfowa Góra, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 36. (IX).

Dummadel p. Dumadły.

Dummadel p. Tapadły.

Dummanskaten p. Doman.

Dummerfietz p. Dąbrowica.

Dumröse p. Domaradz.

Dumzin p. Domaczyno.

Dunaj, n. łużycka Dunaj, n. n. Dunaj Fluss bei Peitz, rzeka w pow. Chociebuż, Łużyce Dolne. (XXV).

Dunaj Fluss p. Dunaj.

Dunajek, dawniej Zalesie, n. n. Duneyken, obecnie Duneiken, wieś w pow. Olecko, rej. Gąbin, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1905 r. Polaków 77. (XXX).

Dunajek Mały, n. n. Klein Duneyken, obecnie Duneiken, wieś w pow. Gołdap, rej. Gąbin, Pr. Wsch. (XXX).

DREZNO, Saksonia. Grób na cmentarzu drezdeńskim poety polskiego Kazimierza Brodzińskiego oraz gen. Woyczyńskiego.

Dunajek Wielki, n. n. Gross Duneyken, obecnie Duneiken, wieś w pow. Gołdap, rej. Gąbin, Pr. Wsch. (XXX).

Duneiken p. Błędowo.

Duneiken p. Błędówko.

Duneiken p. Dunajek.

Duneiken p. Dunajek Mały.

Duneiken p. Dunajek Wielki.

Duneyken p. Dunajek.

Dungen p. Dungi.

Dungi, n. n. Dungen, wieś w pow. Ostróda, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 68. (XXX).

Duniewo, n. n. Dünow, wieś w pow. Kamień, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Duninowo, n. n. Dünnow, wieś w pow. Słupsk, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Dunzig p. Duńsko.

Duńczycy w Niemczech żyją w południowym Szlezwigu a ośrodkiem ich życia narodowego jest miasto Flensburg. Jest ich około 20 000. Organizacjami ich są — Schleswiger Verein, opierający się na tradycji Gruńdtwiga a pracujący przede wszystkim w dziedzinie kulturalnej, dalej założony w r. 1926 na wzór Centrali Związku Polaków w Niemczech Duński Sekretariat Generalny, załatwiający jako centralne biuro wszystkie ogólne sprawy mniejszościowe, a więc obrona prawna, udzielanie informacyj itp. Szkolnictwem zajmuje się Duńskie Towarzystwo Szkolne, posiadające 10 prywatnych szkół oraz 12 ochronek duńskich. Centralną organizacją młodzieży duńskiej w Szlezwigu jest „Südsleswigske Ungdomsforeningen", obejmującą towarzystwa młodzieży, to-

warzystwa sportowe, kościelne oraz harcerzy. Młodzież posiada własny dom. Duże znaczenie posiada praca Towarzystwa Bibliotecznego, mieszczącego się w domu duńskim t zw. „Flensborg Hus" w Flensburgu. Towarzystwo korzysta z auta bibliotecznego, które objeżdża wioski, wioząc ze sobą książki oraz pisma duńskie do wypożyczenia. Duńczycy są wyznania protestanckiego i posiadają kilku pastorów Duńczyków. Wielkie znaczenie w życiu Duńczyków w Rzeszy posiada śpiew, którego krzewieniem zajmują się towarzystwa śpiewacze. Organizacjami zawodowymi są towarzystwa rolnicze, towarzystwa kredytowe, towarzystwo rzemieślnicze oraz Union Bank, spółdzielnia duńska we Flenburgu. Organizacjami towarzyskimi są Borger Forening, założony w r. 1835 a którego członkami byli królowie duńscy, dalej Knuds Gilde, najstarsze towarzystwo strzelców w Skandynawii, wreszcie towarzystwo wioślarzy. We Flensburgu wychodzi jedyny dziennik duński w Rzeszy „Flensborg Avis", wydający poza tym raz na miesiąc informator o Duńczykach w Szlezwigu południowym w języku niemieckim p. t. „Der Schleswiger".

Z Polakami w Niemczech Duńczycy współpracowali jeszcze przed wojną a po wojnie węzły przyjaźni zostały jeszcze mocniej zacieśnione. Duńczycy należą do Związku Mniejszości Narodowych w Niemczech i razem z Polakami wystąpili z Kongresu Mniejszościowego w r. 1927. Współpraca jest żywa i przyjacielska. (Fot. str. 184). Literatura: Skala-Bogensee „Mniejszości narodowe w Niemczech". Berlin 1929 „Der Schleswiger", „Kulturwehr", „Polak w Niemczech".

Duńsko, n. n. Dunzig, miejscowość w pow. Wkra, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Duńsko, n. n. Dunzig, rzeka w pow. Szczecin, Pom. Nadodrzańskie. (VIII).

Dupie, n. n. Dünten See, jezioro w pow. Ryngwałd, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz.

Dupken p. Dupki.

Dupki, n. n. Dupken, obecnie Lindensee, wieś w pow. Jańsbork, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków 212. (IX).

DREZNO, Saksonia. Chór polski „Szopen".

Durag czyli Duryny, n. n. Döhringen, wieś w pow. Ostróda, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków we wsi 75, we dworze Polaków 115. (XXX).

Durowo, n. n. Dorow, wieś w pow. Ryngwald, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Duryny p. Durag.

Dusina, n. n. Düssin, wieś w pow. Kamień, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Duszniki, n. n. Reinerz, miasto w rej. Wrocław, u stóp Sudetów, na lewym brzegu Bystrzycy Kładzkiej, 3 300 mieszkańców, wyroby drzewne, o 1,5 km na płd. leży zakład kąpielowy tejże nazwy (Bad Reinerz) z 13 źródłami szczawy alkalicznej, 366 m n. p. m. (XVII).

Duttken p. Dudki.

Duża Łatana p. Łatana Duża.

Duże Lesiny p. Lesiny Duże.

Duże Spaliny p. Spaliny Duże.

Duże Ramzy p. Ramzy Wielkie.

Duży Przeździęk p. Przeździęk Duży.

Duży Sasek p. Sasek Duży.

Dübow p. Dybowo.

Dübsow p. Dobieszewo.

Dübsow Lesnie p. Dubieszewo Leśnie.

Dümen p. Dymino.

Dünen p. Akmeniszki.

Dünen p. Łyse.

Dünen p. Łysiny.

Dünenfeld p. Cisowa.

Dünnow p. Duninowo.

Dünnwald, przedmieście Kolonii w Nadrenii. Kurs języka polskiego.

Dünow p. Duniewo.

Düpten p. Dubie.

Düpten p. Dupie.

Dürlettel p. Lutołek Suchy.

Dürnstein p. Kamień Suchy.

Dürrenheim p. Duisburg-Dürrenheim.

Dürrheim p. Plonia.

Dürrkamitz p. Kamień Suchy.

Dürrwalde p. Niekarm.

Dürrwangen p. Wola.

Düsseldorf, miasto rejencyjne w Nadrenii przy ujściu rzeki Düssel do Renu. Miasto przemysłowe. Fabryki wagonów, odlewnie żelaza, przędzalnie, garbarnie i farbiarnie. Duże skupienie Polaków. Oddział Związku Polaków w Niemczech. Oddział Polek. Polskie Towarzystwo Szkolne. Kurs języka polskiego. Towarzystwo św. Rocha. Towarzystwo św. Wojciecha. Towarzystwo Śpiewu „Polonia". Towarzystwo Młodzieży. W parafii św. Apolinarego Polaków zgóra 1 000. Nab. polskie raz w miesiącu odbywają się w kaplicy Domu Sierót. Do r. 1932 nab. polskie odbywały się co tydzień. Zniesiono je rzekomo z powodu braku miejsca. (Fot. str. 181).

Düsseldorf-Eller, przedmieście Düsseldorfu. Polaków około 300. Towarzystwo św. Piotra i Pawła oraz Towarzystwo św. Gertrudy. Nab. polskie 2 — 3 razy do roku. W r. 1930 w czasie procesji Bożego Ciała zabroniono Polakom modlić się i śpiewać po polsku.

Düsseldorf-Gerresheim, przedmieście Düsseldorfu. Polaków zgóra 300. Towarzystwo św. Tadeusza(zlikwidowane w r. 1933). Bractwo Różańca św. Nab. polskie 3 — 4 razy do roku w kościele parafialnym św. Małgorzaty.

Düsseldorf-Holzheim, miejscowość w rej. Düsseldorf w Nadrenii, osiedle polskich robotników rolnych, wyłącznie obywateli polskich. Filia Polskiego Towarzystwa Szkolnego na obwód rej. Düsseldorf. Kurs języka polskiego. Zw. Polaków w Niemczech. Tow. św. Piotra i Pawła. (XVII).

Düssin p. Dusina.

Dwor p. Dwór.

Dworackie, n. n. Dworatzken, obecnie Herrendorf, wieś w pow. Olecko, rej. Gąbin, Pr. Wsch. Wg. spisu z 1905 r. Polaków 160. (XXX).
Dworatzken p. Dworackie.
Dworek, n. n. Höfchen, wieś, dwór w pow. Sztum, rej. Kwidzyn, Pr. Wsch. Wg. spisu z 1905 r. Polaków 4. (XXX).
Dworek Stary, n. n. Althöfchen, wieś, dwór w pow. Skwierzyna, rej. Piła, Krajna. Wg. spisu z 1910 r. Polaków we dworze 29. (XIX).
Dworskie Wały, n. n. Hofdamm, dwór w pow. Gryfów, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu z 1905 r. Polaków 22. (IX).
Dwory polskie w Niemczech znajdują się dziś już jedynie w Prusach Wschodnich, na Ziemi Malborskiej. Poza tym jednak w wielu dworach wiejskich w w Prusach Wschodnich oraz na Pomorzu Nadodrzańskim spotkać można wiele pamiątek polskich, świadczących o polskim szlacheckim pochodzeniu obecnych właścicieli.
Dwór, n. n. do 1934 r. Dwor, obecnie Dorfmitte, wieś w pow. Racibórz, Śl. Opolski. (XVI, XXVIII).
Dwór Górny, n. n. Gurnen, miejscowość w pow. Goldap, rej. Gąbin, Pr. Wsch. (XXX).
Dwór Nowy p. Nowydwór.
Dwór Stary, n. n. Altenhof, wieś, dwór w pow. Międzyrzecz, rej. Piła. Wg. spisu ludności z 1910 r. Polaków we wsi 2, we dworze Polaków 26. (XIX).
Dwór Stary, n. n. Althof, wieś w pow. Olsztyn, Pr. Wsch. (IX).
Dwór Stary, n. n. Hansfelde, miejscowość w pow. Człuchów, rej. Piła, Krajna. (IX).
Dwór Stary, lub Janopole, n. n. Hansfelde, miejscowość w pow. Wałcz, rej. Piła, Krajna. (VIII, XIX).
„Dwujęzyczni", sztuczne pojęcie, wprowadzone w roku 1905 przy spisie ludności Rzeszy w formularzach urzędowych spisu.
Dybowen p. Dybowo.
Dybowo, n. n. Dübow Vw., osada w pow. Sławno, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Dybowo, n. n. Diebowen, obecnie Diebauen, wieś w pow. Olecko, rej. Gąbin, Pr. Wsch. Wg. spisu z 1905 r. Polaków 122. (XIV, XXX).

DUDZIARZ polski z Wielkiej Dąbrówki na Pograniczu Polud.

DUDZIARZ polski z Sandersdorf (Ziemie Polabskie).

Dybowo, n. n. Diebowen, obecnie Dommelhof, wieś w pow. Ządzbork, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. (XIV).
Dybowo, n. n. Dybowen, obecnie Diebau, wieś w pow. Jańsbork, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu z 1910 r. Polaków 224. (XIV).
Dybowo, n. n. Schützendorf, wieś w pow. Szczytno, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu z 1910 r. Polaków 440. (XXX).
Dybrzno lub Dobrzno, n. n. Dobrin, wieś, dwór w pow. Złotów, rej. Piła, Krajna, położone nad jeziorem o tej samej nazwie. (VIII, XIX).
Dybrzno, n. n. Stadtsee, jezioro graniczne między powiatami Człuchów i Złotów w rej. Piła, Krajna. (VIII).
Dyck p. Dykowo.
Dyck p. Strączno.
Dyki p. Dykowo.
Dykowo, n. n. Dyck, wieś w pow. Wałcz, rej. Piła, Krajna. (IX).
Dykowo lub Dyki lub Dzikowo, n. n. Dyck, wieś, dwór w pow. Wałcz, rej. Piła, Krajna. (XIX).
Dylaki, n. n. do 1936 r. Dyloken, obecnie Thielsdorf, wieś w pow. Opole, Śląsk. Wg. spisu z 1910 r. Polaków 653. (XVI, XXVI, XXVIII).
Dylewo, n. n. Döhlau, wieś w pow. Ostróda, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu z 1910 r. Polaków 392. (XXX).
Dyloken p. Dylaki.
Dymer, n. n. Dimmern, wieś w pow. Szczytno, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. (XXX).
Dymino, n. n. Dümen See, jezioro w pow. Człuchów, rej. Piła, Krajna. (VIII).
Dyngus albo śmigus albo polewaczka, obyczaj wielkanocny, który zachował się do dziś dnia na Śląsku Opolskim, Pograniczu oraz Prusach Wschodnich, częściowo na Łużycach.
Dyrłowo p. Derłów.
Dyrszkowice, n. n. do 1935 r. Dirschkowitz, obecnie Dirschkenhof, wieś w pow. Głubczyce Śl. Opolski. (XVI).
Dyrwągi p. Wola.
Dyrygenci polscy w Niemczech prowadzą robotę śpiewaczą na wszystkich terenach Rzeszy, zamieszkałych przez Polaków. Praca dyrygenta jest ciężka

ale piękna. Po pracy zawodowej, wieczorem, jedzie (przeważnie rowerem) dyrygent do odległej wioski, gdzie w świetlicy ćwiczy chór w śpiewie polskim. Każdy dyrygent posiada kilka drużyn śpiewaczych Rodła, które w ciągu tygodnia objeżdża. Znaczenie pracy dyrygenta w życiu narodowo-kulturalnym Polactwa w Rzeszy jest duże, śpiew bowiem łączy i podnosi ludzi na duchu. P. też Śpiewactwo polskie w Niemczech.

Dytmarów, n. n. Dittersdorf, wieś w pow. Prudnik, Śl. Opolski. Wg. spisu z 1910 r. Polaków 42. Nab. polskie zniesiono. (XXVI).

Dywity, n. n. Diwitten, wieś w pow. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu z 1910 r. Polaków 328. Nab. polskie odbywają się co niedzielę. (XXX).

Dzbany, n. n. Krugsdorf, wieś, dwór w pow. Wkra, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu z 1905 r. Polaków 8. (IX).

Dzech p. Dziech.

Dzechenberge p. Dziechne Góry.

Dzechlin p. Dziechlino.

Dzegowo, n. n. Degow, wieś w pow. Kołobrzeg-Korlino, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Dziadtken p. Dziatki.

Dziarnowen p. Dziarnowo.

Dziarnowo, n. n. Dziarnowen, obecnie Reuss, wieś w pow. Ełk, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. (XXX).

DUISBURG-Hochfeld (Nadrenia). Kurs języka polskiego.

DUESSELDORF, Nadrenia. Towarzystwo Młodzieży Polskiej.

Dziarnówko, n. n. Klein Sehren, wieś w pow. Susz, rej. Kwidzyn, Pr. Wsch. (IX).

Dziarny, n. n. Gross Sehren, wieś w pow. Susz, rej. Kwidzyn, Pr. Wsch. (XXX).

Dziatki, n. n. Dziadtken, obecnie Jagdwiesen, wieś w pow. Jańsbork, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. (XXX).

Dziech, n. n. Dzech, obecnie Seehof, wieś w pow. Lębork, rej. Koszalin, Kaszuby. (I, VIII).

Dziechlino, n. n. Dzechlin, obecnie Oberlischnitz, wieś w pow. Lębork, rej. Koszalin, Kaszuby. (I).

Dziechne Góry, n. n. Dzechen Berge, góry w pow. Lebork, rej. Koszalin, Kaszuby. (VIII).

Dzieci polskie w Niemczech są największym skarbem Polactwa w Rzeszy. Uczeni niemieccy stwierdzają, iż przyrost naturalny wśród ludności polskiej na wschodnich terenach Niemiec jest największy w całej Rzeszy. To też Polacy w Niemczech walczą przede wszystkim o niedopuszczenie do zgermanizowania swych dzieci. Niestety ilość szkół i ochronek jest znikomo mała, dozwalająca zaledwie kilka procent dziatwy polskiej otoczyć odpowiednią opieką. W wielu wioskach zachowywany jest obyczaj urządzania raz w roku Święta dziecka polskiego. Miesięcznikiem dziatwy polskiej w Rzeszy jest „Mały Polak w Niemczech". (Fot. str. 185).

Dziedzic, n. n. Deetzberg, wzgórze na przedmieściu miasta Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Dziedzic, n. n. Deetzer See, jezioro w pow. Żołdyń, rej. Słubice nad Odrą. (VIII).

Dziedzice, n. n. Deetz, miejscowość w pow Żołdyń, rej. Słubice nad Odrą. (VIII).

Dziedzice, n. n. Sedschütz, wieś w pow. Prudnik, Śl. Opolski. Wg. spisu z 1910 r. Polaków 1 084. (XXVI).

Dziedzinkau p. Dziedzinków.

Dziedzinka, n. n. Dziedzinka, obecnie Olgahof, część wsi Jaryszów, w pow. Strzelce, Śl. Opolski. (XVI).

Dziedzinków, n. n. Dziędzinkau, obecnie Olgahöh, wieś w pow. Gliwice, Śl. Opolski. (XVI, XXVIII).

Dziekaństwo, n. n. do 1935 r. Dziekanstwo, obecnie Dechantsdorf, wieś w pow. Opole, Śląsk. Wg. spisu z 1910 r. we wsi sami Polacy w liczbie 200. (XVI, XXVIII).

Dzielau p. Dzielów.

Dzielna, n. n. Dzielna, obecnie Grenzingen, wieś w pow Dobrodzień, Śl. Opolski. (XVI, XXVIII).

Dzielnica, nazwa używana w organizacji Związku Polaków w Niemczech. Związek Polaków w Niemczech jest podzielony na pięć Dzielnic Patrz Związek Polaków w Niemczech.

Dzielnica, n. n. do 1935 r. Dzielnitz, obecnie Füllstein, wieś w pow. Koźle, Śl. Opolski. Wg. spisu z 1910 r. Polaków 436. (XVI, XXVI, XXVIII).

Dzielnitz, p. Dzielnica.

Dzielów, n. n. do 1935 r. Dzielau, obecnie Teilbach, wieś w pow. Koźle, Śl. Opolski. Wg. spisu z 1910 r. Polaków 339. (XVI, XXVIII).

„Dziennik Berliński", pismo dla Berlina i Ziem Połabskich, założone w r. 1894, jest jedynym dziennikiem polskim w Niemczech środkowych. Adres redakcji i administracji: Berlin W. 35, Potsdamer Strasse 61, telefon 21 42 46. P. również Prasa polska w N. (Fot. str. 187).

Dziennik Raciborski, pismo codzienne, założone przed wojną przez adwokata Rostka. Obecnie ukazuje się w wydawnictwie „Nowin" w Opolu, jako odbitka „Nowin Codziennych". (Fot. str. 189).

Dzień Katolicki p. Dzień Wiary Ojców.

Dzień Matki i Dziecka obchodzony jest przez Polaków w Rzeszy co roku w miesiącu czerwcu. Orga-

nizacje społeczne urządzają specjalne obchody, w których bierze udział dziatwa polska.

Dzień spółdzielczości organizowany jest przez spółdzielnie polskie w Rzeszy w grudniu, który to miesiąc w, Kalendarzu Związku Polaków w Niemczech przeznaczony jest na propagandę spółdzielczości. Poza tym dnia 31 października każdego roku urządza sie Dzień Oszczędności.

Dzień Wiary Ojców odbył się 8 marca 1930 r. w Herne na Westfalii. Odtąd zwyczaj urządzania Dnia Wiary Ojców jako wielkiej manifestacji religijno-narodowej przyjął się wśród Polactwa w całej Rzeszy.

Dziergowice, n. n. do 1931 r. Dziergowitz, obecnie Oderwalde, wieś w pow. Koźle, Śl. Opolski. Wg. spisu z 1910 r. Polaków 1 671.

W Dziergowicach dnia 11 3 1938 r. w nocy potlukli nieznani sprawcy marmurową tablice na krzyżu przydrożnym. Po tygodniu krzyż został rozebrany zarządzeniem gminy w porozumieniu z policją. Ma być postawiony nowy, lecz już z napisem niemieckim.

Dnia 4 11 1938 r. pozdejmowano stacje Męki Pańskiej w kościele w Dzierzgowicach i jeszcze ich nie zawieszono z powrotem. Widocznie będą zmieniać napisy polskie na niemieckie.

W Dziergowicach przy drogach i przy kościele na 5 krzyżach były napisy polskie: 1. Przy drodze z Dziergowic do Solarni. Fundatorzy Chrząszcz i żona jego. Napis zasmarowano przed pół rokiem cementem. — 2. Na drodze z Dziergowic do Kolonii Podświecie. Fundatorzy Józef i Marja Maukulik prosza przechodniów o pobożne „Ojcze nasz!" i „Zdrowaś Mario za dusze w czyśćcu". Tablica była marmurowa. Wyrąbano ją i zastąpiono tablicą z napisem niemieckim. — 3. Na drodze Dziergowice — Przewozie. Napis: „O wy wszyscy, którzy tą drogą idziecie, uważajcie, jeżeli boleść wasza jest tak wielka, jako boleść moja." Fundatorzy Simon i Maria Niklas. Napis zamieniono na niemiecki. — 4. Na cmentarzu obok kościoła. Wmurowaną tablicę z polskim napisem wyrąbano. — 5. Koło kościoła od strony probostwa. Napis: „Jam jest Zmartwychwstanie i Żywot, kto we mnie wierzy, nie umrze na wieki." Fundatorzy Wincent i jego żona Paulina Graboń. Napis zmieniono. (XVI, XXVIII).

Dziergowitz p. Dziergowice.

Diersken p. Dzierzki.

Dzierzążna, lub Dzierzażno, n. n. Gresonse, wieś, dwór w pow. Złotów, rej. Piła, Krajna. Wg. spisu z 1905 r. Polaków 41. (XIX).

Dzierzążno p. Dzierzążna.

Dzierzgonia, rzeczka na ziemi Malborskiej. (XXIX).

Dzierzgoń lub Kiszpork, n. n. Christburg, miasto w pow. Sztum, rej. Kwidzyn, Pr. Wsch. Wg. spisu z 1905 r. Polaków 78. W r. 1236 Polacy zwyciężają Prusaków pod Dzierzgoniem. 3 000 mieszk., szczątki zamku.

Patrz również ks. Wł. Łęga „Ziemia Malborska" Wyd. Inst. Bałt. Toruń — 1933. (XVII).

Dzierzki, n. n. Diersken, obecnie Althöfen, wieś w pow. Nibork, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu z 1910 r. Polaków 31. (XXX).

Dzierzno Małe, n. n. Klein Drensen, wieś w pow. Nadnoteckim, rej. Piła, Krajna. (XIX).

Dzierzno Wielkie, n. n. Gross Drensen, wieś w pow. Nadnoteckim, rej. Piła, Krajna. (XIX).

Dzierzążeńko, n. n. Drensen See, jezioro w pow. Nadnoteckim, rej. Piła, Krajna. (VIII).

Dzierżażnik, nazwany też Osowo, n. n. Hopfenkrug, osada w pow. Bytów, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (IX).

Dzierżążnia, n. n. Drensen Fliess, rzeka w pow. Nadnoteckim, rej. Piła, Krajna. (VIII).

Dzierżno, n. n. do 1936 r. Sersno, obecnie Stauwerder,

DUŃCZYCY. Doroczny zjazd Duńczyków z południowego Szlezwigu we Flensburgu 7 VI 1936.

wieś w pow. Gliwice, Śl. Opolski. Wg. spisu z 1910 r. Polaków 572. (XVI, XXVI, XXVIII).

Dzierżno Dolne i Górne, n. n. do 1936 r. Nieder- und Ober-Sersno, obecnie Nieder- und Ober-Stauwerder, osady przy wsi Dzierżno, w pow. Gliwice, Śl. Opolski. Wg. spisu z 1910 r. Polaków 72.

Dzierżysławice, n. n. Dirschelwitz, wieś w pow. Prudnik, Śl. Opolski. Wg. spisu z 1910 r. Polaków 675. (XX, XXVI).

Dziewcza, n. n. Maieberg, góra w pow. Szczecinek, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Dziewicze, n. n. Dewitz See, jezioro w pow. Drawsko, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Dziewicze, n. n. Jungfern See, jezioro w pow. Drawsko, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Dziewięćwłók, n. n. Neuhuben, wieś w pow. Sztum, rej. Kwidzyn, Pr. Wsch. Wg. spisu z 1905 r. Polaków 65. W czasie plebiscytu za **Polską** głosowało 76 proc. (XXIX).

Dziewin, n. n. Magdeburg, stolica prow. Saksonii oraz rej. dziewińskiej, nad rzeką Łabą. 286 041 mieszk. Katedra z 13 wieku. Znaczny przemysł, warsztaty żeglugi, fabryki maszyn i lokomobil, armatur i manometrów, ożywiony handel, jarmarki rolnicze. Rej. dziewińska ma 11 512 km kw. i 1 245 508 mieszk. 5 pow. miejskich i 14 wiejskich. W czasie wojny w D. więziony był J. Piłsudski. (XVII).

Dziewkowice, n. n. do 1937 r. Schewkowitz, obecnie Frauenfelde, wieś w pow. Strzelce, Śl. Opolski. Wg. spisu z 1910 r. Polaków we wsi 801 na 827 mieszk., we dworze Polaków 160 na 167 mieszk. Dnia 10 lipca 1938 r. miało się odbyć w Dziewkowicach błagalne nab. polskie o ochronę przed gradem. Nab. zostało urzędowo zakazane z powodu możności zatarasowania drogi (Strassenverkehrs-

stockung). Dziewkowice nie leżą przy jednej z głównych dróg, lecz przy drodze bocznej. (XVI, XXVI, XXVIII).

Dzieża, n. n. do 1937 r. Diehsa, obecnie Altmarkt, osada w pow. Rozbórk, rej. Lignica, Śląsk. (IX).

Dzięcielec, n. n. Zinzelwitz, obecnie Spechtshagen, wieś, dwór w pow. Lębork, rej. Koszalin, Kaszuby. Wg. spisu z 1905 r. we wsi Polaków 10, we dworze Polaków 8. (VIII, IX).

Dzięgiele, n. n. Dzingellen, obecnie Dingeln, wieś w pow. Olecko, rej. Gąbin, Pr. Wsch. Wg. spisu z 1905 r. Polaków 33. (XIV).

Dzięgiele, n. n. Dzingellen, obecnie Dittmannsdorf, wieś w pow. Goldap, rej. Gąbin, Pr. Wsch. (XIV).

Dzikowo p. Dykowo.

Dzingellen p. Dzięgiele.

Dziurdziewo, n. n. Thalheim, wieś w pow. Nibork, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu z 1910 r. Polaków 207. (XXX).

Dziwna, n. n. Dievenow, wieś w pow. Kamień, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Dziwna, n. n. Dievenow, rzeczka, dopływ Odry, płynąca na granicy powiatów Uznam-Wolyń i Kamień. (VIII).

Dzwina p. Dźwina.

Dzwonowo p. Jesionowo.

Dzwonowo, n. n. Schönebeck, wieś w pow. Zadzko, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu z 1905 r. Polaków 4. (VIII).

Dzwonowo, n. n. Schönow, wieś w pow. Randów, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (IX).

Dzwonowe Góry, n. n. Glocken Berge, góry w pow. Zadzko, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Dzwonów, n. n. Schönow, wieś w pow. Perzyce, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu z 1905 r. 1 Polak. (VIII).

Dzwony kościelne w wielu wioskach na Śląsku Opolskim, Pograniczu i Prusach Wschodnich noszą napisy polskie, jako że ufundowane zostały przez Polaków. Słynną stała się sprawa dzwonów w Czyszkach w powiecie kozielskim na Śląsku Opolskim w r. 1937, kiedy to nie zezwolono z powodu rzekomo zbyt wielkiego ciężaru dzwonów na zawieszenie dzwonów z napisami polskimi na wieży kościelnej. Dopiero po spiłowaniu napisów polskch można było dzwony zawiesić.

Dzwońca, n. n. Schöneberg, wieś, dwór w pow. Zadzko, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu z 1905 r. Polaków 21. (IX).

Dźwiersztyn, n. n. Schwirgstein, wieś w pow. Szczytno, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu z 1910 r. Polaków 186. (XXX).

Dźwina, n. n. Dzwina, miejscowość w pow. Babimost, rej. Piła. (IX).

Dźwierzuty, n. n. Mensguth, wieś, dwór w pow. Szczytno, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu z 1910 r. Polaków we wsi 534, we dworze Polaków 117. W kościele św. Trójcy co drugą niedzielę Msza św. polska z kazaniem i śpiewem polskim. Gorzkie Żale, Droga Krzyżowa i Różaniec po polsku. Dzieci przygotowuje się do Sakramentów św. w języku niemieckim. (XXX).

DZIECI polskie w Niemczech. Odbitka strony „ABC dziatwy polskiej w Niemczech".

E

Ebardshof p. Komorowo.
Ebendorf (Ostpr.) p. Olszyny.
Ebenfelde p. Pisanica.
Ebenrode p. Stołupiany.
Ebersdorf p. Grocholub.
Ebersheide p. Świniowice.
Eckartsberga, miasto pow. w Saksonii. Kurs jęz. pol.
Eckartsberge p. Ekiertowo.
Ecke p. Kąty.

DZIENNIK BERLIŃSKI

„Berliner Tageblatt"

Rok XLV — Berlin, d. 3 VI 1939 — Nr. 125

Uznanie Ludowi Polskiemu
za godną postawę w ciężkich dniach spisowych

wyraziła Rada Naczelna Związku Polaków w Niemczech

Ulica Ks. Dr. Domańskiego w Bielsku

Nowe wydalenie

Stanowisko rządu polskiego popiera cały naród

Komisarz Mołotow o polityce Rosji Sowieckiej

DZIENNIK Berliński, strona tytułowa jedynej polskiej gazety codziennej Ziem Połabskich. Pod nagłówkiem znajduje się z nakazu władz podtytuł niemiecki: „Berliner Tageblatt".

Eckersberg p. Okartowo.
Eckersdorf p. Wojnowo.
Eckertsdorf p. Wojnowo.
Eckwald p. Roklas.
Eduardsfelde p. Świdrówko.
Eggesin p. Kcynia.
Egsow p. Kczewo.

Ehestandsdarlehn, zapomoga państwowa dla wstępujących w stan małżeński obywateli niemieckich, oparta na ustawie o zmniejszaniu bezrobocia z 1 czerwca 1933 (rozporządzenia wykonawcze z 20 VI. z 26 VI, z 2 XII 1933, z 28 III 1934 i z 24 I 1935). Zapomoga wypłacana jest w bonach do wysokości tysiąca marek. Bony te uprawniają do zakupu mebli, sprzętów domowych itp. Zapomoga ma formę bezprocentowej pożyczki, spłacanej w wysokości 1% miesięcznie, przy czym za każde urodzone dziecko skreśla się 25% pożyczki, a dalsza spłata może byc wstrzymana na okres 12 miesięcy. Zapomogę małżeńską otrzymują tylko ci, którzy przedstawią odpowiednie świadectwo zdrowia.

Ehrbardorf p. Erbernia.
Ehrenfeld p. Gosławice.
Ehrenfeld p. Gosławska Kolonia.
Ehrenfeld p. Sławne Pole.
Ehrenforst p. Sławięcice.
Ehrenhöhe p. Dobrosławice.
Ehrenwalde p. Makosieje.
Ehrlichshausen p. Kamieńsko.
Eibenau p. Wężewo.
Eibengründe p. Czyżki.
Eichberg p. Dembowiec.
Eichberg p. Dębo Góra.
Eich Berg p. Dębowa Góra.
Eichberge p. Dębiniec.
Eichborn p. Chudoba.
Eichdamm p. Dąbrówka.
Eiche p. Noglo.
Eichelhof p. Sowisna.
Eichelmühle p. Sojka.
Eichelswalde p. Świniecko.
Eichen p. Dąbrowa.
Eichen p. Dąbrówka Ługniańska.
Eichen p. Dębie.
Eichen p. Kalinówek.
Eichenau p. Dąbrowa.
Eichendorf p. Dąbrówka.
Eichendorf OS. p. Dąbrówka Dolna.
Eichendorfmühl p. Brzeźnica.
Eichendorf Vorstadt p. Danielec i Oracze.
Eichenforst p. Dąbrowa.

Eichengrund p. Rosowice.
Eichenhorst p. Dębina.
Eichenhöh p. Dąbrowa.
Eichenkamp p. Kłapacz.
Eichenkamp p. Smolnica.
Eichenried p. Golszowice.
Eichensee p. Dąbrowskie.
Eichenteich p. Dąbrownik Młyn.
Eichfier p. Wołowe Lasy.
Eichforst p. Szubienik.
Eichgrund p. Baki.
Eichgrund p. Dąbrowica.
Eichhagen p. Poborszów.
Eichhammer p. Dębska Kuźnia.
Eichhorn p. Szczecinki.
Eichhöhe p. Koczarki.
Eichicht p. Kamionka.
Eichmedien p. Nakomiady.
Eichrode p. Roszowski Las.
Eichstätten p. Dąbrówka.
Eichtal p. Dąbrówka Górna.
Eichthal p. Dębówko.
Eichungen p. Dębowa.
Eichwege p. Głowczyce.
Eichwege p. Gosławice.
Eichweide p. Dębie.
Eichwerder p. Dąbrowa.
Eickel p. Wanne-Eickel.
Eickfier p. Ekfir.
Eickstedt p. Dębno Dobiesława.
Eigen p. Bottrop-Eigen.

Dziennik Raciborski

Pismo poświęcone sprawom ludu polskiego w Niemczech i sprawom lokalnym Raciborza i powiatów sąsiednich

Opole G. Śl.

Numer 16 Piątek, 21 stycznia 1938 r. Rocznik 19

Świętem polskiej pieśni kolędowej

będzie niedzielny Zjazd Śpiewaków Śląska Opolskiego w Raciborzu

Chłop polski

W kilku wierszach...

Sejmik Dzielnicy V w Zakrzewie

Dar ślubny Prezydenta R. P.

DZIENNIK Raciborski, pierwsza strona gazety, wychodzącej na Śląsku Opolskim.

KULTURWEHR

Zeitschrift für Volkstumsfragen

Dezember 1934

Dr. B. v. Openkowski

Reichserbhofgesetz und nationale Minderheiten

Kommentar und Erläuterungen des Gesetzes

Wie sich aus dem ersten Satz der Präambel des Reichserbhofgesetzes.

„Die Reichsregierung will unter Sicherung alter deutscher Erbsitte das Bauerntum als Blutquelle des deutschen Volkes erhalten"

ergibt, ist das Reichserbhofgesetz ein deutsches Volkstumsgesetz. Dass dies der Fall ist, ergibt sich auch aus der ganzen Tendenz und dem weiteren Inhalt des Gesetzes, so unter anderem auch aus der Bestimmung des § 5 Absatz 1 und 2 Ziffer 3, wonach der Reichsminister für Ernäh-

ERBHOFGESETZ. Czasopismo Zw. Mniejszości Narodowych w Rzeszy „Kulturwehr" poświęciło numer grudniowy z 1934 r. zagadnieniu stosunku mniejszości narodowych w Rzeszy do ustawy o zagrodach dziedzicznych.

Eil, miejscowość w Nadrenii. Skupienie Polaków. Towarzystwo Młodzieży.
Einhof p. Świętoszowice.
Einhof Ziegelei p. Grabie.
Einöde p. Pustki.
Eisenbrück p. Żelazowy Mostek.
Einsiedel OS. p. Sława.
Einsiedel p. Poznowice.
Einsiedel p. Wiesiądry.
Eintopf, wprowadzony przez nacjonalsocjalizm w Rzeszy zwyczaj obiadu z jednego dania w każdą pierwszą niedzielę miesiąca od października do marca, kiedy odbywa się zbiórka na pomoc zimową (Winterhilfswerk — W. H. W.). W niedzielę taką, zwaną „Eintopfsonntag", wszyscy Niemcy dla zamanifestowania solidarności narodowej są zobowiązani spożyć obiad, złożony z jednego dania (Eintopfgericht) a zaoszczędzone na tym obiedzie pieniądze wpłacić do N. S.-Volkswohlfahrt. Tegoż dnia również restauracje wydają obiady tylko z jednego dania.
Eisenack p. Czaczkowo.
Eisenau p. Żelazna.
Eisenhammer p. Borecka Kuźnia.
Eisenhammer p. Zielony Most.
Eisenwerk p. Ruda.
Eisermühl p. Staświny.
Ejtkuny, n. n. Eydtkuhnen, obecnie Eydtkau, miasto w pow. Stołupiany, Pr. Wsch. 5 500 mieszk., warsztaty kolejowe. (XVII).
Ekfir, n. n. Eickfier, wieś w pow. Człuchów, rej. Piła, Krajna. (XIX).
Ekiertowo, n. n. Eckartsberge, dwór w pow. Wałcz, rej. Piła, Krajna. Wg. spisu z 1910 r. Polaków 43. (XIX).
Elberfeld, miasto w rej. Düsseldorf, Nadrenia, położone nad rzeką Wupper. Jedno z największych miast fabrycznych w Niemczech. Obok Barmen, z którym Elberfeld graniczy, główne ognisko przemysłu bawełnianego. Pracuje tu wielu Polaków. Oddział Związku Polaków w Niemczech. Tow. „Zgoda" św. Stanisława. Raz na kwartał w kaplicy katolickiego Domu Chorych Msza św. z kazaniem i śpiewem polskim.
Elbing p. Elbląg.
Elbing p. Elblążka.
Elbing Oberländischer Kanal p. Elbląski Kanał.
Elba p. Łaba.

Elbe p. Łaba.
Elbląg, n. n. Elbing, miasto powiatowe w rej. Kwidzyn, Pr. Wsch., położone nad rzeczką Elbląską. Miasto fabryczne, warsztaty okrętowe. (XVII, XXIX).
Elbląski Kanał, n. n. Elbing Oberländischer Kanal, łączy jezioro Druzno z miastem Elblągiem i Delta Nogatu. (XVII).
Elbląska, n. n. Elbing, rzeka w Prusach Wschodnich, wypływa z jeziora Druzno, ujście do Zalewu Świeżego. (XVII).
Elchniederung p. Nizinny Powiat.
Elgenau p. Elgenowo.
Elgenowo, n. n. Elgenau, wieś, dwór w pow. Ostróda, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu z 1910 r. we wsi Polaków 471, we dworze Polaków 289. (XXX).
Elgnowo, n. n. Gilgenau, wieś, dwór w pow. Szczytno, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu z 1910 r. Polaków we wsi 39, we dworze Polaków 224. (XXX).
Elgnówko, n. n. Gilgenau, wieś w pow. Ostróda, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu z 1910 r. Polaków 278. (XXX).
Elisenhof p. Sitnowo.
Ellerbrück p. Paczynka.
Ellerholz p. Olszewo.
Ellguth p. Ligota.
Ellguth p. Ligota Bielska.
Ellguth p. Ligota Oleska.
Ellguth v. Gröling p. Ligota Łabędzka.
Ellguth Guttentag p. Ligota Dobrodzieńska.
Ellguth Herzoglich p. Ligota Książęca.
Ellguth Proskau p. Ligota Proskowska.
Ellguth Proskau p. Ligota Nadleśnictwo.
Ellguth Tillowitz p. Ligota Tylowicka.
Ellguth Tost p. Ligota Toszecka.
Ellguth Tschammer p. Ligota Czarnoborowa.
Ellguth Turawa p. Ligota Turawska.
Ellguth Zabrze p. Ligota Zabrzeska.
Elsdorf, miejscowość w Nadrenii, skupienie Polaków. Polskie Tow. Szkolne na obwód rej. Kolonia. Kurs języka polskiego.
Elsenau p. Elzanowo.
Elsenruh p. Kalinowice.
Elster Schwarze und Weisse p. Biała i Czarna Bystrzyca.
Elster Fluss p. Bystrzyca.
Elsterberg p. Srocza Góra.
Elstera p. Bystrzyca.
Elvershagen, wieś, dwór w pow. Ryngwałd, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu z 1905 r. Polaków 11. (IX)
Elzanowo, n. n. Elsenau, wieś, dwór w pow. Człuchów, rej. Piła, Krajna. (VIII, XIX).
Ełk, n. n. Lyck, rzeka w rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Prawy dopływ Biebrzy, początek ma na Mazowszu Pruskim w pow. Gołdap, przepływa pod miastem Ełkiem przez jezioro tejże nazwy, mija Prostki, płynąc wciąż ku południowi i w pow. Szczytno dwoma ramionami uchodzi do Biebrzy, dług. 115 km. (XVII).

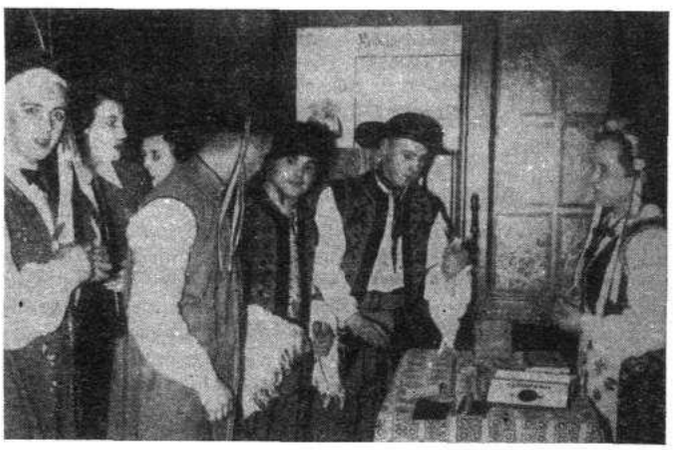

ESSEN, Nadrenia, zabawa ludowa w polskich strojach narodowych urządzona przez Towarzystwo Młodzieży.

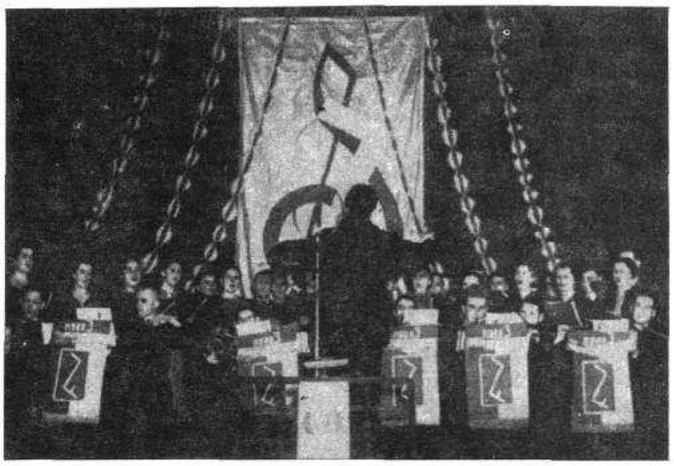

ESSEN. Orkiestra młodzieży i Koła Śpiewu „Dzwon" z Essen w czasie Zjazdu Zw. Polskich Kół Śpiewaczych w Berlinie 16 X 1938.

Ełk, n. n. Lyck, miasto pow. na Mazowszu Pruskim, rej Olsztyn, Pr. Wsch. Położone nad jeziorem tejże nazwy. Mieszk. 13 500, wg. spisu z 1910 r. Polaków 1 401. Powiat Ełk ma 1 128 km kw. i 55 579 mieszk.

W r. 1825 było 88,8 proc. Polaków
W r. 1867 było 78,7 proc. Polaków
W r. 1890 było 58,53 proc. Polaków
W r. 1905 było 57,5 proc. Polaków
W r. 1910 było 51,0 proc. Polaków
W r. 1925 było 12,2 proc. Polaków

W r. 1931 powiat 70, miasto 8 proc. W 16 wieku drukarnia polska szwabacha założona przez Krakowianina Małeckiego. Tu wychodził „Łecki Przyjaciel Ludu" Gizewiusza.
Emigracja p. Wychodźctwo.
Engelstein p. Węgielsztyn.
Engsee p. Ostrówek.
Ente p. Kaczka.
Entmannung p. Sterylizacja.
Entrissene Gebiete, dosłownie wydarte tereny. Nazwa używana często przez prasę niemiecką na określenie ziem, które po wojnie nie weszły w skład Rzeszy.
Enzigsee p. Ińsko.
Enzow p. Jencewo.
Erben p. Orzyny.
Erbernia, n. n. Ehrbardof, wieś w pow. Nadnoteckim, rej. Piła, Krajna. (XIX).
Erbersdorf p. Grocholub.
Erbhof, nazwa niemiecka na zagrodę dziedziczną. Pojęcie prawne. Patrz ustawa o zagrodach dziedzicznych.
Erbhofgesetz p. Ustawa o zagrodach dziedzicznych.
Erbhofrecht, niemieckie prawo dziedziczenia, sprzeczne z polskimi zwyczajami chłopskimi. Niemieckie prawo zwyczajowe ujęte zostało w ustawę o zagrodach dziedzicznych (Reichserbhofgesetz), która obowiązuje również Polaków w Niemczech mimo założonego przez Związek Polaków sprzeciwu. Patrz pod Ustawa o zagrodach dziedzicznych. (Fot. str. 189).
Erbmühle p. Uklęki.
Erbrecht, prawo dziedziczenia określone jest w Rzeszy przede wszystkim przez kodeks prawa cywilnego.

(B. G. B. §§ 1942—2385). Wprowadzenie zagród dziedzicznych w Niemczech spowodowało wydanie osobnych ustaw o dziedziczeniu w rodzinach włościańskich. Ustawy te mają wielkie znaczenie dla Polactwa w Niemczech. Patrz ustawa o zagrodach dziedzicznych.

Erbschein, świadectwo prawnego dziedziczenia, wystawiane spadkobiercom przez władze.

Erdmannen p. Erdmany.

Erdmany, n. n. Erdmannen, wieś w pow. Jańsbork, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu z 1910 r. Polaków 492. (XXX).

Erkenschwick, miejscowość w powiecie Recklinghausen, Westfalia. Większe skupienie Polaków. W parafii św. Józefa Polaków 750. Raz w miesiącu Msza św. z kazaniem i śpiewem polskim. Towarzystwo św. Józefa, Bractwo Różańca św., Oddział Związku Polaków w Niemczech.

Erlau p. Osinowo.
Erle p. Buer-Erle.
Erlen p. Olszowa.
Erlen p. Olszyna.
Erlenau p. Olszewo.
Erlenburg p. Puszyna.
Erlenbusch p. Olszowa.
Erlengrund p. Krzanowice.
Erlengrund p. Maiguniszki Stare.
Erlengrund p. Osina.
Erlenhof p. Draganie.
Erlenhof p. Podlesienie.
Erlenhof p. Podolszyna.
Erlenhof p. Statek.
Erlenhorst p. Sodek.
Erlenhorst p. Wydzirów.
Erlenmühle p. Dabrówka Młyn.
Erlental p. Olszewo.
Erlental p. Zyrkowice.
Erling p. Olszyna.
Erling p. Olszynki.
Ermland p. Warmia.
Ernestinenberg p. Górka.
Erzgebirge p. Rudawy.
Erztal p. Kruszewo.
Erzweiler OS. p. Bziniec Stary.
Eschbach p. Jasionna.
Eschenberg p. Jasiona.
Eschendorf p. Jesiona.
Eschenried p. Lipińskie.
Eschenwalde OS. p. Jasienie.
Eschenwalde p. Jesionowiec.

ESSEN. Sala Nordparku w czasie Zjazdu Młodzieży Polskiej z Westfalii i Nadrenii 13 VI 1937.

Eschenwalde p. Jezinieckie Oledry.

Espen p. Osina.

Essen, miasto powiatowe w rej. Düsseldorf, Nadrenia, położone nad rzeką Ruhrą, 429 257 mieszk. W r. 1854 10 500 mieszk. Olbrzymi swój rozwój zawdzięcza położeniu w samym środku bogatego zagłębia węglowego reńsko-westfalskiego, t. zw. okręgu Ruhry. Olbrzymie fabryki stalowe Kruppa, odlewalnie żelaza, fabryki maszyn, farbiarnie. Jedno z największych skupień Polaków w okręgu Ruhry. Miasto złożone z szeregu dzielnic, jak Essen-Altenessen, Essen-Dellwig, Essen-Karnap, Essen-Katernberg, Essen-Königstede, Essen-Kray, Essen-Kray-Leithe, Essen-Schonnebeck, Essen-Steele, Essen-Stoppenberg.

W śródmieściu Polaków około 2 tys. Oddział Związku Polaków w Niemczech, Oddział Polek, Towarzystwo „Jedność", Tow. Śpiewu „Dzwon", Tow. Panien, Tow. Młodzieńców, Polskie Towarzystwo Szkolne na obwód Düsseldorf. Kurs języka polskiego.

W kościele św. Józefa odbywa się co niedziele dla wszystkich Polaków z Essen-Centrum Msza św. ze śpiewem polskim ale bez kazania. Nab. z kazaniem odbywają się jedynie podczas świąt Bożego Narodzenia, Wielkanocy i Zielonych Świątek. Co miesiąc nieszpory polskie z kazaniem polskim. Tow. św. Józefa, Tow. św. Antoniego, Tow. św. Wojciecha, Bractwo Różańca św. Kobiet, Bractwo Różańca św. Niewiast, Tow. św. Jana, Polski Komitet Kościelny przy parafii św. Józefa. Do r. 1931 odbywała się co niedzielę Msza św. z kazaniem polskim. Skasowano na skutek wyjazdu wikarego mówiącego po polsku. (Fot. str. 191, 192, 193, 196).

Essen-Altenessen p. Altenessen.

Essen-Borbeck, dzielnica Essen. Skupienie polskie. Oddział Związku Polaków w Niemczech. Na cmentarzu w Borbeck spoczywa prezes Dzielnicy III Związku Polaków w Niemczech ś. p. Józef Klonowski. Patrz Klonowski Józef. (Fot. str. 197).

Essen-Dellwig, dzielnica Essen. Polaków około 600. Oddział Związku Polaków w Niemczech. W kościele parafialnym św. Michała co niedzielę Msza św. z kazaniem polskim. Tow. św. Józefa, Bractwo Matek Chrześcijańskich.

Essen-Karnap, dzielnica Essen. Polaków około 150. Oddział Związku Polaków w Niemczech. W kościele parafialnym Najśw. Marii Panny raz do roku Msza św. z kazaniem polskim. Tow. św. Wojciecha, Bractwo Różańca św.

Essen-Katernberg, dzielnica Essen. Polaków około 400. Oddział Związku Polaków w Niemczech, Oddział Polek, Tow. św. Stanisława Kostki, Bractwo Różańca św. W kościele parafialnym św. Józefa do r. 1933 odbywały się nab. polskie 4 razy do roku. W r. 1933 mimo protestów parafian polskich nab. polskie skasowano całkowicie.

Essen-Königstede, dzielnica Essen. Polaków około 150. Oddział Związku Polaków w Niemczech. Tow. św. Piotra. Do r. 1928 nab. polskie odbywały się w kościele św. Wawrzyńca. Od r. 1938, kiedy nab. polskie całkowicie skasowano, Polacy chodzą do kościoła św. Barbary w Essen-Kray, oddalonego o 6 km od Essen-Königstede.

Essen-Kray, dzielnica Essen. Polaków około 400. Oddział Związku Polaków w Niemczech, Oddział Polek, Tow. św. Marcina, Bractwo Różańca św., Tow. Śpiewu „Wanda", Tow. Młodzieży, Polskie Tow. Szkolne na obwód Düsseldorf. Kurs języka polskiego. W kościele parafialnym św. Barbary do r. 1933 odbywały się nab. polskie co 3 niedziele w miesiącu. Obecnie na skutek wyjazdu księdza umiejącego po polsku, nab. polskie 2 razy do roku.

Essen-Kray-Leithe, dzielnica Essen. Polaków około 100. Tow. św. Walentego. Nab. polskich nie ma. Polacy chodzą do kościoła św. Barbary w Essen-Kray, odległego o 4 km.

Essen-Schonnebeck, dzielnica Essen. Polaków z górą 1000. Oddział Związku Polaków w Niemczech. Oddział Polek. Filia Zjednoczenia Zawodowego Polskiego. Tow. Mło-

dzieży. Polskie Tow. Szkolne na obwód rej. Düsseldorf. Kurs języka polskiego. W kościele św. Antoniego nab. polskich nie ma, skasowano w r. 1923 mimo protestów parafian polskich. W kościele św. Elżbiety nab. polskie raz do roku. Co miesiąc po południu odmawianie różańca po polsku bez księdza przez członków Bractwa Różańca św. Zjednoczone towarzystwa św. Wojciecha i Barbary. Bractwo Różańca św.

Essen-Steele, dzielnica Essen. Polaków około 120. Tow. św. Piotra. Bractwo Różańca św. Nab. polskie w kościele św. Wawrzyńca skasowano w r. 1932 mimo protestów parafian polskich. Polacy uczęszczają do kościoła św. Barbary w Essen-Kray, oddalonego o 4 km.

Essen-Stoppenberg, dzielnica Essen. Polaków około 160. Nab. polskich nie ma. Polacy uczęszczają na nab. do kościoła św. Józefa w Essen-Centrum, oddalonego o 4 km.

Eulenburg, wieś w pow. Szczecinek, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu z 1905 r. 1 Polak. (IX).

Eulengrund p. Sowa Młyn.

Europa rassig, pojęcie, wprowadzone przez wydział dla prawa mniejszościowego Akademii Prawa Niemieckiego na określenie ludzi narodowości innej niż niemiecka, aryjczyków. Do grupy „rasowo europejskich" zalicza Akademia wszystkie narodowości w Europie za wyjątkiem cyganów. Pojęcie „Europa rassig" powstało z następujących powodów: Nacjonalsocjalizm, opierający swój światopogląd o pierwiastki rasowe, wprowadził nowe pojęcie do ustawodawstwa, jak „aryjczycy" i „niearyjczycy". Pojęcia te zastąpiono później w prawodawstwie podziałem na „deutschen oder artverwandten Blutes" (krwi niemieckiej lub pokrewnej) i na „fremden Blutes" (krwi obcej). W ustawie zaś o zagrodach dziedzicznych wprowadzono pojęcie „stammesgleichen Blutes" (szczepowo jednej krwi). Pojęcia powyższe w ustawodawstwie Rzeszy obejmowały również ludność nieniemiecką w Niemczech, na co ludność ta się godziła. Dopiero wprowadzenie przez ministra Spraw Wewnętrznych Rzeszy w rozporządzeniu z 26 XI 35 pojęcia „deutschblütig" (krwi niemieckiej) dla wszystkich obywateli Rzeszy o krwi aryjskiej, bez względu na ich narodowość, wywołało zastrzeżenia ze strony Polactwa w Niemczech. „Deutschblütig", jako pojęcie prawne wywołało w praktyce też wiele nieporozumień i sprzeciwów ze strony Polaków. Podkreśliła to Akademia Prawa Niemieckiego, która postanowiła wprowadzić na miejsce wspomnianych wyżej określeń pojęcie „Europa rassig".

Ewaldshof, dwór w pow. Szczecinek, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu z 1905 r. 1 Polak. (IX).

Ewangelicy Polacy, żyją w Rzeszy w części Śląska Opolskiego (w niektórych wioskach powiatu kluczborskiego i oleskiego), na Śląsku Wrocławskim (powiat sycowski i namysłowski) oraz na Mazurach. Poza tym na Westfalii część wychodźtwa polskiego z Mazur. Ewangelicy Polacy na Śląsku, choć niektórzy mówią jeszcze po polsku, nie są uświadomieni narodowo a ludowe przysłowie, iż co polskie, to katolickie, a co ewangelickie, to niemieckie, utrudniło prowadzenie pracy narodowej wśród Ewangelików Polaków. Zaznaczyć trzeba, że przysłowie to jest równie popularne wśród ludności niemieckiej jak i wśród ludności polskiej na wschodnich terenach Rzeszy. Szczególnie w wieku XIX w okresie odradzania się świadomości narodowej na Śląsku i Mazurach odpychanie ewangelików Polaków przez organizacje polskie wyrządziło wiele szkód, których po dziś dzień skutki są widoczne a naprawienie mozolne. Zrodzona wtedy nieufność wykorzystana została przez Niemców do akcji germanizacyjnej. O ile Polacy ewangelicy na Mazurach posiadali Gizewiuszów, Mrongowiuszów i innych, którzy tradycję polską utrzymywali, o tyle na Śląsku północnym tradycji tej nie było, bo pastorami byli wyłącznie Niemcy. Były to zresztą wyspy ewangelickie na katolickim Śląsku. Stąd silne poczucie wspólnoty religijnej wśród ewangelików śląskich a prawie zupełny zanik poczucia wspólnoty narodowej ze wszystkimi Polakami bez względu na ich wyznanie. Ewangelicy zaś ze Śląska Zaolziańskiego, uświadomieni narodowo, nie promieniowali na Śląsk północny. Natomiast wpływy ich spotkać można na Mazurach. Patrz również Mazury.

ESSEN. Sztandary towarzystw młodzieży przed kościołem 13 VI 1937 w czasie Zjazdu Młodzieży Polskiej z Westfalii i Nadrenii.

Eventin p. Iwięcino.

Eydtkau p. Ejtkuny.

Eydtkuhnen p. Ejtkuny.

Eylau Preussisch p. Iława Pruska.

F

Fabian p. Fabiany.
Fabianshof p. Fabiany Dwór.
Fabiany, n. n. Fabian, wieś w pow. Elbląg, rej. Kwidzyn, Pr. Wsch. (XXX).
Fabiany Dwór, n. n. Fabianshof, dwór w pow. Elbląg, rej. Kwidzyn, Pr. Wsch. (XXX).
Fabryki polskie w Niemczech, istniały nieliczne na Westfalii. Zlikwidowane po wojnie w okresie powrotu Polaków z Westfalii do Polski. Obecnie nie ma żadnej polskiej fabryki w Niemczech.
Fafałda p. Fafałdy.
Fafałdy lub Fafałda, n. n. Falkenwalde, wieś w pow. Skwierzyna, rej. Piła, Krajna. Wg. spisu z 1910 r. Polaków 123. (XIX).
Faktyczne wyrównanie, hasło, rzucone przez prasę polską w Polsce—Państwie, domagające się równości praw Polaków w Niemczech i Niemców w Polsce.
Falim lub Chwalim, n. n. Alt Valm, wieś, dwór w pow. Szczecinek, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Falkenau p. Kroszyn.
Falkenau p. Sokołowo.
Falkenberg p. Niemodlin.
Falkenberg p. Sokola Góra.
Falkenberg p. Sokolnica.
Falkendorf p. Fałkowice.
Falkenhagen p. Sokolin.
Falkenstein p. Sokoli Kamień.

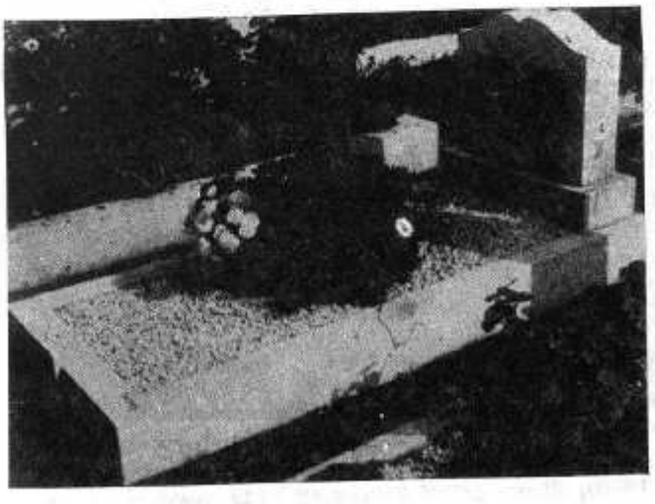

ESSEN-BORBECK. Nagrobek Józefa Klonowskiego na cmentarzu esseńskim, prezesa Dzieln. III Zw. P. w N. zmarłego 12 XII 1935.

Falkenwalde p. Fafałdy.
Falkenwalde p. Sokola Dąbrowa.
Falkenwalde p. Tanow.
Falkenwalde p. Tanowo.
Falknersdorf p. Sokolnik.
Falknowo, n. n. Gross Falkenau, wieś w pow. Susz, rej. Kwidzyn, Pr. Wsch. (XXX).
Falkowitz p. Fałkowice.
Falkowo, n. n. Auerswalde, folwark w pow. Susz, rej. Kwidzyn, Pr. Wsch. (IX).
Fallmersdorf p. Falmirowice.
Fallmirowitz p. Falmirowice.
Falmirowice, n. n. do 1935 r. Fallmirowitz, obecnie Fallmersdorf, wieś w pow. Opole, Śląsk. Wg. spisu z 1910 r. Polaków 393 na 394 mieszk. (XVI, XXVI, XXVIII).
Fałkowice, n. n. do 1935 r. Falkowitz, obecnie Falkendorf, wieś w pow. Opole, Śląsk. Wg. spisu z 1910 r. Polaków 1 130. (XVI, XXVI, XXVIII).
Familienrecht, nazwa ogólna na przepisy prawne w Rzeszy, dotyczące małżeństwa, pokrewieństwa i opiekunów. Przepisy te zawarte są w tomie czwartym B. G. B. (§§ 1297—1921).
Fangel p. Węgiel.
Farbezin p. Wierzbięcino.
Farienen p. Faryn.
Farin See p. Wierzno.
Farnkolonie p. Paproć.
Faryn, n. n. Farienen, wieś w pow. Szczytno, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu z 1910 r. Polaków 953. (XXX).
Fasanenmühle p. Bażani Młyn.
Faschinzberg p. Chwaściniec.
Fassen p. Faszcze.
Fasten p. Faszcze.
Faszcze, n. n. Fassen, obecnie Fasten, wieś w pow. Zadzbork, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu z 1910 r. Polaków 168. (XXX).
Faul Bach p. Zgnilna.
Faulbruch p. Wejnowo.
Faule Ihna p. Ina Mała.
Faulen p. Ulnowo.
Faulhöden p. Fuleda.
Fährendorf p. Golaszka.
Fährendorf p. Przewóz.
Fedorwalde p. Osiniak-Piotrowo.
Feisenitze p. Wiśnica.
Felchow See p. Wielichów.
Feldhäuser p. Dalnioczka.
Feldheim p. Ogen.
Feldkrug p. Kradzieiów.
Feldstrasse p. Harasiowska.
Feldwasser p. Poliwoda.
Felstow p. Wielestowo.

Ferdinandshof p. Ferdynans.
Ferdinandshof, miejscowość w pow. Wkra, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu z 1905 r. Polaków 26. (IX).
Ferdynans, n. n. Ferdinandshof, folwark przy wsi Starv Ujazd, w pow. Strzelce, Śl. Opolski. (XX).
Ferknitz See p. Wierzchucice.
Fernhof p. Dalecki.
Fersztynowo, n. n. Förstenau, wieś w pow. Człuchów, rej. Piła, Krajna. (XIX).
Feuer Bach p. Ognica.
Fichte p. Świerkle.
Fichten p. Kadłub Turawa.
Fichten p. Kadłub Turawski.
Fichtenau p. Smugi.
Fichtenhof p. Świerkle.
Fichtenrode p. Bycina.
Fichtenwalde OS. p. Ciartowice.
Fichtenwalde OS. p. Ciartowice Górne.
Fiddichow p. Widuchowo.
Filmy polskie w Niemczech wyświetlane były bardzo rzadko. W języku polskim jedynie w Berlinie. Na tereny wschodnie Rzeszy, zamieszkałe przez Polaków, filmy polskie, synchronizowane już na język niemiecki, nie docierały prawie wcale. W okresie 1934—1939 Polacy w Rzeszy oglądali zaledwie kilka filmów polskich. W maju 1939 umowa filmowa polsko-niemiecka została zerwana. Związek Polaków w Niemczech wyświetlał na zebraniach organizacyj polskich szereg krótkometrażówek o Polsce, dostarczanych przez Światowy Związek Polaków z Zagranicy. Napotykało to jednak na olbrzymie trudności. (Uzyskanie pozwolenia na wwóz i wyświetlanie krótkometrażówki polskiej trwało po kilka miesięcy a nawet rok. Dalej wymienić trzeba trudności w uzyskaniu sal itp.). Między innymi wyświetlany był film krótkometrażowy z pogrzebu Józefa Piłsudskiego. Związek Polaków w Niemczech przystąpił ostatnio do nakręcania własnych krótkometrażówek z życia Polaków w Niemczech.
Filorka, n. n. Filorka, obecnie Althof, część Koźla, w pow. Koźle, Śl. Opolski. (XVI).
Finanzamt, urząd podatkowy.
Finkenstein p. Brzezie.
Finkenwalde, wieś w pow. Rądów, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu z 1905 r. Polaków 8
Finow p. Winowa.
Finsterdamerau p. Ciemna Dąbrowa.
Finanzgericht, sąd rozstrzygający kwestie prawne w sprawach podatkowych.
Finsterwalde p. Czymochy Stare.
Finsterwalde p. Grabin.
Firchau p. Wierzchowo.
Fischau p. Fiszewo.
Fischbach p. Niewodniki.
Fischborn p. Dłutowo.
Fischdörfel p. Łapacz.
Fischer Berge p. Rybackie Góry.
Fischerei p. Rybarze.
Fischerhof p. Czarnawy.
Fischhagen p. Rybaki.
Fissahn p. Wizany.

FLENSBORG AVIS

Nr. 224 Torsdag den 26. September 1935 67. Aarg

FLENSBORG AVIS, tytułówka jedynego dziennika mniejszości duńskiej w Szlezwigu Południowym.

Fisselken Grund p. Wiesiółka.
Fiszewo, n. n. Fischau, wieś w pow. Malbork, rej. Kwidzyn, Pr. Wsch. Wzięto stąd ziemię na Kopiec Marszałka Józefa Piłsudskiego. — 28 I 1831 (XXX)
Fischhausen p. Rybaki.
Fitttigsdorf p. Wojtowo.
Fiugaiken p. Fiugajki.
Fiugajki, n. n. Fiugaiken, wieś w pow. Ostróda, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. (XXX).
Flachsee p. Mielno.
Flacken p. Flaki.
Flaki, n. n. Flacken, obecnie Teufelsmühle, część wsi Radłów, w pow. Olesno, Śl. Opolski. (XVI, XXVIII).
Flammberg p. Opaleniec.
Flatow p. Złotów.
Flatow-Stadtbruch p. Złotów Błoto.
Flederborn, wieś w pow. Szczecinek, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu z 1905 r. Polaków 3. (IX).
Fleming, n. n. Fleming, wieś w pow. Reszel, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu z 1910 r. Polaków 3. (XXX).
Flensburg, n. duńska Flensborg, miasto powiatowe w rej. Szlezwig, na Pograniczu niemiecko-duńskim, położone nad fjordem tejże nazwy. Główny ośrodek duńskiej mniejszości w Szlezwigu południowym. Tutaj wychodzi dziennik duński „Flensborg Avis" oraz tu się mieści Sekretariat Generalny duńskich organizacyj mniejszościowych w Szlezwigu południowym. We Flensburgu odbywa się też co roku wielki zjazd Duńczyków z całego Szlezwigu południowego. Na zjazdy te co roku przybywają przedstawiciele ludności polskiej w Niemczech i wygłaszają przemówienia o współpracy polsko-duńskiej w państwie niemieckim. Patrz również pod Duńczycy. (Fot. str. 199).
Fliessdorf p. Jucha Nowa.
Fliessdorf p. Jucha Stara.
Fliessdorf p. Jucha Szlachecka.
Flinkow p. Włynkowo.
Flockau p. Kaliszki.
Floste p. Wystrasz.
Flosten p. Włosty.
Floste-Woistrasch p. Wystrasz.
Flot, n. n. Floth, wieś w pow. Nadnoteckim, rej. Piła, Krajna. (XIX).
Floth p. Flot.
Flössiingen p. Pławniowice.
Flötenstein p. Koczała.
Flügeldorf p. Skrzydłowice.
Follstein p. Wolsztyn.
Follwark p. Folwark.
Folwark, n. n. do 1936 r. Follwark, obecnie Vorwerk OS., wieś w pow. Opole, Śląsk. Wg. spisu z 1910 r. Polaków 249 Tow. Śpiewu „Skowronek", Gromada zuchów (XVI, XXVI, XXVIII).
Folwark lub Milkałów, n. n. Johannisruhe, wieś w pow Reszel, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. (XXX).
Folz Bach p. Wilcza.
Forellengrund p. Gwoździce.
Forma nie jest ważna, ważna jest treść, zasada ideowa w organizacji Polaków w Niemczech. Patrz ideologia Polaków w Niemczech.
Forst p. Barść.
Forstfelde p. Budzów.
Forsthaus Erlenhorst p. Sodek.
Forsthaus Linde p. Lipowina.
Forstheim p. Szum.
Forstselgenau p. Dąbrowa Otoczyska.
Fotografika polska w Niemczech rozwinęła się od chwili powstania „Młodego Polaka w Niemczech" (1930), który przez konkursy oraz stworzenie archiwum fotograficznego z życia Polaków w Niemczech przyczynił się do rozwoju fotografiki polskiej w Rzeszy. W r. 1936 utworzony został specjalny Wy-

dział Fotograficzny w Centrali Związku Polaków w Niemczech, mający na celu obsługę ilustracyjną prasy polskiej oraz propagowanie fotografiki wśród młodzieży. Kilka tysięcy dobrych zdjęć z życia polskiego w Niemczech, oto dorobek lat ostatnich. Patrz też Archiwum fotograficzne oraz Twórczość Polaków w Niemczech.

Föhrendorf p. Zębowice.
Föhrengrund p. Lacza.
Föhrental p. Osiny.
Fölknitz p. Pełknica.
Förstenau p. Fersztynowo.
France, n. n. Franzen, wieś w pow. Sławno, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu z 1905 r. Polaków 4. (IX).
Franciszkowo, n. n. Franziskowen, obecnie Neuhoff, wieś w pow. Łuczany, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. (XXX).

Frank, Hans, dr., mnister sprawiedliwości, teoretyk narodowo-socjalistycznego prawa, prezydent założonej w r. 1933 Akademie für Deutsches Recht, wydawca „Nationalsozialistische Handbuch für Recht und Gesetzgebung".

Franken p. Frankonia.
Frankenau p. Franknowo.
Frankenau p. Frankowo.
Frankenfelde OS. p. Smolice.
Frankenstein p. Ząbkowice.
Frankfurt an der Oder p. Słubice nad Odrą.
Frankhäuser p. Frońska Kolonia.
Franknowo, n. n. Frankenau, wieś w pow. Nibork, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu z 1910 r. Polaków 161. (XXX).

Frankonia, n. n. Franken, w średniowieczu Księstwo Rzeszy Niemieckiej, po obu stronach środkowego Renu oraz Menu. Z czasem Frankonia Nadreńska otrzymała nazwę Palatynatu Reńskiego(Rheinpfalz) sama zaś nazwa Frankonii pozostała przy dawnej Frankonii Wschodniej, która w r. 1806 włączona została do Bawarii. Nazwa Frankonii odżyła w r. 1937, kiedy utworzone zostały w obrębie Bawarii trzy rejencje, Górnej, Środkowej i Dolnej Frankonii. Polaków niewielu.

Frankowo, n. n. Frankenau, wieś w pow. Reszel, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu z 1910 r. Polaków 6. (XXX).
Franzen p. France.
Franzen p. Wrzaca.
Franziskowen p. Franciszkowo.
Franzwalde p. Piasno.
Franzwalde p. Piaszyn.
Franzwalder See p. Piaszyńskie Jezioro.

Dr. FRICK, min. spraw wewnętrznych Rzeszy dnia 24 VI 1938 odbył dwugodzinną konferencję z przedstawicielami ludności polskiej w Niemczech. Stoją od prawej: Ks. Dr. Domański, prezes Zw. P. w N., radca min. dr. Vollert, min. dr. Frick, dr. Brunon Openkowski, syndyk Zw. P. w N., dr. Jan Kaczmarek, kierownik naczelny Zw. P. w N.

Fratzig p. Frącek.
Frauenarbeitsdienst, p. Arbeitsdienst.
Frauenburg p. Frombork.
Frauendorf p. Babska Wieś.
Frauendorf p. Wróblin.
Frauenfelde p. Dziewkowice.
Frauenfliess p. Olszewo.
Fraustadt p. Wschowa.
Frącek, n. n. Fratzig, wieś w pow. Nadnoteckim, rej. Piła, Krajna. (XIX).
Frącki, n. n. Frenzken, wieś w pow. Szczytno, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu z 1910 r. Polaków 46. (XXX).
Frechen, miasto w rej. Kolonia, Nadrenia. 12 000 mieszk., fabryki instrumentów muzycznych. Oddział Związku Polaków w Niemczech. Polskie Tow. Szkolne na obwód Kolonia. Kurs języka polskiego.
Freest p. Wrzeszcz.
Freetz p. Września.
Freetzer Mühlen p. Września.
Freiburg in Breisgau p. Fryburg w Bryzgowii.
Freiburg in Schlesien p. Frybork.
Freichow p. Orzechowo.
Freidorf p. Komorzyńska Kolonia.
Freidorf p. Księża Wieś.
Freidorf p. Piątki.
Freifelde p. Grudzki.
Freihausen p. Wola Szlachecka.
Freihäuser p. Siedliska.
Freiheit p. Wolny.
Freiherrlich Dirschelwitz p. Dzierżysławice Baranowskie.
Freihof p. Wolne.
Freihöfen p. Wolny Kadłub.
Frei Kadlub p. Wolny Kadłub.

Freikorps, niemieckie oddziały partyzanckie, które po wojnie działały na terenach wschodnich Rzeszy. Literatura: F. W. Oertzen — Die deutschen Freikorps 1918—1924 (wyd. w r. 1936). V. Schmidt Pauli — „Geschichte der Freikorps 1918—1924" (wyd. w r. 1936). Patrz też Grenzschutz.

Freiort p. Czyprki.
Frei Pipa p. Siedliska.
Frei Proskau p. Ligota Leśna.
Frei Proskau p. Ligota Proskowska.
Frei Proskau p. Smolnik.
Freist p. Wrzeszcz.
Freist Königlich p. Wrzeszcz.
Freithen p. Frejty.
Frei Tschapel p. Wolne Czaple.
Freivorwerk p. Wolne Czaple.
Freiwalde p. Frywałd.

Freizügigkeit, nazwa ogólna na prawo wolnego wyboru miejsca pobytu i prawo wolnego opuszczania danej miejscowości w Rzeszy (ustawa z r. 1867, 1924, 1931). Prawo to jest ograniczone przez szereg ustaw, nie zezwalających na osiedlanie się w miejscowościach przygranicznych (Gesetz über die Sicherung der Reichsgrenzen) lub w celach zarobkowych w Berlinie (Zuzugsverbot) bez specjalnego pozwolenia. Zarazem Gestapo ma prawo zakazać obywatelowi Rzeszy mieszkania w danym mieście, powiecie czy rejencji lub dowolnego przenoszenia się z jednej miejscowości do drugiej.

Frejlichy, n. n. Frölichen, wieś w pow. Jańsbork, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu z 1910 r. we wsi sami Polacy w liczbie 115. (XXX).
Frejno, n. n. Freyhan, miasto na Śląsku Dolnym w pow. Mielice, rej. Wrocław. Stacja kolejowa na granicy z Polską. (XX).
Frejty, n. n. Freythen, obecnie Freithen, wieś w pow. Szczytno, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. (XXX).

Frenzken p. Frącki.
Freude p. Osiecze.
Freude p. Wesoła.
Freudenau p. Wesołów.
Freudendorf p. Wesele.
Freudenfier p. Szwecja.
Freudengrund p. Piecuchy.
Freudlingen p. Zabielno.
Freyhan p. Frejno.
Freystadt p. Kisielice.
Freystadt p. Kożuchów.
Freythen p. Frejty.

Frick, Wilhelm, dr., ur. 12 III 1877 w Palatynacie, minister Spraw Wewnętrznych Rzeszy od 30 I 1933. Z urzędu swego rozstrzyga wiele spraw, dotyczących Polaków w Niemczech. Dr. Frick był obecny 5 XI 1937 w czasie przyjęcia przedstawicieli ludności polskiej w Rzeszy przez Wodza i Kanclerza Rzeszy Adolfa Hitlera. Dnia 2 czerwca 1938 r. Związek Polaków w Niemczech wystosował do ministra Fricka memoriał, w sprawie którego w dniu 24 VI 1938 minister Dr. Frick odbył 2-godzinną rozmowę z prezesem Związku Polaków w Niemczech, Ks. Patronem Dr. Bolesławem Domańskim, Kierownikiem Naczelnym Zw. Pol. w Niemcz., Dr. Janem Kaczmarkiem oraz syndykiem prawnym Zw. Pol. w Niemcz. Dr. Brunonem Openkowskim. Według oficjalnego komunikatu Deutsches Nachrichten-Büro „minister wyraził nadzieję, że ścisła współpraca między dwoma wielkimi narodami stworzy podstawę dla pomyślnego rozwoju obydwu grup narodowościowych". Oficjalna Polska Agencja Telegraficzna do powyższego komunikatu dodała, iż oczekuje się obecnie „w jakich praktycznych zarządzeniach przejawi się oświadczenie ministra w dziedzinie gospodarczego i kulturalnego życia ludności polskiej w Niemczech". A oficjalna „Gazeta Polska" oświadczyła, iż „ludność polska w Niemczech oczekuje, że równolegle z rozmowami będą wydane zarządzenia, zmieniające dotychczasowy stan rzeczy".

FUNDUSZ Szkolnictwa Polskiego Zagranicą reprezentował na otwarciu Gimnazjum Polskiego w Kwidzynie prezes zarządu Funduszu dr. Bronisław Helczyński, prezes Najwyższego Trybunału Administracyjnego Rzeczypospolitej Polskiej.

Minister Frick wygłosił szereg zasadniczych przemówień o zagadnieniu mniejszościowym. Dnia 14 sierpnia 1937 r. na zjeździe Niemców zagranicznych w Sztutgarcie oświadczył minister Frick m. in. co następuje: „Narody Europy ocknęły się. Prawa do życia nie da sobie zrabować żaden naród, choćby najmniejszy. Z tego też powodu wynarodowienie nie tylko nie nadaje się do dyskusji z uwagi na moralność i prawo narodu, ale jest poprostu niemożliwe do przeprowadzenia. Dla tego pytam, poco jeszcze wciąż próby lepiej lub gorzej maskowanej asymilacji lub wynaradawiania? Ucisk narodowościowy i kulturalny każdego rodzaju wywołuje opór i siły, które nie idą po myśli twórczej". „Zrozumiano dziś ogólnie w Niemczech, że dla nas utrzymanie się tych milionów Rodaków poza granicami nie jest tylko zagadnieniem naturalnego współżycia i gotowości do pomocy dla uciskanych braci, ale że leży głęboki interes polityczny i gospodarczy w tym, aby te części narodu zużytkować do pokojowych i wzajemnie wspierających się kontaktów z zagranicą". (Pełny tekst mowy ministra Dr. Fricka znajduje się w „Volkischer Beobachter" w nr. 227 oraz w „Polaku w Niemczech" w nr. 10 z października 1937).

Dnia 26 listopada 1937 r. minister Frick wygłosił przemówienie w Gliwicach, w którym m. in. oświadczył: „Jako minister Spraw Wewnętrznych Rzeszy mam zadanie opiekowania się narodowością niemiecką, a szczególnie tą żyjącą na przygraniczu. Nie jestem Wam nie znany. W okresie walki niejednokrotnie byłem na Górnym Śląsku, który szczególnie ciężko cierpieć musi przez swą nieszczęśliwą linię graniczną". „Śląsk, ten kraj przygraniczny, jest pradawną germańską ziemią". „W tym kraju przygranicznym odgrywają rolę także zagadnienia mniejszościowe. Myśmy z naszym wschodnim sąsiadem przez układ polityczny z r. 1934 wytworzyli lepsza atmosferę pomiędzy obu sąsiadami. Myśmy w początku listopada na miejsce Konwencji Genewskiej ogłosili deklarację mniejszościową, która zasadniczo uznaje narodowość, jej stan posiadania i jej kulturalną działalność. Jeżeli chodzi o mniejszość, która liczbowo nie odgrywa żadnej roli tu na Śląsku, to uważam ja, iż ta obca grupa narodowa w Rzeszy nie posiada żadnego powodu do skarg na złe traktowanie. Bierze ona czynny udział w gospodarczym rozwoju Niemiec. Nie jest ona gorzej traktowana przy podziale pracy aniżeli ludność niemiecka, jak również wolno jej pielęgnować bez ograniczenia swój język i swą kulturę". (Pełny tekst mowy ministra Fricka znajduje się w nr. 325 z 27 listopada 1937 „Der Oberschlesische Wanderer").

Dnia 30 marca 1939 minister Frick wobec przedstawicieli dyplomacji oraz prasy zagranicznej w Berlinie wygłosił przemówienie o nie-niemieckich grupach narodowościowych w Rzeszy. W przemówieniu tym stwierdził, że „odrzuca przymusowe germanizowanie nie-niemieckich grup narodowych, odbieranie im nazwisk rodowych lub jakiekolwiek inne uciskanie. Dalej odrzuca germanizowanie przemocą". Mówiąc o spisie, minister Frick oświadczył, iż „polecił wszystkim odpowiedzialnym władzom, aby nie czynili żadnego wpływu, nacisku czy przymusu ani też nie dozwalali na tego rodzaju metody w czasie spisu ludności 17 maja 1939 r.". Szczególnie dużo miejsca poświęcił minister Frick Polakom w Niemczech, stwierdzając w końcu, iż „nie-niemieckie grupy narodowe w ogólności zachowują się lojalnie i są wierne państwu". (Pełny tekst mowy ministra Fricka znajduje się w „Polaku w Niemczech" w nr. 4 z kwietnia 1939 oraz w „Kulturwehr", 1939). (Fot. str. 201).

Friedeberg p. Strzelce.
Friedefeld p. Frydfeld.
Friedenau QS. p. Czyszki.
Friedendorf p. Spokojna.
Friedensburg, wieś w pow. Randów, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu z 1905 r. 1 Polak. (IX).
Friedensdorf p. Rogowszczyzna.
Friedersdorf p. Biedrzychowice.
Friedewalde p. Leśnik.
Friedheim p. Miasteczko.
Friedland p. Frydland.
Friedland p. Frydląd.
Friedrichau p. Frydrychowo.
Friedrichowen p. Frydrychowo.
Friedrichsberg p. Frycowa Góra.
Friedrichsbruch p. Frydrykowo.
Friedrichsdorf p. Frydrychowo.
Friedrichsdorf p. Mierzęcin.
Friedrich See p. Łąki.
Friedrichsfelde p. Chochół.
Friedrichsgrätz p. Grecz.
Friedrichshagen (Ostpr.) p. Lipniak.
Friedrichsheide p. Gajówka.
Friedrichsheyde p. Gajówka.
Friedrichshof p. Blachów.
Friedrichshof p. Fryderyków.
Friedrichshof p. Frydląd.
Friedrichshof p. Frydrychowo.
Friedrichshof p. Rozogi.
Friedrichshöhe p. Muskowski.
Friedrichsrode p. Strzebielino.
Friedrichssee p. Łąki.
Friedrichssee p. Lubieniec.
Friedrichsstädt p. Pokrzywy.
Friedrichsthal p. Cis.
Friedrichsthal p. Morcinek Osada.
Friedrichsthal p. Murów.
Friedrichsthal p. Zagwiździe.
Friedrichswalde p. Jakóbiny.
Friedrichswalde p. Nosuty.
Friedrichswalde, wieś i nadleśnictwo w pow. Nowogard, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu z 1905 r. Polaków 7. (IX).
Friedrichswerder p. Ostrów.
Friedrichswille p. Biskupska Kol.
Friedrichswille p. Górniki.
Friesland p. Fryzja.
Frischfeuer p. Kuźniczka Górna.
Fritzow p. Wrzesowo.
Fritzow p. Wrzosowo.
Froben p. Broina.
Frombork, n. n. Frauenburg, miasto w pow. Braniewo na Warmii, Pr. Wsch. Mały port nad Zatoką Świeżą. 2 652 mieszk., obecna siedziba biskupów warmińskich. Okazała katedra z r. 1342 z grobowcem wielkiego polskiego uczonego Mik. Kopernika, zmarł. tu w r. 1543. (Fot. str. 206).
Fronicken p. Wronki.
Front Pracy p. Arbeitsfront.
Fronzke p. Frońska Kolonia.
Frońska Kolonia, n. n. Fronzke Kolonie, obecnie Frankhäuser, część wsi Pogorze w pow. Prudnik, Śl. Opolski. (XVI, XXVIII).
Froschbruch p. Laskie.
Froschweiler p. Żabinka.
Froschweiler p. Żabnik.
Fröbel p. Wróblin.
Frödau p. Sławkowo.
Frögenau p. Frygnowo.
Fröhlichen p. Frelichy.
Fröhlichshof p. Wesołowo.
Fröhlichswalde p. Wesołówko.
Frühauf p. Ochodza.
Frybork, n. n. Freiburg in Schlesien, miasto w pow. Świdnica, na Śl. Dolnym. Fabryki wyrobów lnianych i zegarków. 8 345 mieszk. (XVII).
Fryburg w Bryzgowii, n. n. Freiburg in Breisgau, główne miasto okręgu tejże nazwy w Badenii, u stóp Szwarcwaldu, nad rzeką Dreisam, 87 946 mieszk., siedziba arcybiskupa, uniwersytet od r. 1457 (3 301 studentów), szkoła budowy maszyn, znaczny przemysł (jedwabniczy i inny), piękne zabytki budownictwa. (XVII).
Frycowa Góra, n. n. Friedrichsberg, dwór w pow. Szczecinek, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu z 1905 r. Polaków 16. (IX).
Fryderyków, n. n. Friedrichshof, wieś w pow. Babimost, rej. Piła. (IX).
Frydfeld, n. n. Friedefeld, dwór w pow. Randów, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu z 1905 r. Polaków 50. (IX).
Frydland, n. n. Friedland, miasto na Śląsku Dolnym, w pow. Wałbrzych, rej. Wrocław, nad rzeką Ścinawą Płaska. (IX).
Frydląd, n. n. Friedrichshof, dwór w pow. Człuchów, rej. Piła. (XIX).
Frydląd, n. n. Friedland, miasto powiatowe w rej. Królewiec, Pr. Wsch., położone nad rzeką Łyną. 14 6 1807 r.

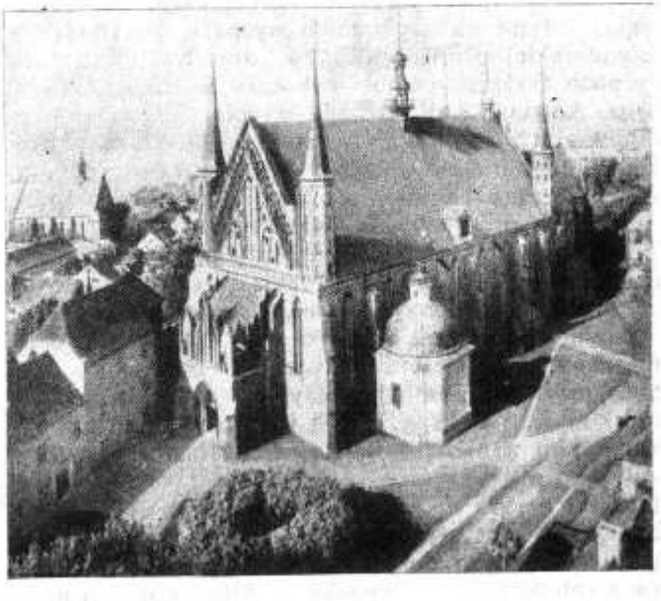

FROMBORK, Prusy Wschodnie. Tum, w którym spoczywa Mikołaj Kopernik.

bitwa między wojskami francuskimi a rosyjskimi. W bitwie tej poległo wielu Polaków z armii Napoleona. Stąd też wzięto ziemię na Kopiec Marszałka Piłsudskiego. (XXX).

Frydląd, n. n. Friedland, miasto w pow. Niemodlin, Śl. Opolski, położone nad rzeką Ścinawa Niemodlińska. (XX).

Frydląd Marchijski lub Frydlądek, n. n. Märkisch Friedland, miasto w pow. Wałcz, rej. Piła, Krajna. Na pograniczu Pomeranii i Brandenburgii około 4 tys. mieszkańców. (XVII).

Frydląd Pruski, n. n. Preussisch Friedland, miasto w pow. Człuchów, rej. Piła, Krajna, położone nad rzeką Dobrzynką. (XIX).

Frydlądek p. Frydląd Marchijski.

Frydlądek, n. n. Märkisch Friedland Schloss, dwór w pow. Wałcz, rej. Piła, Krajna. Wg. spisu z 1910 r. Polaków 9. (XIX).

Frydrychowo, n. n. Friedrichshof, wieś w pow. Perzyce, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu z 1905 r. Polaków 20.

Frydrychowo, n. n. Friedrichshof, wieś w pow. Drawsko, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz Wg. spisu z 1905 r. 1 Polak. (IX).

Frydrychowo, n. n. Friedrichowen, obecnie Friedrichau, wieś w pow. Gołdap, rej. Gąbin, Pr. Wsch. (XIV, XXX).

Frydrykowo, n. n. Friedrichsbruch, wieś w pow. Złotów, rej. Piła, Krajna. Wg. spisu z 1905 r. Polaków 32. (XIX).

Frygnowo, n. n. Frögenau, wieś w pow. Ostróda, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu z 1910 r. Polaków 240 we wsi, we dworze Polaków 253. (XXX).

Frywałd, n. n. Freiwalde, wieś w pow. Ostróda, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu z 1910 r. Polaków 23. (XXX).

Fryzja, n. niemiecka i holenderska Friesland. Nazwa nadawana w Niemczech bagnistemu i zatorfionemu wybrzeżu Morza Północnego pomiędzy zatokami Dollard i Jade, zaludniona przez Fryzów; niekiedy część niemiecka Fryzji w odróżnieniu od prowincji holenderskiej nazywają Fryzją Wschodnią (Ost-Friesland).

Fryzowie, ludność żyjąca w państwie niemieckim i holenderskim, należąca do narodu fryzyjskiego, nie posiadającego własnego państwa. Fryzowie posługują się językiem fryzyjskim, panującym niegdyś na całym obszarze pomiędzy ujściami Renu i Wezery. Naród fryzyjski należy do najstarszych narodów Europy, o których już wspomina Tacyt: „Clarum inter Germanos Frisium nomen!" Obecnie terytoria te zostały utracone na rzecz języka holenderskiego i niemieckiego. Jedynie na zachodnich wyspach fryzyjskich w holenderskiej prowincji Fryzji oraz na północnych wyspach fryzyjskich u wybrzeży Szlezwigu (Sylt, Föhr, Amrum, Kalligen), na wyspie Helgoland oraz w powiatach Südtondern, Husum i Eiderstädt, w prowincji oldenburskiej żyją do dziś Fryzowie. W granicach Rzeszy Niemieckiej jest około 20 000 ludzi, mówiących po fryzyjsku, świadomych swej odrębności narodowej i odrębności tej strzegących (poza tym drugie tyle, mówiących po fryzyjsku, ale uważających się za Niemców). Wyróżniają się oni kulturalnie własnym sposobem budowy domów, urządzeniem mieszkań, strojami oraz zwyczajami ludowymi. Różnica językowa pomiędzy językiem fryzyjskim a niemieckim jest większa aniżeli pomiędzy językiem holenderskim a niemieckim. Niemcy nie uznają Fryzów jako odrębną grupę narodowa. Według spisu ludności z 1925 r. 7 389 osób podało język fryzyjski jako język ojczysty, zaś 1 133 osoby podały język niemiecki i fryzyjski. Ludność składa się przeważnie z rolników oraz z rybaków. Uświadomieni narodowo Fryzyjczycy łączą się w swej organizacji „Friesisch-Schleswigscher Verein". Związek ten, na którego czele stoi Johannes Oldsen, powstał w r. 1923 i ma za zadanie obronę interesów narodowych fryzyjskich. Związek wydaje pismo „Fraschlönj". W r. 1926 Związek Fryzyjski wydał broszurę p. t. „Die Unterdrückung der friesischen Minderheit". Fryzowie należą do Związku Mniejszości Narodowych w Rzeszy i współpracują od r. 1924 z Polakami w Niemczech. Przy spisie ludności w 1939 r. urzędowo stwierdzono iż Fryzów nie uznaje się za narodowość odrębną, to też nie mogli oni pod rubryką „Volkszugehörigkeit" wpisywać „Friesisch". Literatura Skala-Bogensee „Mniejszości narodowe w Niemczech", Berlin 1929. „Kulturwehr" (1924—1939).

GANIOWICE, pow. raciborski, Śl. Opolski. Na polu rozmawia z Józefem Wyciskiem, przedostatnim wójtem polskim w Niemczech, Arka Bożek.

Fuchsberg p. Jastrzębia Góra.

Fuchsberg p. Lisia Góra.

Fuchsberg p. Pliśnica.

Fuchs Berge p. Lisie Góry.

Fuchssteig p. Lubogański.

Fuchstal p. Abszermieniki.

Fuchswalde p. Liszczok.

Fuhlbeck p. Zgniły Zdrój.

Fuleda, n. n. Faulhöden, wieś w pow. Łuczany, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu z 1910 r. Polaków 53. (XXX).

Fundusz Szkolnictwa Polskiego Zagranicą, zasłużona polska organizacja, założona w r. 1933, posiadająca swą siedzibę w Warszawie. Zadaniem Funduszu jest zdobywanie środków na rozbudowę szkolnictwa polskiego zagranicą oraz rozdzielanie tych środków według potrzeb terenów. Fundusz Szkolnictwa Polskiego Zagranicą jest organizacją społeczną, korzystającą z ofiarności społeczeństwa. Co roku w okresie od 15 stycznia do 15 lutego odbywa się doroczna zbiórka publiczna w Polsce-Państwie na Fundusz Szkol-

nictwa Polskiego Zagranicą a jedna z niedziel miesiąca zbiórkowego obchodzona jest jako Dzień Polaka z Zagranicy. Prezesem Funduszu Szkolnictwa Polskiego Zagranicą jest prezes Najwyższego Trybunału Administracyjnego R. P., Dr. Bronisław Hełczyński. Był on obecny na otwarciu Gimnazjum Polskiego w Kwidzynie w dniu 10 XI 1937, gdzie w przemówieniu swoim oświadczył m. i., co następuje: „Co roku na Fundusz Szkolnictwa Polskiego Zagranicą płyną liczne, nieraz drobne groszowe datki, od wszystkich sfer polskiego społeczeństwa i od wszystkich pokoleń — od starców i dorosłych, od dzieci i młodzieży szkolnej. Część tych ofiar wsiąkła w te piękne mury Gimnazjum Kwidzyńskiego a mnie przypadł w udziale zaszczyt, by w imieniu tych milionów drobnych ofiarodawców wyrazić radość, że oto przyczynili się do powstania pięknego i trwałego dzieła". (Fot. str. 203).

Fundusz wyborczy, stworzony został w r. 1924 przez Związek Polaków w Niemczech na koszta propagandy przedwyborczej. We wszystkich oddziałach Związku Polaków w Niemczech zbierane były składki na fundusz. Listy składkowe krążyły przed każdymi wyborami we wszystkich miejscowościach, zamieszkałych przez Polaków.

Fungel Wiese p. Węglewo.

Funkel p. Wądół.

Funken p. Grądzkie.

Führer, dosłownie prowadzący, wódz, od r. 1934 urzędowy tytuł Adolfa Hitlera, który jest ustawą z 1 VIII 1934 Wodzem i Kanclerzem Rzeszy („der Führer und Reichskanzler"). Tytuł Führera używany był od r. 1921 w partii nacjonalsocjalistycznej (N. S. D. A. P.). Adolf Hitler od r. 1934 jest jednocześnie Wodzem Partii, Wodzem narodu niemieckiego oraz Wodzem i Kanclerzem Rzeszy. Rzesza Niemiecka jest zorganizowana na zasadzie wodzostwa (Führergrundsatz) i jest państwem, kierowanym przez wodza (Führerstaat). Patrz Nacjonalsocjalizm.

Führergrundsatz, lub Führerprinzip, zasada wodzostwa, jest podstawą organizacyjną od r. 1921 partii nacjonalsocjalistycznej (N. S. D. A. P.) a od r. 1933 państwa i narodu niemieckiego. Według ideologii nacjonalsocjalistycznej do przewodzenia w partii, państwie i narodzie wybierani są przez selekcję, dokonywaną przez partię i państwo, ludzie najzdolniejsi. Adolf Hitler jako Wódz wyraża jedność partii, państwa i narodu. Patrz Führer oraz Nacjonalsocjalizm.

Führerschein, prawo jazdy, pozwolenie policyjne na kierowanie pojazdami mechanicznymi. W Niemczech prawo jazdy udzielane jest osobom powyżej lat 18-tu po złożeniu odpowiedniego egzaminu i dzieli się na 3 kategorie: motocykle, samochody ciężarowe oraz samochody osobowe.

Führerschulen, szkoły wodzowskie, założone przez partię nacjonalsocjalistyczną (N. S. D. A. P.), stworzone zostały w Rzeszy dla wychowywania przywód-

GAIK. Obyczaj polski zachowany do dziś na Śląsku Opolskim a związany z powitaniem wiosny. W Domu Polskim w Zakrzewie znajduje się wielkie malowidło ścienne Janiny Kłopockiej; przedstawiające dziewczęta z gaikiem.

ców S. A., S. S., i H. J. Najwyższa szkoła wodzowska znajduje się w Bernau (Ziemie Połabskie). Poza tym istnieją szkoły w Jeleniejgórze (Śląsk), w Lobeda (Turyngia), Königswinter (Nadrenia), Sośnicy (Rugia), Plassenburg (Kulmbach) itd. Specjalne zadania mają tak zwane „Ordensburgi", szkolące w sposób zakonny — (przeważnie na wschodzie Rzeszy w dawnych zamkach pokrzyżackich) — młodzież hitlerowską, dobieraną pod kątem selekcji wodzowskiej (Führerauslese). Patrz Nacjonalsocjalizm.

Füllstein p. Dzielnica.

Fürstenberg p. Koziaława.

Fürstenwalde p. Nowawieś.

Fürstenwiese p. Księża Łąka.

GAMÓW, pow. raciborski, Śl. Opolski. Boża Męka z polskim napisem.

G

Gabbert p. Jawore.

Gabelsberger Verein, tajna organizacja polskiej młodzieży gimnazjalnej na Westfalii i Nadrenii, istniejąca od roku 1910 do roku 1919. Było to kółko samokształceniowe polskiej młodzieży gimnazjalnej, pragnącej uczyć się historii i literatury polskiej. Ponieważ gimnazjastom zakazany był udział w polskich organizacjach, gimnazjaści polscy pod płaszczykiem nauki stenografii Gabelsberger'a, systemu trudniejszego od wprowadzonego w gimnazjum Stolze-Schrey'a, zbierali się w gmachu gimnazjum w tak zw. „Gabelsberger Verein". Każdy uczeń Niemiec, o ile się taki znalazł, pragnący uczyć się stenografii Gabelsberger'a usuwany był bardzo szybko za brak pilności, czy porządku. Władze nigdy nie odkryły tej konspiracji polskich gimnazjastów na Westfalii i Nadrenii. Jednym z najwybitniejszych wychowanków i przywódcą Gabelsberger Verein był Stefan Krokorowski. Patrz Krokorowski Stefan.

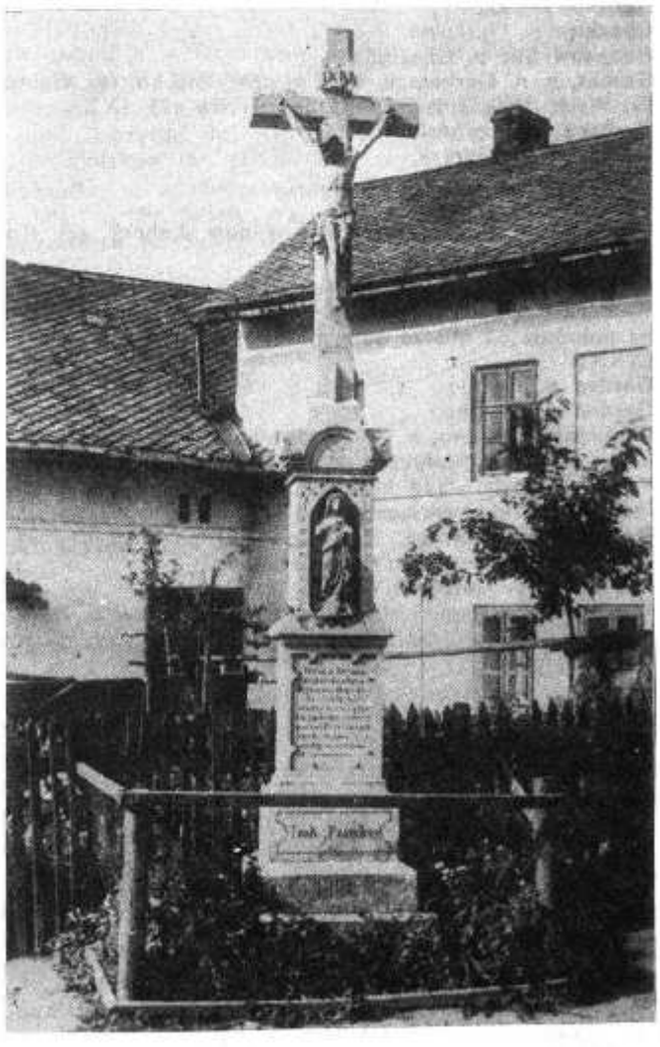

GAMÓW, pow. raciborski, Śl. Opolski. Boża Męka z napisem polskim.

Gace, n. n. Speck, wieś, dwór w pow. Lębork, rej. Koszalin, Kaszuby. (XIX).

Gacki, n. n. Gatzki Kol., obecnie Gatzken Kolonie, osada przy wsi Grzegorzowice, w pow. Racibórz, Śląsk Opolski. (XVI).

Gać, n. n. Gatz Berg, góra w pow. Choszczno, rej. Słubice nad Odrą. (VIII).

Gać, n. n. Gatz Berg, góra w pow. Sławno, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz.. (VIII).

Gać, n. n. Gaz Teich, staw w pow. Zadzko, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Gadgen p. Gatki.

Gadowo, n. n. Gatow, wieś, w pow. Angermünde, rej. Poczdam. (VIII).

Gaffert p. Jawore.

Gahnz p. Gonice.

Gaiden p. Gajdy.

Gaik p. Obyczaj. (Fot. str. 210).

Gailau p. Gajłówka.

Gaj, n. n. Gay, obecnie Neuhain, wieś w pow. Ostróda, rej. Olsztyn, Pr. Wschodnie. Wg. spisu z 1905 r. we wsi sami Polacy w liczbie 26. (IX).

Gaj lub Goj, n. n. obecnie Ackerfelde Forsthaus, część wsi Ziemięcice, w pow. Toszek-Gliwice, Śląsk Opolski. (XXVIII).

Gajdy, n. n. do 1935 r. Gaiden, obecnie Grenzingen, część wsi Dzielna, w pow. Dobrodzień, Śl. Opolski (XXVIII).

Gaj-Lalok, n. n. Goy u. Lalok, obecnie Neubrücken, część wsi Niezdrowice, w pow. Strzelce, Śląsk Opolski. Wg. spisu z 1910 r. we wsi sami Polacy w liczbie 20. (XVI).

Gajłówka, n. n. Gaylowken, obecnie Gailau, wieś w pow. Ełk, rej. Olsztyn. Pr. Wsch. Wg. spisu z 1910 r. Polaków 87. (XIV, XXX).

Gajne, n. n. Gaynen, wieś w pow. Zadzbork, rej. Olsztyn, Pr. Wschodnie. Wg. spisu z 1910 r. Polaków 124. (XXX).

Gajówka, n. n. Friedrichsheyde, obecnie Friedrichsheide, wieś w pow. Olecko, rej. Gabin, Pr. Wsch. Wg. spisu z 1905 r. Polaków 9.

Galgenberg p. Szubienica.

Galindia, obszerna niegdyś prowincja pogańskich prusaków w dzisiejszych Prusach Wschodnich, rozciągała się prawie w zupełności tam, gdzie teraz mieszkają Polacy Mazurscy i Warmijscy.
Galindy, n. n. Gallinden, wieś w pow. Ostróda, rej. Olsztyn, Pr. Wschodnie. (IX).
Galinowo, n. n. Gallnau, wieś w pow. Kwidzyn, Prusy Wschodnie. (XXX).
Gałkowen-Nikołaihorst p. Gałkowo-Mościska.
Gall Berge p. Gołe Góry.
Gallensow p. Gałężewo.
Gallenzin p. Golęcino.
Gallinden p. Galindy.
Gallnau p. Galinowo.
Galow p. Gałowo.
Gałąź, n. n. Ganz, wieś w pow. Lębork, rej. Koszalin, Kąszuby. (VIII, IX).
Gałąźnia, n. n. Gans, wieś, dwór w pow. Lębork, rej. Koszalin, Kaszuby. (XIX).
Gałdowo, n. n. Goldau, wieś w pow. Susz, rej. Kwidzyn, Pr. Wschodnie. (XXX).
Gałężewo, n. n. Gallensow, wieś w pow. Słupsk, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Gałęzia, n. n. Glansee, wieś w pow. Gryfów, rej Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Gałkowo-Mościcka, n. n. Gałkowen-Nikolaihorst, obecnie Nickelshorst, wieś w pow. Ządzbork, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu z 1910 r. Polaków 273. (XIV)
Gałowo, n. n. Galow, dwór w pow. Szczecinek, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Wydanie Kongresowe — Verlagsort Allenstein

GAZETA OLSZTYŃSKA

Ojcze nowy, ojcze wiary
Bronimy zgodnie: młody, stary!
Niech będzie pochwalony
Jezus Chrystus!

Rok 52 Allenstein (Olsztyn), na sobotę-niedzielę 5 i 6 marca 1938 Nr. 53

Pod zaszczytnym hasłem

W górę serca!

W górę serca!

Witamy

Życzymy

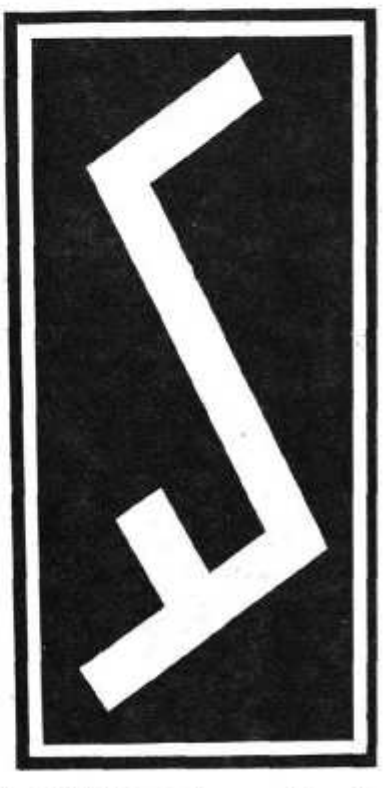

„GAZETA OLSZTYŃSKA". Tytułówka jedynego dziennika polskiego w Prusach Wschodnich.

Gammau p. Gamów.
Gammel See p. Jamno.
Gamów, n. n. Gammau, wieś w pow. Racibórz, Śląsk Opolski. Wg. spisu z 1910 r. Polaków 671 na 681 mieszkańców. Oddz. Związku Polaków w Niemczech, Tow. Młodzieży Polsko-Kat., Przysposobienie Rolnicze, Oddział męski i żeński, Kongregacja Mariańska, Trzeci Zakon, Bractwo Serca Jezusowego. Kurs języka polskiego. W kościele św. Anny co niedz. Msza św. z kazaniem polskim. Gorzkie Żale, nab. majowe i różańcowe w języku polskim. Bożamęka z polskim napisem. W styczniu 1939 r. dokonano napadu i spalono urządzenie świetlicy polskiej w Gamowie. (Fot. str. 212 i 213). (XXVI).
Gandelin p. Kędzierzyno.
Ganglau p. Gągławki.
Ganiowice, n. n. Ganjowitz, część wsi Grzegorzowice, w pow. Racibórz, Śląsk Opolski. Wg. spisu z 1910 r. Polacy w liczbie 164. Oddział Związku Polaków, Towarzystwo Młodzieży Polsko-Katolickiej. (XX). (Fot. str. 208).
Ganjowitz p. Ganiowice.
Ganów, n. n. Zanow, wieś w pow. Sławno, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu z 1905 r. 3 Polaków. (IX).
Gans p. Gałąźnia.
Gansen p. Gązwa.
Ganserin p. Gąsiorzyno.
Ganshorn p. Gąsiorowo.
Gant, n. n. Ganthen, wieś w pow. Ządzbork, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu z 1910 r. Polaków 283. (XXX).
Ganthen p. Gant.
Ganz p. Gałąź.
Ganzkow p. Gąskowo.
Ganznow See p. Chąsinów.
Garbas, n. n. Garbassen, wieś w pow. Olecko, rej. Gąbin. Pr. Wsch. Wg. spisu z 1905 r. Polaków 485. (XXX).
Garbacz p. Zabrodzie.
Garbassen p. Garbas.
Garbassen p. Kołpakowo.
Garchen p. Garnki.
Garcigórz, n. n. Garzigar, wieś w pow. Lębork, rej. Koszalin, Kaszuby. (VIII, XIX).
Gardeja, n. n. Garnsee, miasteczko w pow. Kwidzyn, Pr. Wsch., na granicy Polski. Dworzec kolejowy, położony na południe od miasta od maja 1921 r. należy do Polski. (XXX).
Garden p. Gardy.
Garden p. Grodno.
Gardeńskie Jezioro, n. n. Gardescher See, jezioro w pobliżu wybrzeży Bałtyku, w pow. Słupsk, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. Nad brzegami jeziora w kilku wsiach ludność polska mówiąca gwarą kaszubską.
Garder See p. Gardna.
Gardescher See p. Gardeńskie Jezioro.
Gardienen p. Gardyny Wielkie.
Gardin p. Grodno.
Gardkowice, n. n. Gartkewitz, dwór w pow. Lębork, rej. Koszalin, Kaszuby. (VIII).
Garna, n. n. Garder See, jezioro w pow. Słupsk, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Gardna Mała, n. n. Klein Garde, wieś w pow. Słupsk, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Gardna Wielka, n. n. Gross Garde, wieś w pow. Słupsk, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Gardomino, n. n. Kardemin, wieś w pow. Ryngwałd, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Gardy, n. n. Garden, wieś, dwór w pow. Gryfów, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu z 1905 r. Polaków 12. (IX).
Gardyny Wielkie, n. n. Gross Gardienen, obecnie Gardienen, wieś, dwór w pow. Nibork, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu z 1910 r. Polaków 51. (IX).
Garnki, n. n. Garchen, wieś w pow. Kołobrzeg-Korlino, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).

Garnkowa, n. n. Potsberg, góra w pow. Białogard, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Garnsee p. Gardeja.
Garrin p. Charzyno.
Garrin p. Kenca.
Gartenau p. Sadek.
Gartenberg p. Gorczyce.
Gartkewitz p. Gardkowice.
Gartz p. Grodzisk.
Gartz am Plöne p. Grodzisko.
Garz p. Grodźce.
Garz p. Grodziszcze.
Garz Berge p. Grodzkie Góry.
Garzer See p. Grodziec.
Garzigar p. Garcigórz.
Gasewo, n. n. Gassöwen, obecnie Heidenberg, wieś w pow. Węgobork, rej. Gąbin, Pr. Wsch. (XIV, XXX).
Gassöwen p. Gasewo.
Gatki, n. n. Gadgen, wieś w pow .Miastko, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Gatow p. Gadowo.
Gatz Berg p. Gać.
Gatzken p. Gacki.
Gatzki p. Gacki.
Gauerkow p. Gaworkowo.
Gawlik Mały, lub Drygalsk, n. n. Klein Gablick, dwór w pow. Łuczany, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu z 1910 r. Polaków 120. (IX).
Gawlik Wielki, n. n. Gross Gablick, wieś w pow. Łuczany, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu z 1910 r. Polaków 110. (XXX).
Gaworkowo ,n. n. Gauerkow, dwór w pow. Białogard, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Gawrzałki, n. n. Gawrzialken, obecnie Wilhelmsthal, wieś w pow. Szczytno, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu z 1910 r. Polaków 469. (IX).
Gawrzałki, n. n. Wilhelmsthal, dwór w pow. Szczytno, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu z 1910 r. Polaków 30.
Gawrzialken p. Gawrzałki.
Gay p. Gaj.
Gayl von, niemiecki komisarz plebiscytowy, ktory oświadczył, że wynik plebiscytu zawdzięczać należy głupocie Mazurów.
Gaylowken p. Gajłówka.
Gaynen p. Gajne.
Gaz Teich p. Gać.
„Gazeta Olsztyńska", jedyny dziennik polski w Prusach Wschodnich, założony w r. 1886 przez rodzinę Pieniężnych. Drukarnia i wydawnictwo mieszczą się w Olsztynie przy Mühlenstr. 2. Właścicielem jest obecnie Seweryn Pieniężny. Patrz również Prasa polska w N. (Fot. str. 215).

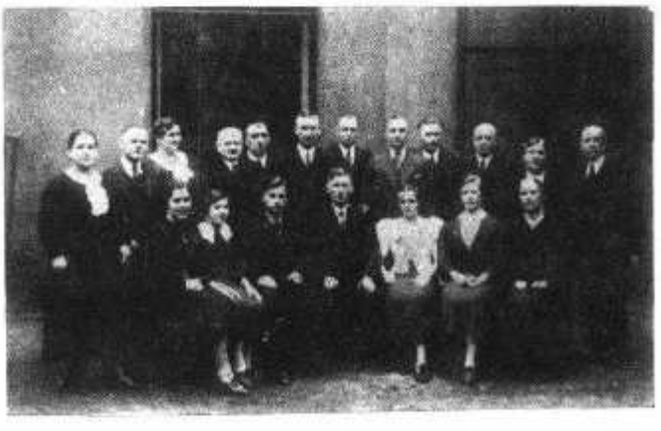

GELSENKIRCHEN, Westfalia. Zarządy Towarzystw Młodzieży Polskiej z Gelsenkirchen Schalke i z Bismarck-Zachód.

Gazety Polskie w Niemczech p. Prasa polska w N
Gąbin lub Gombin, n. n. Gumbinnen, miasto powiatowe i stolica rej. w Prusach Wschodnich, nad rzeką Pissą. 16 tys. mieszk. Powiat Gąbin, ma 729 km kw. i 51 000 mieszkańców. Rejencja Gąbin ma 8 260 km kw. i 550 000 mieszkańców. Wg. spisu z 1925 r. Polaków 4 694, wg. spisu z 1910 r. Polaków 13 563. (XVII).
Gąbino, n. n. Gumbin, wieś w pow. Słupsk, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Gąbino, n. n. Gummin, wieś w pow. Gryfowa Góra, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Gagławki, n. n. Ganglau, wieś, dwór w pow. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu z 1910 r. Polaków 64. (XXX).
Gągnowo, n. n. Gross Gangenow See, jezioro w pow. Świbowina, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Gąsior, n. n. Gonschor, obecnie Gonscher, osada w pow. Ządzbork, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu z 1910 r. wszyscy mieszkańcy Polacy w liczbie 6. (XXX).
Gąsiorowice, n. n. do 1936 r. Gonschiorowitz, obecnie Quellental., wieś, dwór w pow. Strzelce, Śl. Opolski. Wg. spisu z 1910 r. Polaków we wsi 852, we dworze Polaków 39. (XVI, XXVI, XXVIII).
Gąsiorowo, n. n. Ganshorn bei Gilgenburg, wieś, dwór w pow. Ostróda, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu z 1910 r. Polaków 144. (XXX).
Gąsiorowo, n. n. Ganshorn bei Hohenstein, wieś w pow. Ostróda, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu z 1910 r. Polaków 9. (XXX).
Gąsiorowo, n. n. Gonschorowen, obecnie Lichtenstein (Ostpr.), wieś w pow. Szczytno, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu z 1910 r. Polaków 78. (XIV).
Gąsiorowo, n. n. Gross Gonschorowen, obecnie Klinken (Ostpr.), wieś w pow. Olecko, rej. Gąbin, Pr. Wsch. Wg. spisu z 1905 r. Polaków 91 na 93 mieszk. (XIV).
Gąsiorówko, n. n. Klein Gonschorowen, obecnie Kleinkiöwen, wieś w pow. Olecko, rej. Gąbin, Pr. Wsch. (XXX).
Gąsiorzyno, n. n. Ganserin, wieś w pow. Kamień, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Gąski, n. n. Gonsken, obecnie Herzogskirchen, wieś w pow. Olecko, rej. Gąbin, Pr. Wsch. Wg. spisu z 1905 r. Polaków 430. (XIV).
Gąskowo, n. n. Ganzkow, wieś w pow. Kołobrzeg-Karlino, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Gązwa, n. n. Gonswen, obecnie Gansen, wieś w pow. Ządzbork, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu z 1910 r. Polaków 284. (XIV, XXX).
Gänse Bach p. Gęsia.
Gebürge p. Góra.
Gedaithen p. Giedajty.
Gedwangen p. Jedwabno.
Geesow p. Jeżewo.
Gegensee p. Podjezierze.
Geglenfelde p. Geilenfelda.
Geheime Staatspolizei w skrócie Gestapo. Tajna policja państwowa, założona 1 XI 1934 w miejsce dawnego wydziału I A policji politycznej. Zadaniem Gestapo jest śledzenie i zwalczanie działalności antypaństwowej. Zarządzenia Gestapo mogą być odwołane jedynie przez Gestapo. Z Gestapo współpracuje Sicherheitsdienst des Reichsführers S. S.
Gehlen Berg p. Jelenia Góra.
Gehlenburg p. Biała.
Gehsen p. Giezy.
Geiershof p. Wróble.
Geierswalde p. Gierzwald.
Geigenau p. Skrzypki.
Geiglitz p. Iglice.

Geilenfelda, n. n. Geglenfelde wieś, dwór w pow. Człuchów, rej. Piła, Krajna. Wg. spisu z 1905 r. Polaków 3. (XIX).
Geislingen p. Gisiel.
Geissfeld p. Kozi Borek.
Geisswiese p. Kozie.
Geląd Mały, n. n. Klein Gehland bei Sorquitten, wieś, w pow. Ządzbork, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu z-1910 r. Polaków 5 na 6 mieszk. (XXX).
Geląd Nowy, n. n. Neu Gehland, wieś w pow. Ządzbork rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu z 1910 r. Polaków 95. (XXX).
Geląd Stary, n. n. Alt Gehland, wieś w pow. Ządzbork, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg .spisu z 1910 r. Polaków 21. (XXX).
Gelguhnen p. Jelguń.
Gelitten p. Jelitki.
Gellen p. Jeleń.
Gellen (Ostpr.) p. Jeleniewo.
Gellin p. Jelenino.

Gelsenkirchen, miasto powiatowe w rej. Arnsberg, Westfalia. 332 000 mieszk., kopalnie węgla, fabryki żelazne, fabryki maszyn, wyroby chemiczne. Wielkie skupienie Polaków, którzy Gelsenkirchen nazywają Giełżykowem. Gelsenkirchen dzieli się na Gelsenkirchen-Centrum, G.-Bismarck, G.-Bulmke, G.-Horst, G.-Hüllen, G.-Rotthausen, G.-Schalke i G.-Ueckendorf. W Gelsenkirchen-Centrum: Oddział Związku Polaków w Niemczech. Tow. Jedność pod wezwaniem św. Floriana i Barbary. Tow. Śpiewu „Lutnia". (Fot. str. 217).

Gelsenkirchen-Bismarck, dzielnica Gelsenkirchen. Polaków około 250. W kościele św. Anny nab. polskie (od r. 1922) 4 razy do roku, dawniej co niedzielę. Polacy uczęszczają na nab. polskie do parafii św. Józefa w Gelsenkirchen-Schalke. Tow. św. Szczepana, Bractwo Różańca św.

Gelsenkirchen-Bulmke, dzielnica Gelsenkirchen, Oddział Związku Polaków w Niemczech, Oddział Polek, Tow. św. Stanisława Biskupa, Bractwo Różańca św., Tow. św. Czesława, Chór kościelny „Sława", Filia Zjednoczenia Zawodowego Polskiego. Do r. 1932 w kościele parafialnym

Lieber Volksgenoſſe!

Der Kreis Coſel iſt uraltes nordiſches und deutſches Siedlungsgebiet. Alle Bewohner des Kreiſes Coſel ſind deutſchen Blutes und gehören dem deutſchen Volkstum an.

Wie Sie bereits wiſſen, iſt es das Beſtreben der Bundesleitung des BDO., unſer liebes, ſchönes Grenzland auch äußerlich rein deutſch zu geſtalten. In der Anlage überſende ich Ihnen ein Merkblatt für die Verdeutſchung der Namen, aus dem Sie die geſetzlichen Vorſchriften zur Verdeutſchung des Namens erſehen können.

Und nun welchen Namen wählen Sie?

Zunächſt durchforſchen Sie Ihren Ahnenpaß, ob nicht Ihre Frau, Ihre Mutter, Großmutter uſw. einen rein deutſchen Namen führen. In dieſem Falle ſollen Sie nach Möglichkeit dieſen deutſchen Namen annehmen.

Iſt dieſer Weg unmöglich oder wollen Sie aus irgendwelchen Gründen dieſen Weg nicht beſchreiten, ſo müſſen Sie verſuchen, Ihren fremdländiſch klingenden Namen zu überſetzen. Dabei brauchen Sie nicht engherzig zu ſein. Es iſt nicht notwendig, daß ſich ein Kupczok Kaufmann nennt, er kann ſich auch Krämer; Kramer, Kremer, Köppke, Köpcke, Kubert, Kuſchel, Küſter nennen.

Es iſt nicht notwendig, daß ſich ein Woitzik Vogt nennt, er kann ſich auch Voigt, Volt, Wolfram, Wölker nennen.

Es iſt nicht notwendig, daß ſich ein Kluska Nudel nennt, er kann ſich auch Klaus, Kloſe, Kluge, Keßler, Körner, Kieſſe, Kröhner, Kruſe nennen.

Können Sie die Ueberſetzung nicht ſelbſt machen oder benötigen Sie irgendwelche Hilfe, ſo bitte, wenden Sie ſich an den Kreisgruppenleiter des Bundes Deutſcher Oſten. Sie erhalten dann umgehend Rat erteilt. (Montag, Mittwoch, Freitag 15—17 Uhr.)

Ich hoffe, daß dieſes Schreiben Sie zur Verdeutſchung des fremdländiſchen Namens anregen wird und daß Sie ſich damit in die vorderſte Front unſerer deutſchen Volkstumskämpfer ſtellen.

Heil Hitler!

Alfred Pyttel
Kreisgruppenleiter.

GERMANIZACJA. Tekst listu rozesłanego przez Bund Deutscher Osten na Śląsku Opolskim do ludzi o nazwiskach polskich, by zamieniali swe miana na niemieckie.

GERO. Margrabia niemiecki, wstawiony walkami z plemionami słowiańskimi na Ziemiach Połabskich. — Drzeworyt Marcina Nowaka, Łużyczanina.

św. Rodziny, obejmującym 1 600 Polaków, nab. polskie co niedzielę. Obecnie mimo protestu Polaków raz na miesiąc. Kurs języka polskiego.

Gelsenkirchen-Horst, dzielnica Gelsenkirchen, Oddział Związku Polaków w Niemczech, Oddział Polek, Tow. Młodzieży, Polskie Tow. Szkolne na obwód rej. Monaster.

Gelsenkirchen-Hüllen, dzielnica Gelsenkirchen, Polaków około 1 300. Oddział Związku Polaków w Niemczech, Oddział Polek, Polskie Tow. Szkolne na obwód rej. Arnsberg. Kurs języka polskiego. Tow. św. Jana, Tow. św. Ignacego, Tow. św. Franciszka, Tow. św. Jolanty, Bractwo Różańca św., Chór kościelny, Tow. Śpiewu św. Cecylii, Tow. Młodzieży. W kościele parafialnym Serce Jezusowego co niedzielę nab. polskie.

Gelsenkirchen-Rotthausen, dzielnica Gelsenkirchen, Polaków zgórą 2 400. Oddział Związku Polaków w Niemczech, Polskie Tow. Szkolne na obwód rej. Arnsberg, Tow. Śpiewu „Harmonia", Tow. św. Augustyna, Tow. św. Floriana, Tow. św. Jana, Tow. Polek pod opieką św. Jadwigi, Bractwo Różańca św. Kurs języka polskiego. Do r. 1924 nab. polskie co niedzielę, obecnie mimo stałych protestów parafian polskich raz na kwartał w kościele parafialnym Wniebowstąpienia Matki Boskiej.

Gelsenkirchen-Schalke, dzielnica Gelsenkirchen. Polaków około 750. Oddział Związku Polaków w Niemczech, Oddział Polek, Tow. Młodzieży, Polskie Tow. Szkolne na obwód rej. Arnsberg. Kurs języka polskiego. Tow. św. Stanisława, Bractwo Różańca św. Chór kościelny pod opieką św. Elżbiety. W kościele parafialnym św. Józefa nab. polskie co niedzielę odbywały się do r. 1922. Obecnie raz na miesiąc.

Gelsenkirchen-Ueckendorf, dzielnica Gelsenkirchen, Polaków około 3 250. Oddział Związku Polaków w Niemczech, Tow. Młodzieży, Polskie Tow. Szkolne na obwód rej. Arnsberg. Kurs języka polskiego. Tow. pod opieką św.

Jana Chrzciciela, Tow. św. Antoniego, Bractwo Różańca św. Tow. Śpiewu „Polonia". W kościele parafialnym św. Krzyża oraz w kościele parafialnym św. Józefa mimo protestu parafian w r. 1932 zniesiono w ogóle Msze św. z kazaniem polskim, odprawione dotąd co niedzielę. Pozostawiono jedynie w kościele św. Krzyża raz na miesiąc nab. po południowe. Polacy stale domagają się polskiego nab. co niedzielę.

Gembalken p. Gębałka.

Gembalken p. Gębałki.

Gemeinde-ordnung, p. gminy.

Gemeinderat, rada gminna.

Gemeindevorsteher, nazwa dawniej używana w Prusach i Turyngii na wójta. Obecnie wprowadzono również dla wsi nazwę Bürgermeister, burmistrz.

Gemel p. Giemły.

Gemel p. Imioły.

Gendarm, żandarm, urzednik policyjny na wsi, zwany dawniej Landjäger. Mundur żandarma różni się barwą od munduru policjanta.

Genewska Konwencja p. Konwencja Genewska.

Gensenstein p. Brzozówka.

Georgensdorf p. Jurkowice.

Georgensguth p. Jórgi.

Georgenthal p. Urwitałt.

Georgenwerk p. Bukowo.

Georgsberg p. Obaluch.

Georgsdorf p. Wojciechowo.

Georgsfelde p. Szczudły.

Georgsheide p. Wólka.

Geraubte Gebiete, zrabowane tereny, nazwa używana często w prasie niemieckiej na określenie ziem, które Traktatem Wersalskim nie przypadły do Rzeszy.

Gerdauen p. Gierdawy.

Gerehlischken p. Giereliszki.

Gerfin p. Gorawino.

Gerhardshöhe p. Gierardowo.

Gerichtsberg p. Szubienica.

Geritz p. Jarzyce.

Germanisieren, niemczyć p. germanizacja.

Germanizacja, forma wynaradawiania ludności nieniemieckiej w Rzeszy oraz przed wojną w państwie austriackim. W okresie nawracania na chrześcijaństwo niemieckie zakony (przede wszystkim Cystersi) prowadzili pracę germanizacyjną. Następnie zakony krzyżowe, później reformacja, wreszcie w historii nowoczesnej na germanizację nastawiona była cała

GERMANIZACJA. Nazwa polska wioski Benkowice otrzymała miano niemieckie.

pruska polityka administracyjna, szkolna i kościelna. Nasilenie oraz metody germanizacji w różnych okresach były niejednakowe: w dawnych czasach zdeklasowanie społeczne oraz gospodarczy i kulturalny ucisk, w czasach zaś nowoczesnych polityczna i duchowa presja (np. strajk szkolny we Wrześni, Ostmarkenzulage za germanizację w szkołach, ustawy wywłaszczeniowe, przesiedlanie nauczycieli i urzędników, zakaz zebrań, germanizacja nabożeństw, odbieranie pracy i możliwości zarobkowania, zakaz wykonywania zawodów itp.). Skalę metod germanizacyjnych, stosowanych wobec Polaków w Niemczech w ciągu historii, wyraża rozpiętość między terrorem a cukierkami, rozdawanymi dzieciom polskim, by mówiły po niemiecku. Do r. 1933 germanizacja uznawana była oficjalnie przez państwo i oficjalnie popierana przez czynniki rządowe. Od okresu Bismarcka wszystkie partie niemieckie licytowały się (niejednokrotnie w czasie debat w Reichstagu) w zdobyczach germanizacyjnych. Adolf Hitler jako Wódz i Kanclerz Rzeszy odrzucił oficjalnie germanizację przymusową zarówno ludzi jak i ich nazwisk, uważając, że „prawdziwie wartościowych elementów wynarodowić się nie da". (patrz: Hitlera oświadczenia). Niemniej społeczeństwo niemieckie, wychowane od lat dziesiątków w pojęciu, że germanizowanie jest

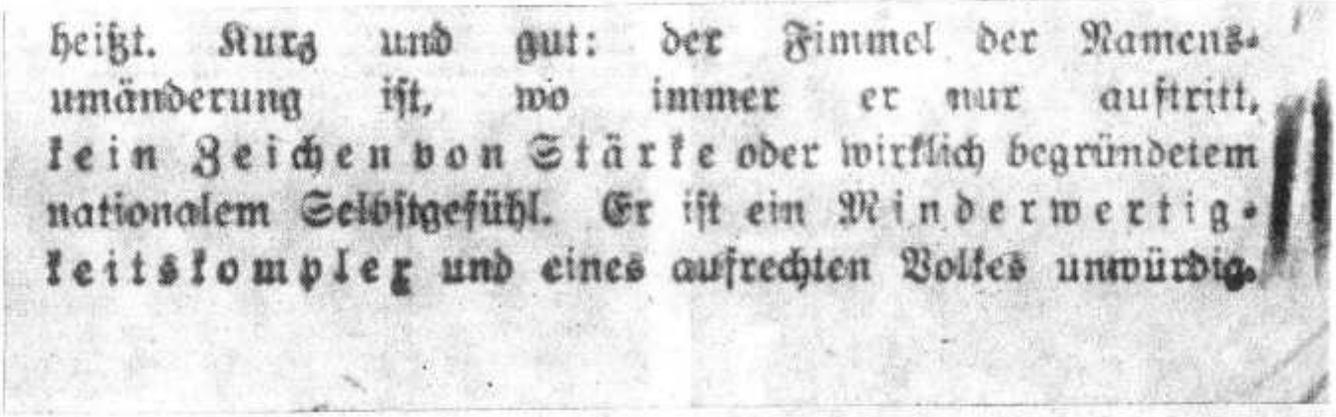
heißt. Kurz und gut: der Himmel der Namensumänderung ist, wo immer er nur auftritt, kein Zeichen von Stärke oder wirklich begründetem nationalem Selbstgefühl. Er ist ein Minderwertigkeitskomplex und eines aufrechten Volkes unwürdig.

GERMANIZACJA A ŁOTWIZACJA. Berliner Börsen Ztg. o zmianie nazwisk niemieckich na Łotwie pisze co następuje: „Krótko i węzłowato: szał zmiany nazwisk, gdziekolwiek on się pojawia nie jest żadnym znakiem siły, lub prawdziwie ugruntowanego narodowego samopoczucia. Jest przejawem kompleksu niższości, niegodnym szlachetnego narodu" (Patrz Germanizacja Nazwisk).

zaszczytną pracą dla nacji niemieckiej, nie mogło pozbyć się zakorzenionych zbyt głęboko tendencyj germanizacyjnych. Widoczne to jest szczególnie na terenach wschodnich Rzeszy, gdzie działa Bund Deutscher Osten, prowadzący walkę z elementem polskim na wszystkich polach życia kulturalno-narodowego. Nastawienie zaś społeczeństwa niemieckiego do walki na wschodzie, charakteryzują najlepiej wyjątki z przemówienia profesora Kleo Pleyera ,wygłoszonego dnia 7 lipca 1937 r. na zjeździe historyków niemieckich w Erfurcie (cytujemy według broszury, wydanej przez Instytut Rzeszy dla Historii nowych Niemiec — Hanseatische Verlags-Anstalt, Hamburg, p. t. „Die Kräfte des Grenzkampfes in Ostmitteleuropa"):

„...Europa środkowo-wschodnia ponad wszystkie terytorialne, narodowościowe i socjalne różnice posiada jeden pierwiastek jednolitości i ładu: Niemczyznę".

„...Wschodnio-niemiecka walka graniczna jest w zasadzie wolną rozprawą z potęgą polską i czeską".

„Dla życia narodu, dla jego historycznego istnienia niekiedy mniej rozstrzyga wynik wielkich zmagań wojennych o granice państwowe, niż wynik małych bojów codziennej walki o granice narodów".

„Nowoczesna walka narodowościowa o granice jest wypływem i wyrazem nowego ruchu narodowościowego w Europie, owego narodowego uaktywnienia wszystkich narodowości naszego kontynentu".

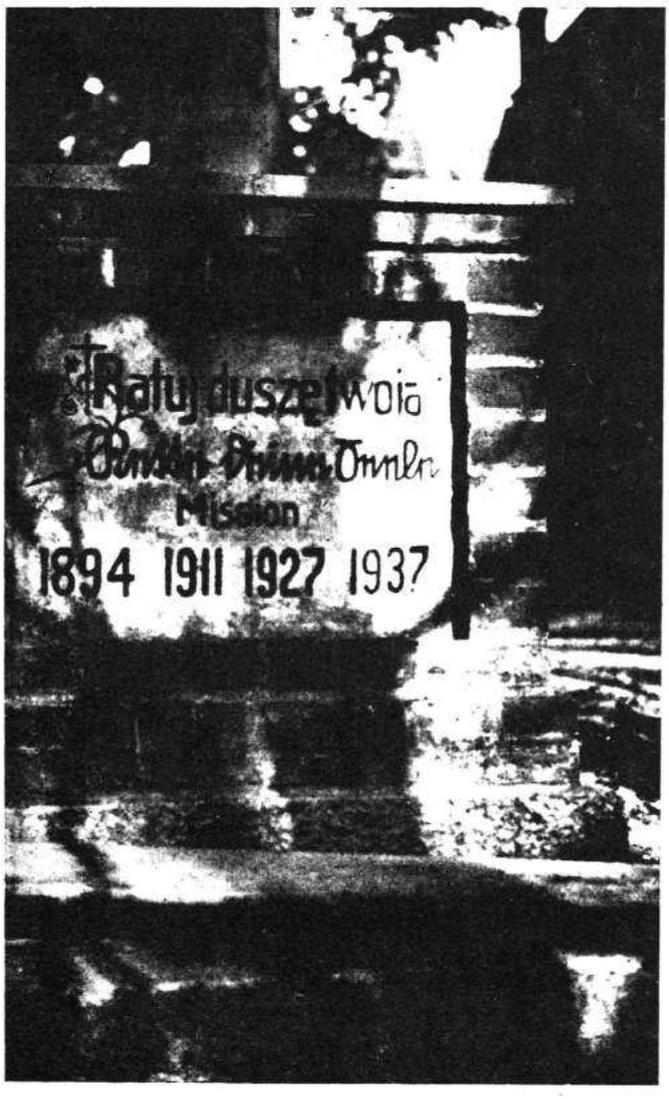

GIETRZWAŁD. Warmia. Napis na krzyżu Misyjnym.

„Walka graniczna ma swoją własną strategię i taktykę, ma ona swoją własną technikę. Środki jej nie trzymają się pojęć moralności chrześcijańskiej i ogólno-ludzkiej. Potrzeba nie uznaje żadnych przykazań. Walka graniczna wykazuje całą skalę metod od otwartych rycerskich zapasów do najpodstępniejszego postępowania".

„Rozstrzygającą podstawową siłą walki granicznej była po obu stronach biologiczna potęga. Najżywiołowszą siłą była rodząca kobieta; stąd też największe zwycięstwo walki granicznej na wschodzie osiągnięte zostało na łożu rodzącej kobiety".

„Walka graniczna i wojna nie różnią się w zasadzie lecz w natężeniu". — Wyjątki ze str. 6, 7, 8, 10, 16 i 34).

Nastawienie powyższe znajduje wyraz w życiu codziennym Polaków w Niemczech. Germanizacja trwa. Napotyka ona wprawdzie na zdecydowany opór Polactwa w Niemczech, które potrafiło wytrwać setki lat przy swej Polskości. Niemniej walka jest bardzo ciężka. Patrz również pod Asymilacja, Hitlera Oświadczenia, Wynaradawianie.

Germanizacja nabożeństw odbywa się przez kasowanie nabożeństw polskich w parafiach, zamieszkałych przez Polaków. Akcję kasacyjną prowadzi Bund Deutscher Osten. W latach 1934 — 1939 skasowano około 1 000 nabożeństw polskich w Rzeszy, powodując wielkie rozgoryczenie wśród ludności polskiej (por. „Polak w Niemczech" 1934 — 1939). Od wiosny 1939 r. kasowanie nabożeństw polskich jeszcze bardziej się wzmogło, tak, że nabożeństwa polskie stają się już rzadkością.

Germanizacja nazw geograficznych polskich prowadzona była od wieków. Nie miała jednak nigdy charakteru masowego. Dopiero od r. 1934 przystąpiono w Rzeszy do systematycznego usuwania nazw o brzmieniu obcym. W ciągu ostatnich lat 5 zmienionych zostało około 5 000 nazw w Rzeszy (na Śląsku Opolskim, Śląsku Wrocławskim, Łużycach, Pomorzu Nadodrzańskim, w Babimojskim, Międzyrzeckim, Krajnie, Kaszubach oraz w Prusach Wschodnich). Przeciwko zmianom tym protestowała prasa polska w Niemczech, podkreślając, iż nazwy miejscowości są dobrem kulturalnym, którego niszczyć nie wolno. Charakterystycznym w sprawie zmiany nazw głosem był głos „Berliner Börsen-Zeitung" z 17 lipca 1934 nr. 330, art. wstępny p. t. „Izolacja kulturalna Łotwy":

Nowa ustawa łotewska o oświacie ludowej przynosi dla mniejszości narodowych daleko idące ograniczenie ich autonomii. Ustawa ta jest wyrazem tego samego wybujałego nacjonalizmu, który niedawno znalazł swój wyraz w wydanym przez Łotwy instrukcjach służbowych, według których urzędnicy komunalni i państwowi w Łotwie odtąd posługiwać się mogą tylko językiem łotewskim w rozmowach służbowych z publicznością. Na tej samej linii znajduje się wydane w tych dniach przez wydział prasowy rządu łotewskiego polecenie, aby wszystkie nazwy miejscowości w Łotwie jak i wszystkie inne nazwy geograficzne były drukowane, również przez prasę niemiecką w Łotwie, wyłącznie w formie łotewskiej". „Tego rodzaju rozporządzenia — kończy „B. B. Z." — można określić jedynie jako językowo-kulturalne i polityczne głupstwa (Unklugheiten)".

„Schlesische Volkszeitung" w maju 1939 zamieściła artykuł H. Zillicha p. t. „Ortsnamen im Volkstumskampf". W artykule tym autor wzywa Niemców, aby używali w mowie potocznej niemieckich nazw miejscowości z poza granic Rzeszy, położonych głównie na wschodzie (im Osten Europa sind zahllose Orte deutscher Gründung). — 21 V 1935 r. w Reichstag'u powiedział Adolf Hitler: „Nie jest naszym życzeniem ani zamiarem zabierać obcym narodom ich narodowość, język i kulturę, aby im narzucić obce, niemieckie. Nie dajemy żadnych poleceń niemczenia nieniemieckich nazw, przeciwnie, nie życzymy sobie tego"

Germanizacja nazwisk rodowych polskich na niemieckie prowadzona jest od roku 1937 przez Bund Deutscher Osten. Specjalne listy, wysyłane przez B. D. O. do ludzi o nazwiskach polskich nawołują do przybrania nazwiska niemieckiego. Zniemczenie nazwiska jest wolne od opłat urzędowych. B. D. O. w r. 1938 wydało książkę p. t. „Welchen Namen wählen Sie". Nr. 6 (czerwiec) 1939 „Polaka w Niemczech", przynosząc reprodukcję listów B. D. O., pisał: „Robota Bund Deutscher Osten" jest zupełnie otwartą akcją germanizacyjną, sprzeczną z założeniami narodowego-socjalizmu. 30 marca r. b. minister Frick przypomniał, iż Wódz i Kanclerz Rzeczy, Adolf Hitler, odrzucił odbieranie nazwisk rodowych niemieckim grupom narodowym. Przypomnienie to przeczytać winni przede wszystkim ci zbyt gorliwi działacze B. D. O. Na germanizację polskich nazwisk rodowych Lud Polski w Niemczech się nie zgadza i przeciwko propagandzie B. D. O. protestuje." Minister spraw wewnętrznych Rzeszy Dr. Frick wygłosił 30 III 1939 wobec przedstawicieli pism zagranicznych w Berlinie, co następuje: „Można doskonale należeć do narodu, z którego się pochodzi i jednocześnie być świadomym obowiązkowym obywatelem państwa, kierowanego przez inny naród. Ta postawa państwa i partii wobec zagadnień narodowościowych jest oczywiście również podstawą stosunku państwa do nieniemieckich obywateli Rzeszy. Podkreślał to kilkakrotnie Wódz i Kanclerz Rzeszy, który odrzucił przymusowe germanizowanie nieniemieckich grup narodowych, odbieranie im nazwisk rodowych lub jakiekalwiek inne uciskanie". — „Berliner Börsen Zeitung" z 25 I 1935 w nr. 38 w artykule wstępnym p. t. „Minderwertigkeitskomplex" pisała:

„W małych państwach bałtyckich grasuje już od dłuższego czasu zaraza zmieniania nazwisk. W swego rodzaju źle zrozumianej dumie narodowej wstydzą się ludzie swych niemieckich nazwisk rodowych, których tam jest bardzo wiele i które świadczą o tym, że ta część terenu nadbałtyckiego zawdzięcza niemczyźnie swój dzisiejszy kulturalny charakter. Wspomnienie to odczuwane jest najwidoczniej jako przykre i przypuszcza się, że przez przymusowe lub dobrowolne zmienianie nazwisk da się to wymazać. Oczywiście w tej krucjacie nowoczesnych obrazoburców i nowoochrzconych prowadzi znowuż Litwa, która swą brutalną polityką odniemczenia Kłajpedy wywołuje skandal europejski pierwszej rangi. Lecz również w Estonii fanatycy estonizacji są gorliwie przy pracy. Stworzono 20 ponadpaństwowych organizacyj, które wzięły w swe ręce estonizację nazwisk. Te wszystkie organizacje propagują zgodnie wspólną akcję. Pierwszym dniem akcji ma być 24 luty b. r. W Rewalu i Nömme już w pierwszych dniach stycznia zanotowano szereg próśb o zmianę nazwiska rodowego. Między innymi pragnie zmienić nazwisko premier Einbund, minister sprawiedliwości Müller, prefekt rewalski Reimann itd. 32 oficerów złożyło podanie o zmianę nazwiska razem z szefem II dywizji pułkownikiem Trankmannem na czele. Jest rzeczą zastanawiającą, że tego rodzaju bezmyślna manja prześladowcza wobec obcych ale historycznie uzasadnionych nazwisk rodowych spotyka się przede wszystkim w takich krajach, których narodowa ambicja uzyskania znaczenia jest odwrotnie proporcjonalna do ich rzeczywistego znaczenia w świecie i w międzynarodowym współżyciu narodów. Prawdziwie wielkie narody nie brały nigdy udziału w tego rodzaju gonitwach Amoka (wirklich grosse Nationen haben dieses Amoklaufen niemals mitgemacht). „Krótko i węzłowato — kończy „B. B. Z." — szał zmiany nazwisk, gdziekolwiekby on występował, nie jest żadnym znakiem siły lub prawdziwie ugruntowanego narodowego samopoczucia. Jest on dowodem kompleksu niższości i szlachetnego narodu niegodnym (er ist ein Minderwertigkeitskomplex und eines aufrechten Volkes unwürdig)".

Ile nazwisk polskich udało się B. D. O. dotychczas zgermanizować, ustalić trudno. Stwierdzić jedynie trzeba, że propaganda B. D. O natrafiła na zdecydowany opór ze strony gospodarzy i robotników polskich. Tradycja nazwisk rodowych jest zbyt wielka, by ją można było usunąć bez śladu. Świadczą o tym najlepiej Łużyczanie, którym nadano nazwiska niemieckie jeszcze w wieku XIX a do dziś dnia Łużyczanie ci używają nazwisk podwójnych, zachowując swoje dawne nazwiska rodowe (np. Schneider-Krawc, Neumann-Nowak itp.). (Fot. str. 219, 222).

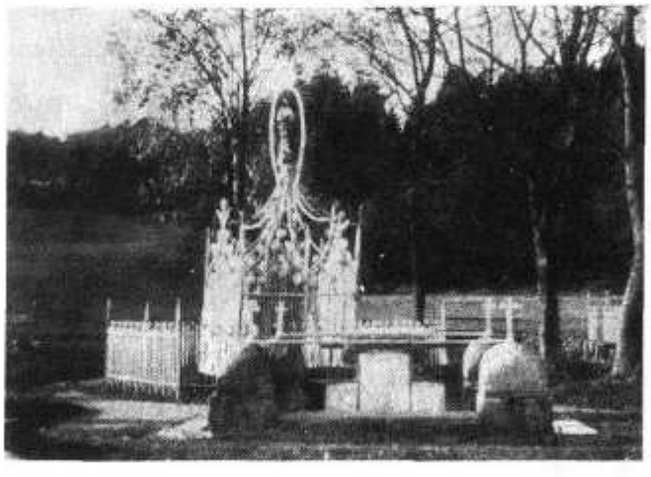

GIETRZWAŁD. Warmia. Cudowne źródełko z figurą Najśw. Marii Panny.

GIETRZWAŁD, Warmia. 25 VI 1931 odbyło się w Gietrzwałdzie przy źródełku cudow. Matki Boskiej święto dzieci polskich.

Germanizacja ziemi, pojęcie wprowadzone przez Adolfa Hitlera w książce „Mein Kampf" (213 — 217, wydanie 1936, Zentral Verlag der N. S. D. A. P., Franz Eher Nachfolger, München, str. 430): „Was in der Geschichte nutzbringend germanisiert wurde, war der Boden, den unsere Vorfahren mit dem Schwert erwarben und mit deutschen Bauern besiedelten". (Co w historii z pożytkiem zgermanizowane zostało, to była ziemia, którą nasi przodkowie mieczem zdobyli i niemieckimi chłopami skolonizowali.)

Gerichtsvollzieher, komornik, urzędnik wykonywujący zarządzenia sądu po uprawomocnieniu się wyroku. Na Śląsku Opolskim Lud Polski nie mówi komornik, lecz sekutnik.

Gero, margrabia, (965) wasal cesarza niemieckiego Ottona Wielkiego. „Märkische Volks-Zeitung" w nr. 52 z dnia 21 II 1939 r. tak pisze: „Jedną z znamienitszych postaci w dziejach germanizacji i chrystianizacji ziem między Łabą i Odrą jest margrabia G e r o. Boje, które toczył z Wilkami, Serbami i Łużyczanami były nadzwyczaj uciążliwe. Sprosił więc trzydziestu

książąt połabskich na ucztę, których po upiciu kazał wyrżnąć. Zasługą Gerona było, iż zdobył ziemie pomiędzy Łabą a Odrą dla Rzeszy Niemieckiej". W północnej części ziem połabskich prowadził „militarną kolonizację". Na Łużycach krążą legendy o błądzeniu, splamionej krwią niewinnych, duszy Gerona. Fot. str. 220.

Geroldsdorf p. Gierałtowice.
Geroldswalde p. Wilkowo.
Gersdorf p. Ząbienowice.
Gershain p. Grabina.
Gervin p. Gorawino.
Gerwalde p. Giereliszki.
Geselle p. czeladnik.
Gesezer p. Jezierze.
Gesetzblatt, nazwa pełna Reichsgesetzblatt, urzędowy dziennik ustaw Rzeszy.
Gesetz zur Ordnung der nationalen Arbeit, p. ustawa o porządku pracy narodowej.
Gesorke p. Jeziorka.
Gestapo p. Geheime Staatspolizei.
Gestohlene Ihna p. Ina.
Gewiesen p. Łęka.
Geyersdorf p. Dębowa Łęka.
Gębałka, n. n. Gembalken, wieś w pow. Węgobork, rej. Gąbin, Pr. Wsch. (XXX).
Gębałki, n. n. Gembalken, wieś w pow. Łuczany, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. (XXX).
Gębarzewo p. Biskupnica.
Gębiny, n. n. Heinrichau bei Döhlau, wieś w pow. Ostróda, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. (XXX).
Gębiny, n. n. Heinrichsdorf bei Manchengut, wieś w pow. Ostróda, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu z 1910 r. Polaków 74. (XXX).
Gędek, n. n. Arnsmühl, dwór w pow. Wałcz, rej. Piła, Krajna. (VIII).
Gęsia, n. n. Gänse Bach, rzeka w pow. Szczecinek, rej. Koszalin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Gieczynek lub Janopol, n. n. Hansfelde, wieś w pow. Nadnoteckim, rej. Piła. (VIII, XIX).
Giedajty, n. n. Gedaithen, wieś w pow. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu z 1910 r. Polaków 291. Bractwo Róż. (XXX).
Giefken Berg p. Iwkowa Góra.
Giegowice, n. n. do 1936 r. Giegowitz, obecnie Steinrück, wieś w pow. Gliwice, Śl. Opolski. Wg. spisu z 1910 r. Polaków 181 na 183 mieszk. (XVI, XXVI, XXVIII).
Giegowitz p. Giegowice.
Giełfałd, n. n. Klein Gehlfeld, wieś w pow. Ostróda, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu z 1910 r. Polaków 50. (XXX).
Giełżykowo p. Gelsenkirchen.
Giemły lub Imioły, n. n. Gemel, dwór w pow. Człuchów, rej. Piła, Krajna. (XIX).
Gienow p. Gienów.
Gienów lub Chynowo, n. n. Gienow, wieś w pow. Ryngwałd, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. Wg. spisu z 1905 r. Polaków 10. (VIII).
Gieraltowitz p. Gierałtowice.
Gieraltowice, n. n. do 1936 r. Gieraltowitz, obecnie Geroldsdorf, wieś w pow. Koźle, Śl. Opolski. Wg. spisu z 1910 r. we wsi Polaków 289, we dworze Polaków 130. (XVI, XXVI, XXVIII).
Gierardowo, n. n. Gerhardshöhe, wieś, dwór w pow. Lębork, rej. Koszalin, Kaszuby. (XIX).
Gierdawy, n. n. Gerdauen, miasto powiatowe w rej. Królewiec, Pr. Wsch. 2 900 mieszk., garbarnie i farbiarnie; powiat Gierdawy ma 846 km kw. i 33 947 mieszk.
Giereliszki, n. n. Gerehlischken, obecnie Gerwalde, wieś w pow. Goldap, rej. Gąbin, Pr. Wsch. (XIV).
Gierzwałd, n. n. Geierswalde, wieś, dwór w pow. Ostróda, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu z 1910 r. we wsi Polaków 68, we dworze Polaków 267. (XXX).
Giesebitz p. Izbica.
Giesen p. Gize.
Giesen p. Giże.
Giesen p. Giżyno.
Giesenau p. Gizewo.
Giesewen p. Gizewo.
Gieskow p. Giezkowo.
Gietkowo, n. n. Göttkendorf, wieś w pow. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu z 1910 r. Polaków 625. Oddział Związku Polaków w Niemczech. Koło Młodzieży. Chór kościelny. Świetlica. Biblioteka. Róża Różańcowa. (XXX).
Gietrzwałd, n. n. Dietrichswalde, wieś w pow. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu z 1910 r. Polaków 775. Kościół z obrazem Matki Boskiej cudami słynącym, miejsce licznych pielgrzymek Ludu Polskiego na Warmii. Kościół stary przebudowany z r. 1492, nowy kościół z 1880 r. W kościele pod wezwaniem Najśw. Marii Panny Gietrzwałdzkiej, dwa razy w miesiącu ranne nab. niedzielne ze śpiewem polskim, dwa razy w miesiącu suma w niedzielę z kazaniem i śpiewem polskim. Nieszpory i Gorzkie Żale dwa razy w miesiącu, nab. majowe i różańcowe 6 razy w miesiącu po polsku. W dnie powszednie trzy razy w tygodniu nab. z polskim śpiewem. Do r. 1934 wszystkie nab. z wyjątkiem jednej niedzieli w miesiącu były odprawiane w języku polskim. Ograniczenia wprowadził Niemiec, ks. Nalenz, który był proboszczem w latach 1924 — 1934. Do parafii Gietrzwałd należą Woryty, Nowy Młyn, Naglady, Lajsy, Peglity i Wiaspora. W sumie w parafii 90 proc. Polaków. Oddział Związku Polaków w Niemczech. Koło Młodzieży. Chór kościelny. Róża Różańcowa. Trzeci Zakon. Świetlica. Biblioteka. Szkoła polska zał. w r. 1929, zamknięta w r. 1933. Ochrona polska zał. w r. 1927 zamknięta w r. 1933 (IX). (Fot. str. 225).
Giezkowo, n. n. Gieskow, wieś w pow. Koszalin, Pom. Nadodrz.. Wg. spisu z 1905 r. Polaków 8. (VIII).
Giezkowo, n. n. Gieskow, wieś w pow. Kamień, rej. Szczecin, Pom. Nadodrz. (VIII).
Giezy, n. n. Gehsen, wieś w pow. Jańsbork, rej. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu z 1910 r. Polaków 451. (XXX).
Giłdnitz p. Jedlnica.
Gilgenau p. Elgnowo.
Gilgenau p. Elgnówko.
Gilgenburg p. Dąbrówno.
Gillau p. Giławy.
Gilwa A i B., n. n. Gilwe A und B., osady w rej. Kwidzyn, Pr. Wsch. (XXX).
Gilwę A und B p. Gilwa A i B.
Giławy, n. n. Gillau, wieś w pow. Olsztyn, Pr. Wsch. Wg. spisu z 1910 r. Polaków 476. Oddział Związku Polaków w Niemczech. Szkoła polska zał. w r. 1931. Koło Młodzie-

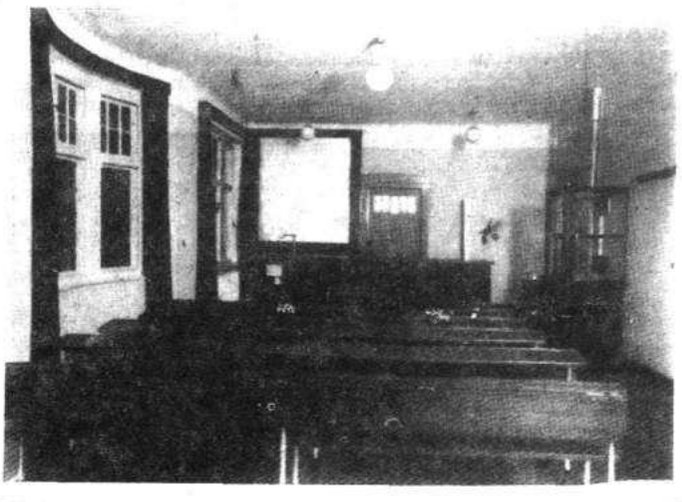

GIMNAZJUM Polskie w Bytomiu, Śląsk Opol.: Wnętrze klasy.